

**ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΔΙ-ΙΑΡΥΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ»**

**Υλοποίηση των εθνικών στόχων κοινωνικής ένταξης μεταναστών στο τοπικό επίπεδο:
Παρεμβάσεις και συνηγορία στο πλαίσιο των ΚΕΜ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ανδρονίκη Ρουτσάϊ

Αθήνα, 2025

Τριμελής Επιτροπή

Σκαμνάκης Χριστόφορος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Τάσσης Χρύσανθος, Αναπληρωτής Καθηγητής Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
Κουραχάνης Νίκος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου



Copyright © Ανδρονίκη Ρουτσάϊ, 2024-2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης υπό τη προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Συντομογραφίες

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΣΠΑ: Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ΕΕΤΑΑ: Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης

ΚΕΜ: Κέντρο Ένταξης Μεταναστών

ΚΚ: Κέντρο Κοινότητας

ΟΤΑ: Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης

ΣΕΜ: Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

ΥΤΧ: Υπήκοοι Τρίτων Χωρών

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή.....	7
1. Η μετανάστευση προς την Ελλάδα ως κομμάτι της ιστορίας.....	9
1.1. Η μετανάστευση των Ελλήνων της διαποράς στη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα.....	10
1.2. Η Ελλάδα και ως χώρα εισόδου μεταναστών από Τρίτες Χώρες (Βαλκάνια-Ανατολική Ευρώπη-Ασία-Αφρική).....	14
2. Η μετανάστευση ως παράγοντας διακρίσεων και διαχείρισης στην Ελλάδα.....	20
2.1. Η πρόσβαση των μεταναστών στα κοινωνικά δικαιώματα.....	21
2.2. Διαχείριση της ένταξης των μεταναστών στο εθνικό και τοπικό επίπεδο.....	25
2.3. Καλές πρακτικές ένταξης μεταναστών στο τοπικό επίπεδο σε Ελλάδα και ΕΕ.....	31
3. Μεθοδολογία.....	39
4. Εθνική Στρατηγική Ένταξης και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, μέσω των ΚΕΜ.....	40
4.1. Τοπική Αυτοδιοίκηση και ΚΕΜ μέσα από τα μάτια της Εθνικής Στρατηγικής Ένταξης (2019).....	41
4.2. Θέσπιση και στόχοι του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών στο τοπικό επίπεδο.....	43
4.3. Λειτουργία των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών.....	45
4.3.1. Στελέχωση των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών.....	46
4.3.2. Παρεμβάσεις των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών.....	50
4.3.3. Συνεργασία των ΚΕΜ στο τοπικό και εθνικό επίπεδο.....	52
4.3.4. Θεσμική προστασία των επαγγελματιών.....	54
4.3.5. Κοινωνική αποδοχή του ΚΕΜ και των μεταναστών από τη τοπική κοινωνία.....	55
4.4. Παροχή εποπτείας στους επαγγελματίες των ΚΕΜ.....	58

4.5. Συνηγορία των ΚΕΜ στο τοπικό επίπεδο.....	59
Συμπεράσματα.....	63
Προτάσεις για το μέλλον.....	66
Βιβλιογραφία-Αρθρογραφία-Δικτυογραφία.....	69
Παράρτημα.....	78

Περίληψη

Η Ελλάδα έχει βιώσει τόσο την εμφάνιση και εξέλιξη όσο και τις συνέπειες της εξωτερικής μετανάστευσης στη πορεία της νεότερης και σύγχρονης ύπαρξής της, μεταβάλλοντας τη κατανομή του πληθυσμού στο εσωτερικό της. Οι μεταναστευτικές ροές επηρέασαν διττά την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, τη σύσταση του εργατικού δυναμικού, τη δημογραφική και χωρική της δομή, με πολλές μελέτες να διατυπώνουν ανισότητες και διακρίσεις στην άσκηση των κοινωνικών τους δικαιωμάτων. Η Πολιτεία τα τελευταία χρόνια αναγνωρίζει έντονα τη μεγάλη σημασία που έχει η μετάθεση της αρμοδιότητας χάραξης πολιτικών κοινωνικής ένταξης μεταναστών στο τοπικό επίπεδο διακυβέρνησης, δρώντας συμπληρωματικά στις εθνικές στρατηγικές ένταξης. Ο σύγχρονος ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέσω του θεσμικού της μετασχηματισμού, καλείται να δράσει για την επιτυχή ένταξη των μεταναστευτικών της πληθυσμών στις τοπικές κοινωνίες, μέσω του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών.

Η παρούσα εργασία διερευνά, μέσω της ποιοτικής έρευνας, την υλοποίηση των εθνικών πολιτικών κοινωνικής ένταξης μεταναστών, μέσω των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών σε δύο περιοχές της Αττικής. Μελετά τις παρεμβάσεις, τις υπηρεσίες που παρέχει και τους παράγοντες που τις επηρεάζουν. Επίσης, εξετάζει την εφαρμογή της συνηγορίας, ως επιπρόσθετου μέσου προώθησης της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών στη τοπική κοινωνία.

Λέξεις-κλειδιά: μετανάστευση, διακρίσεις, κοινωνική ένταξη, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Κέντρο Ένταξης Μεταναστών, συνηγορία

**Implementation of national goals for social integration of migrants at the local level:
Interventions and advocacy within the framework of Migrant Integration Centers**

Androniqi Rucaj

Abstract

Greece has experienced both the emergence and evolution as well as the consequences of international migration in the course of its modern and contemporary existence in a two-way manner, changing the distribution of the population within it. Migration flows have had a double impact on the development of the Greek economy, the composition of the workforce and its demographic and spatial structure, with many studies expressing inequalities and discrimination in the exercise of their social rights. In recent years, the State has strongly recognized the great importance of transferring the responsibility for formulating social integration policies for migrants to the local level of governance, acting in a complementary manner to national integration strategies. The modern role of Local Government, through its institutional transformation, is called upon to act for the successful integration of its migrant populations into local societies, through the Migrant Integration Centers.

This paper explores, through qualitative research, the implementation of national policies for social integration of migrants, through the Migrant Integration Center in two regions of Attica. Studies the interventions, the services provided and the factors that influence them. Also, examines the application of advocacy as an additional means of promoting social integration of migrants in the local society.

Keywords: migration, discriminations, social integration, Local Government, Migrant Integration Centers, advocacy

Εισαγωγή

Η μετανάστευση αποτελεί δυναμικό φαινόμενο που επηρεάζει και επηρεάζεται από την εθνική και παγκόσμια κυρίαρχη τάξη πραγμάτων. Ασκεί σημαντικό αντίκτυπο τόσο στις χώρες αποστολής και τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς όσο και στις χώρες προορισμού, που καλούνται να μεριμνήσουν για την ομαλή ένταξή τους σε μια νέα και διαφορετική πραγματικότητα από αυτή της χώρας προέλευσης. Η κινητικότητα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο προσελκύει έντονα το πολιτικό και επιστημονικό ενδιαφέρον, λόγω της μη γραμμικής εξέλιξης και έκτασης που λαμβάνει. Τη διαμορφώνουν οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και γεωπολιτικές ανακατατάξεις μεγάλης κλίμακας που επιδρούν στο παρόν και το μέλλον των σύγχρονων κοινωνιών.

Αδιαμφισβήτητα, έχει καταστεί κανονικότητα και καθημερινότητα για πολλούς πληθυσμούς παγκοσμίως, αλλάζοντας τη σημασία της, βάσει του τρόπου εκδήλωσής της. Εξαρτάται τόσο από τις ανάγκες, τα προβλήματα και ελλείμματα που υπάρχουν στις χώρες και κοινωνίες προέλευσης όσο και από τις ευκαιρίες, τα ποιοτικά και ποσοτικά πλεονεκτήματα που μπορούν και δελεάζουν στις κοινωνίες και χώρες προορισμού.

Εκεί που αποτελούσε ελπίδα και διαφυγή σε μια νέα και καλύτερη ζωή για τους ανθρώπους που τόλμησαν, πλέον καθίσταται πολύτιμη και για τη πλειονότητα χωρών, μεταξύ των οποίων και για την Ελλάδα, που χρειάζεται νέα άτομα, για τη κάλυψη των επιτακτικών αναγκών της, για να μπορέσει να επιβιώσει σε μια αντίξοχη και ρευστή συγκυρία. Άλλωστε, όπως έχει πει ο Καθηγητής Σάββας Ρομπόλης σε βιβλίο του το 2009: *“η μετανάστευση θα συνεχίσει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ελλάδας και της ΕΕ με τις ροές να αποτελούν, λόγω των οικονομικών και δημογραφικών εξελίξεων, αναγκαία λύση για την κάλυψη των ολοένα και διευρυνόμενων αναγκών της υπό διεύρυνση Ευρώπης”*.

Όλη η Νοτιοανατολική Ευρώπη, μαζί της και η Ελλάδα, έχει βιώσει πολύ έντονα τη κίνηση των μεταναστευτικών ροών από χώρες των Βαλκανίων, της Ανατολικής Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Οι οποίοι είχαν ως αποσκευές τις δυνάμεις και τα όνειρα τους, εγκαταλείποντας τα συντρίμια της υλικής και ηθικής κατάρρευσης των χωρών προέλευσης που τους έδιωξαν, έχοντας γνώση των κινδύνων σε αυτό το δύσκολο και απρόβλεπτο ταξίδι,

αλλά και το κέρδος από τη συγκεκριμένη συγκυρία. Τίποτα δε κατακτήθηκε δίχως πόνο, μόχθο και σκληρούς όρους σε έναν αλλότριο τόπο. Κανείς μετανάστης δε στήριξε τη παρουσία του χωρίς να υποστεί διακρίσεις, ξενοφοβία και ρατσισμό και μάλιστα χωρίς να παρέχεται η πρέπουσα στήριξη και προστασία.

Οι πολιτικές και δράσεις για την ένταξη ή τον αποκλεισμό των μεταναστών στο κεντρικό και κυρίως στο τοπικό επίπεδο των κοινωνιών υποδοχής επιδρούν καταλυτικά στο αν οι μετανάστες θα μπορέσουν να ενταχθούν και να συμπορευθούν και στο αν οι χώρες και κοινωνίες υποδοχής θέλουν να ευημερίσουν, ενισχύοντας τη κοινωνική τους συνοχή και επιδιώκοντας τη κοινωνική ανάπτυξη.

Η παρούσα εργασία στο πρώτο κεφάλαιο κάνει μια ιστορική αναδρομή της εισερχόμενης μετανάστευσης στη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα, ώστε να κατανοηθούν οι ιστορικές φάσεις από τις οποίες διαμορφώθηκε η μετανάστευση στην Ελλάδα. Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη πρόσβαση των μεταναστών στα κοινωνικά δικαιώματα στη χώρα υποδοχής, στις πολιτικές παρεμβάσεις γύρω από την αρμοδιότητα της κοινωνικής ένταξης μεταναστών στους Δήμους, με σκοπό την αποτύπωση της κατάστασης άσκησης των δικαιωμάτων τους και της κοινωνικής ένταξης στο τοπικό επίπεδο, καθώς θα παρατεθούν και καλές πρακτικές κοινωνικής ένταξης μεταναστών στο εθνικό και ευρωπαϊκό τοπικό επίπεδο. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη μεθοδολογία που εφαρμόστηκε για την εμπειρική έρευνα της εργασίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η εμπειρική έρευνα γύρω από τις παρεμβάσεις-δράσεις των ΚΕΜ για τη προώθηση της ένταξης των μεταναστών στη τοπική κοινότητα. Επίσης, διερευνάται η κατάσταση αποδοχής των μεταναστευτικών πληθυσμών στις τοπικές κοινωνίες, τα ζητήματα που επηρεάζουν την εργασία των επαγγελματιών, καθώς και την εφαρμογή, τη σημασία της γνώσης και άσκησης συνηγορίας από τους επαγγελματίες για τη προάσπιση του αιτήματος για κοινωνική αποδοχή και ένταξη.

1. Η μετανάστευση προς την Ελλάδα ως κομμάτι της ιστορίας

Η μετανάστευση αποτελεί ένα πολυεπίπεδο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο, υφιστάμενο ανέκαθεν και συνυφασμένο με την εξέλιξη της ανθρώπινης ιστορίας και κοινωνίας. Επιδρά σημαντικά σε κομβικούς τομείς οργάνωσης και λειτουργίας των κοινωνιών και χωρών αποστολής και υποδοχής, όπως στην οικονομία, στον πολιτισμό, στη παραγωγή πολιτικών, στη δομή και σύσταση του πληθυσμού και της κοινωνίας, της αγοράς εργασίας, της εκπαίδευσης και της υγείας. Απασχολεί πολλούς επιστημονικούς κλάδους ερευνητικά, μεταξύ των οποίων τη Κοινωνιολογία, τη Κοινωνική Πολιτική, την Κοινωνική Ανθρωπολογία, την Κοινωνική Εργασία, την Πολιτική Επιστήμη, τη Ψυχολογία, την Νομική, την Ιατρική, την Οικονομική Επιστήμη, την Δημογραφία και την Γεωλογία-Γεωγραφία.

Η **εξωτερική ή διεθνής μετανάστευση** αφορά την μετακίνηση ατόμων ή πληθυσμών από τη χώρα προέλευσης ή συνήθους διαμονής με σκοπό τη προσωρινή ή μόνιμη εγκατάσταση τους (άνω των 12 μηνών) σε μια άλλη χώρα (ΔΟΜ, 2009: 41). Είναι απόρροια κατακτητικών πολέμων, εξαναγκασμού από τη χώρα προέλευσης, εκούσιας αναζήτησης καλύτερης τύχης, χώρας απασχόλησης (διασυννοριακή μετανάστευση), συνταξιοδότησης με φορολογικά κίνητρα, οικογενειακής επανένωσης, υγειονομικής περίθαλψης (Λαμπριανίδης, 2020: 229, 231, 235, 237).

Η μετανάστευση ως έννοια αντλεί στοιχεία της αρχαίας περιόδου, με την ετυμολογία να προκύπτει από το ρήμα *γαίω* που σημαίνει κατοικώ και τη πρόθεση *μετά*, δηλώνοντας την αλλαγή του τόπου κατοικίας με συνώνυμη τη λέξη *μέτοικος*. (Καψάλης, 2017: 44). Το ενδιαφέρον και η γοητεία που εκπέμπει ως προσέγγιση και σύνδεση με διαχρονικές έννοιες, όπως η ένταξη και η ιδιότητα του πολίτη, συνεχίζουν να τη διατηρούν επίκαιρη στο πέρασ των αιώνων.

Συνεπώς, κρίνεται αναγκαία η κατανόηση του τρόπου ανάπτυξης και εξέλιξης της μετανάστευσης στην Ελλάδα, η οποία συστάθηκε μέσα από πολλαπλές κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές ζυμώσεις και αναταραχές και της μεταχείρισης που χαίρουν στη χώρα υποδοχής.

1.1. Η μετανάστευση των Ελλήνων της διασποράς στη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα

Το Ελληνικό Κράτος βρέθηκε αντιμέτωπο στη διαμόρφωση της νεότερης και σύγχρονης ιστορίας του τόσο με την εξερχόμενη μετανάστευση Ελλήνων για λόγους είτε οικονομικούς και βιοτικών είτε για λόγους εξαναγκασμού και διαφυγής όσο και με την εισερχόμενη μετανάστευση κατά τη περίοδο της ανεξαρτησίας, σύστασης, εδαφικής-εθνοτικής συγκρότησης και δημοκρατικής αποκατάστασης.

Η ιστορία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας επισφραγίστηκε μέσα από γεγονότα-ορόσημα που τη καθόρισαν στους αιώνες, μεταξύ των οποίων από την Ελληνική Επανάσταση, τον αγώνα για Εθνική Ανεξαρτησία από τους Οθωμανούς που οδήγησε στην ίδρυση ενός αρχικά μικρού Ελληνικού Βασιλείου (Πελοπόννησος, Στερεά Ελλάδα, Εύβοια, Κυκλάδες, Βόρειες Σποράδες). Στην επιτυχή της έκβαση συνέβαλαν ο ξεσηκωμός περιοχών που προσαρτήθηκαν αργότερα, όπως η Κρήτη, η Ήπειρος, τα Επτάνησα, η Θεσσαλία και η Μακεδονία, καθώς και η στήριξη που παρασχέθηκε από ευρωπαϊκές δυνάμεις που βρίσκονταν σε σύγκρουση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπως Αγγλία, Αυστρία, Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Πρωσία και Ρωσία (Παπαδόπουλος, 1989: 19, 21). Σαφώς, υπήρχε και κυριαρχία του εθνικισμού-αλτρωτισμού ως επαναστατικής ιδεολογίας, δομημένου στο όραμα της Μεγάλης Ιδέας λίγο αργότερα, ενώνοντας επαναστατημένους λαούς, σημαντικές φυσιογνωμίες και την ελληνική διασπορά με τους Έλληνες Αγωνιστές. Αποτυπώνεται ως γεγονός στην εθελοντική στρατιωτική παρουσία και οικονομική συνεισφορά του Φιλελληνισμού, μέσα και από τη διάδοση των φιλελεύθερων ιδεών στην επαναστατημένη Ελλάδα (Καρακατσούλη, 2016: 14), καθώς και μέσα από την επίδραση των Ελλήνων της διασποράς προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, χαρακτηρίζοντας την επανάσταση ως εθνική και όχι ταξική ή αντικαθεστωτική εξέγερση (Mylonas & Vogli, 2024: 451). Συνέβαλαν σημαντικά στη διάδοση και ένταση του επαναστατικού αγώνα και στην συγκρότηση του πρώτου Ελληνικού Κράτους, εντος και εκτος Ελλάδας, τόσο Φιλέλληνες, όπως οι Λόρδος Μπάιρον, Εϋνάρδος, Φαβιέρος, Καννινγκ, Σατωβριανδος, Σανταροζα κ.α., όσο και αυτόχθονες Έλληνες, όπως οι Καρέλλης, Κεφαλάς, Τριανταφύλλης κ.α. (Σφοίνη, 2024: 664, 676). Πολύ σημαντική ήταν η κινηματική και διπλωματική δράση εμπόρων και διανοούμενων Ελλήνων της διασποράς, αναπτύσσοντας σχέσεις και δικτύωση με το ευρωπαϊκό τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και μεταλαμπαδεύοντας στις τοπικές ελίτ επαναστατικά ιδεώδη (Mylonas & Vogli, 2024: 457).

Η ελληνική επανάσταση κήρυξε την έναρξη της δημιουργίας μιας πατρίδας και ταυτόχρονα ενός εθνικού κέντρου της ελληνικής διασποράς, που συνίστατο σε εγκατεστημένες κοινότητες κυρίως σε ευρωπαϊκές χώρες, αποκτώντας επιπρόσθετα και τον ελληνισμό των περιοχών που δεν είχαν ακόμα προσαρτηθεί στη νέα ελληνική επικράτεια. Η ελληνική διασπορά που απομακρύνθηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία είτε ως μετανάστες είτε και ως πρόσφυγες, προτού συσταθεί το νέο Ελληνικό Κράτος, δε κατείχαν την ελληνική ιθαγένεια και για να θεωρούνται Έλληνες πολίτες τότε έπρεπε να βρίσκονται εντός ελληνικού εδάφους. Έτσι, οργανώθηκε μυστικά από τον Έλληνα Πρέσβη στην Οθωμανική Πρωτεύουσα στα τέλη του 1835 η επιστροφή στο Ελληνικό Βασίλειο, των καταγόμενων από ελληνικές επαρχίες, Ελλήνων απόρων και επαιτών που περιφέρονταν στις μεγάλες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας άνευ ελληνικής ιθαγένειας. Επίσης, δόθηκε η δυνατότητα τακτοποίησης της ιθαγένειας και στους ομογενείς από τον τόπο κατοικίας τους, οι οποίοι δε κατάγονταν αναγκαία από τις απελευθερωμένες περιοχές, με προϋπόθεση την επιστροφή τους στην ελληνική επικράτεια, όταν το επέτρεπαν οι προσωπικές συνθήκες. Ένα δεύτερο εγχείρημα έγινε επί πρωθυπουργίας Χαριλάου Τρικούπη μετά τη προσάρτηση της Θεσσαλίας στην ελληνική επικράτεια, παρακινώντας τους Έλληνες του ρωσικού Καυκάσου να μετοικήσουν στα πάτρια εδάφη, αποτελώντας μια λύση στο τότε δημογραφικό ζήτημα της χώρας. Όμως το αποτέλεσμα ήταν όσοι ήρθαν για εγκατάσταση στην Ελλάδα είτε πέθαναν από τη πείνα και το κρύο σε καταυλισμούς του Πειραιά είτε περιφέρονταν στους δρόμους μέχρι που οι αρχές τους έδωσαν χρήματα για την επιστροφή στις αρχικές εστίες τους στη ρωσική επικράτεια. Ορατή ήταν η απουσία πλαισιωμένης πολιτικής υποδοχής και ένταξης παλιννοστούντων πληθυσμών, γεγονός επιτηδευμένο από τις Ελληνικές Κυβερνήσεις, επιθυμώντας τη διατήρηση καλών οικονομικών και διπλωματικών σχέσεων με τις ελληνικές κοινότητες και χώρες του εξωτερικού παρά την επιστροφή τους, διευκολύνοντας τη κτήση και διατήρηση της ελληνικής τους ιθαγένειας (Βόγλη, 2009: 661-664).

Όσες μεταναστεύσεις-μετακινήσεις έγιναν στην ιστορία της Ελλάδας, προέκυπταν με εξαναγκαστικό τρόπο, με προσαρτήσεις νέων εδαφών στην ελληνική επικράτεια, μέσω επεκτατικών πολέμων, καθώς και με ανταλλαγές πληθυσμών, κατόπιν σύναψης διεθνών συνθηκών και συμβάσεων οριοθέτησης συνόρων. Όσοι υπό ανταλλαγή πληθυσμοί δε διατηρούσαν ή δεν αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας διαμονής, καλούνταν να την εγκαταλείψουν αναγκαστικά εντός χρονικής προθεσμίας. Ως γεγονότα αποτυπώνονται τον 19ο αι. στο Πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830), στη Συνθήκη του Λονδίνου (1864) μεταξύ Ελλάδας-Μεγάλης Βρετανίας, για τη προσάρτηση των Επτανήσων στο Ελληνικό Βασίλειο

και στη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης μεταξύ Ελλάδας-Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (1981) για τη προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας. Επακολουθούν τον 20ο αι., οι Συνθήκες Λονδίνου και Βουκουρεστίου (1913) με προσάρτηση της Κρήτης και αντίστοιχα της νότιας Μακεδονίας, τμήματος της Ανατολικής Μακεδονίας, καθώς και της σημερινής Ηπείρου, καθώς και οι Συνθήκες Νεϊγύ (1919) και Σεβρών (1920), όπου η Βουλγαρία παραχωρεί τη Δυτική Θράκη στην Ελλάδα, προβλέποντας ανταλλαγή πληθυσμών και αντίστοιχα η Τουρκία παραχωρεί την Ανατολική Θράκη και την ανεφάρμοστη διοίκηση της Σμύρνης. Σαφώς, η πιο κομβική ήταν η Σύμβαση της Λωζάννης (1923), λίγο μετά τη Μικρασιατική ήττα και καταστροφή, ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Τουρκία, προβλεποντας αμοιβαία ανταλλαγή πληθυσμών Ελληνορθόδοξων Τουρκίας και Μουσουλμάνων Ελλάδας με την Ελλάδα να αντιμετωπίζει δυσκολίες στην υποδοχή, αποκατάσταση και ένταξη ενός και εκατομμυρίου ξενιτεμένων ανθρώπων και οικογενειών στην ελληνική επικράτεια. Η εδαφική ολοκλήρωση της σημερινής Ελλάδας επήλθε με τη Συνθήκη των Παρισίων του 1947, όπου η Ιταλία παραχωρεί τα δωδεκάνησα στην Ελλάδα. Εννοείται πως η μετανάστευση και ενσωμάτωση προς την Ελλάδα τη σχετική περίοδο σήμαινε ταυτόχρονα και αποβολή της υφιστάμενης ιθαγένειας, κτώντας την ιθαγένεια της χώρας υποδοχής (Χριστόπουλος, 2019: 66-73).

Αυτό που παρατηρείται στις Κυβερνήσεις του Μεσοπολέμου είναι η μη πολιτικά και στρατηγικά συντονισμένη προτεραιοποίηση της εισερχόμενης μετανάστευσης, μέσω επαναπατρισμού, της ελληνικής διασποράς, η οποία κατάφερε να ενσωματωθεί, να εξελιχθεί και να επιτύχει οικονομικά στις χώρες υποδοχής, καθώς χαρακτηριζόταν ως “γέφυρα” των εθνικών και οικονομικών συμφερόντων της Ελλάδας με τις χώρες εγκατάστασης. Δεν επιδιώχθηκε καμμία προσέγγιση με σκοπό την επιστροφή για την ελληνική διασπορά ούτε στη Ρωσία, που αντιτάχθηκε στην επανάσταση των Μπολσεβίκων, ούτε στην Αίγυπτο που κινδύνευε με τη κυριαρχία του Αιγυπτιακού εθνικισμού, αλλά ούτε και στις ΗΠΑ που απέκτησαν εδραιωμένη παρουσία και δύναμη. Αρκέστηκαν μόνο στη δημιουργία επί Βενιζέλου ad hoc πολιτικών συμμαχιών και κινητοποιήσεων με τη βενιζελική διασπορά και επι Μεταξά νέων ελληνικών Προξενείων, ειδικά στις ΗΠΑ, και σε προγράμματα επίσκεψης ομογενών δεύτερης και τρίτης γενιάς Ελληνοαμερικανών στην Ελλάδα τα καλοκαίρια με σκοπό τη γνωριμία και τη διατήρηση δεσμών με τις ελληνικές ρίζες. Παρόλα αυτά δε θεωρούσαν απίθανο το ενδεχόμενο επιστροφής τους και πόσο μάλλον δε πίστευαν ότι η διασπορά έχει πάρει οριστικά τη θέση της ιδιότητας του μετανάστη (Vogli, 2011: 20-23).

Ήταν έντονο το ενδιαφέρον μεταπολεμικά και μετεμφυλιακά να επαναπατριστούν, όπως και έγινε σε πρώτη φάση από το 1950 και μετά, τα παιδιά, οι αιχμάλωτοι Έλληνες στρατιώτες και αξιωματικοί, καθώς και οι απαχθέντες όμηροι, ακολουθώντας, με πολύ δύσκολες διαδικασίες επαναπατριsmού τόσο οι ακίνδυνοι και παρασυρθέντες, αφού υπέγραφαν δηλώσεις καταδίκης της διδασκαλίας του Κομμουνισμού όσο τέλος και οι σκληροπυρηνικοί Κομμουνιστές-πολιτικά εκτοπισμένοι αργά και σταδιακά μετά το 1974 (Βαμβούρη, 2020: 117). Δεν υπήρχε βλέψη ομαδικού επαναπατριsmού πολιτικών προσφύγων. Ελάχιστοι πολιτικά αντιφρονούντες-ανιθαγενείς επέστρεψαν επί χούντας κατόπιν υπογραφής δήλωσης μετάνοιας και παρέμβασης πολιτικών προσώπων υψηλής υποστάθμης (Βαμβούρη, 2020: 118). Άξιο αναφοράς αποτελεί ο επαναπατριsmός πολλών πολιτικά εκτοπισμένων και αυτοεξόριστων τόσο του εμφυλίου όσο και της δικτατορίας αμέσως μετά τη πτώση της χούντας, μεταξύ των οποίων πολιτικές προσωπικότητες που είχαν αναπτύξει σημαντικό αντιστασιακό αγώνα στο εξωτερικό, όπως η Μελίνα Μερκούρη (Κομνηνός, 2025:2). Σημειώθηκε επαναπατριsmός 17.500 εκτοπισμένων ως το τέλος της δεκαετίας του 1970 και ακόμα 45.000 αντιστασιακών-ανιθαγενών ως τις αρχές της δεκαετίας του 1990 (Βαμβούρη, 2020: 118). Καταλυτική, στο δεύτερο κύμα επαναπατριsmού πολιτικά διωκόμενων, ήταν η απόφαση του Ανδρέα Παπανδρέου το 1982 να επιλύσει οριστικά το ζήτημα με τον ελεύθερο επαναπατριsmό πολιτικά εκτοπισμένων και την απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας σε όσους Έλληνες, στο γένος, είχε αφαιρεθεί (Πατελάκης, 2021:8). Ταυτόχρονα παρατηρήθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 και εισερχόμενη μετανάστευση Ελλήνων εργαζομένων από τις βιομηχανικές χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης, καθώς η οικονομική αστάθεια των χωρών υποδοχής, αποτέλεσμα των πετρελαϊκών κρίσεων των 1973 και 1980, μείωσε τη ζήτηση για ξένο εργατικό δυναμικό, εισήγαγε πολιτικές μηδενικής μετανάστευσης εργατικού δυναμικού και ενθάρρυνε τους μετανάστες να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους (Cholezas & Tsakloglou, 2009: 79).

Στον 21ο αιώνα, κυρίως τα τελευταία χρόνια, γίνεται προσπάθεια από την Ελληνική Πολιτεία, σε συνεργασία με φορείς, μεγάλες εταιρείες και τράπεζες, αναφορικά με το brain gain, τον επαναπατριsmό νέων Ελλήνων υψηλού επιπέδου μόρφωσης και εξειδίκευσης που έφυγαν από την Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης, με σκοπό την αναζήτηση καλύτερων οικονομικών και εργασιακών συνθηκών, καλύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος και οργανωμένου Κράτους (Μαρίνου, 2025:1). Η τάση για επιστροφή των νέων άρχισε μετά το 2017, λόγω της σταδιακής βελτίωσης της κατάστασης της οικονομίας και της απασχόλησης (Μιχαηλίδης, 2025: 1). Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης διεξήγαγε έρευνα

γύρω από το brain gain στην Ελλάδα το 2024, διαπιστώνοντας πως το brain gain αποκτά μεγάλη ένταση μετά το 2019 με κυριότερο λόγο επαναπατρισμού να αποτελεί η οικογένεια και έπειτα η εργασία (ΕΚΤ, 2024). Παρόλα αυτά δεν έπαψε το brain drain, και ας είναι σήμερα σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τη περίοδο της κρίσης, καθώς εξακολουθούν να απουσιάζουν οι προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, η αγορά εργασίας υφίσταται οικονομική αβεβαιότητα και εργασιακή επισφάλεια, η έρευνα και καινοτομία αντιμετωπίζουν ζητήματα χρηματοδότησης και γραφειοκρατίας, δυσχεραίνοντας τη παραμονή νέων επιστημόνων (Μάρκου, 2026: 2).

1.2. Η Ελλάδα και ως χώρα εισόδου μεταναστών από Τρίτες Χώρες (Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη, Ασία, Αφρική)

Οι νοτιοευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, μετατράπηκαν σταδιακά από χώρες αποστολής, που ήταν παραδοσιακά, και σε χώρες υποδοχής μεταναστών από χώρες των Βαλκανίων, της Ανατολικής Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Μετανάστες, αλλά και πρόσφυγες εισέρχονται, κυρίως λαθραία, με σκοπό να βρουν εργασία ή να μετακινηθούν σταδιακά προς τις πλουσιότερες χώρες της τότε ΕΟΚ (Μουσούρου, 2003: 165).

Οι πρώτες μεταναστευτικές ροές προήλθαν από την Ασία και Μέση Ανατολή που διαμόρφωσαν και τις πρώτες Ασιατικές κοινότητες στην Ελλάδα, πέραν της παρουσίας Κινέζων, Ιαπώνων, Νοτιοκορεατών και Ταϊβανέζων επιχειρηματιών, εμφανίζονται από τη δεκαετία του 1970. Προέρχονταν από το Πακιστάν, κατόπιν υπογραφής διακρατικής συμφωνίας για απασχόληση στα ναυπηγεία του Σκαραμαγκά στις αρχές της δεκαετίας του 1970 και από το νότιο Βιετνάμ (Βιετναμέζοι και Κινέζοι) μετά τον τερματισμό του Πολέμου το 1975. Η πλειονότητα των υπηκόων Φιλιπίνων, που ήρθαν πρώτη φορά, ήταν γυναίκες, για να εργαστούν σε ξενοδοχεία, νοσοκομεία ως γηροκόμοι και ως οικιακές βοηθοί σε σπίτια ισχυρών πολιτικών, οικονομικών, εφοπλιστικών οικογενειών στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Παρατηρούνται μεταναστευτικές ροές υπηκόων Πακιστάν και Φιλιπίνων στα μέσα της δεκαετίας του 1980 επ' αφορμή της ένταξης της Ελλάδας στη τότε ΕΟΚ (1981) και της σταδιακής δημιουργίας της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς λίγο αργότερα, αποτελώντας pull factor για μεταναστευτικούς πληθυσμούς που απέβλεπαν σε ελεύθερη κυκλοφορία εντός της ΕΟΚ (Τόντσεφ και συν., 2007:15-16).

Παρατηρείται μεταναστευτική κίνηση στη πλειονότητα ανδρών παραγωγικής ηλικίας και από χώρες της Βόρειας και Υποσαχάριας Αφρικής προς την Ελλάδα από τη δεκαετία του 1980 (Papadopoulos & Fratsea, 2015:5), με εξαίρεση την Αιθιοπική υπηκοότητα που εκπροσωπείτο κυρίως από γυναίκες (Ronolis & Tragaki, 2006: 101). Παράγοντες έλξης ήταν η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας και αγοράς εργασίας, οι θρησκευτικές συγγένειες χωρών της Νοτίου Αφρικής (Κένυα), οι Ιεραποστολές της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, οι εκπαιδευτικοί λόγοι (πανεπιστημιακές σπουδές), η επίδραση της ελληνικής διασποράς στη Υποσαχάρια Αφρική. Οι περιστάσεις αυτές ανέπτυξαν επιχειρηματικές, διπλωματικές και ανθρωπιστικές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας - Αφρικής (Papadopoulos & Fratsea, 2015:5). Η πλειονότητα των Αφρικανών μεταναστών εκείνης της εποχής απασχολείτο, όσοι συνέχισαν να διαμένουν στην Ελλάδα μέχρι και σήμερα, είτε με το εμπόριο ως πλανόδιοι ή καταστηματάρχες (από το 2000 και μετά) σε ένδυση και υπόδηση είτε με την οικιακή εργασία και τον κατασκευαστικό τομέα ως οικοδόμοι (Ronolis & Tragaki, 2006: 101).

Επιθυμία ήταν η φυγή από τη φτώχεια, τη πείνα, την εκμετάλλευση και να πάνε για μια καλύτερη ζωή προς την πλούσια Ευρώπη, ακολουθώντας τον δρόμο της παράτυπης μετανάστευσης, με ενδιάμεσο σταθμό ή και τελικό προορισμό την Ελλάδα. Αυτό το γεγονός αποτυπώνεται και από τις κοινότητες που είχαν δημιουργήσει Αφρικανικοί πληθυσμοί κυρίως από τη Νότιο Αφρική (Χουλιαράς & Πετρόπουλος, 2015:152). Αφρικανικοί πληθυσμοί αφίχθησαν στην Ελλάδα, μέσω διακρατικών συμφωνιών νόμιμης μετανάστευσης για τη κάλυψη κενών θέσεων εργασίας, με χαρακτηριστικές τις συμφωνίες Ελλάδας-Λιβύης και Ελλάδας-Αιγύπτου, αφορώντας είτε ζητήματα Κοινωνικής Ασφάλισης είτε μετανάστευση για εποχική εργασία κυρίως ως αλιείς ή ως εργάτες γής. Τις δεκαετίες του 1980 και 1990 δε σημειώθηκε πολύ μεγάλος αριθμός αφίξεων Αφρικανών μεταναστών στην Ελλάδα, εν αντιθέσει με το διάστημα κρίσης μεικτών ροών των ετών 2015/2016 που υπήρχαν πολλές παράτυπες ροές από αρκετές χώρες της Αφρικανικής Ηπείρου (Αίγυπτος, Νιγηρία, Γκάνα, Ακτή Ελεφαντοστού, Σενεγάλη, Γουινέα, Σιέρα Λεόνε, Καμερούν). Με εξαίρεση χώρες που βιώνουν εμπόλεμη κατάσταση και υπάγονται στο καθεστώς του πρόσφυγα (Σομαλία, Σουδάν, Κονγκο, Ερυθραία) (Papadopoulos & Fratsea, 2015:5), οι γενικές μετακινήσεις που συντελούνται προς την Ελλάδα προέρχονται από τη Δυτική και Βόρεια Αφρική, με οικονομικά κίνητρα κυρίως. Σκοπός ήταν είτε η αναζήτηση και αναγνώριση καθεστώτος διεθνούς προστασίας σε ασφαλείς χώρες μακριά από τον πόλεμο είτε η οικονομική μετανάστευση σε χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης, περνώντας μέσα από την Ελλάδα.

Η Ελλάδα κλήθηκε να διαχειριστεί και τη μαζική ροή μεγάλου αριθμού παράτυπων μεταναστών από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 από χώρες των Βαλκανίων (Αλβανία, Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία), της Ανατολικής Ευρώπης (Ρουμανία, Πολωνία, Ουκρανία, Ρωσία), απόρροια της πτώσης του Υπαρκτού Σοσιαλισμού και των τότε δυσμενών οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών. Παρατηρούμε, επίσης, και την επιστροφή των παλινοστούτων Ελλήνων που έφυγαν μεταπολεμικά σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Συνέβαλαν σημαντικά στη δημογραφική ανάκαμψη της χώρας, αφού μιλάμε για νέα άτομα, παραγωγικής και αναπαραγωγικής ηλικίας, αλλά και στη ζωντάνια της υπαίθρου μέσω της εγκατάστασης αυτών και αργότερα και των οικογενειών τους (Εμκε-Πουλοπούλου, 2006: 156 & 160-161). Το ζήτημα που είχε προκύψει, αφορούσε την αδράνεια-έλλειψη πολιτικών, που θα ρύθμιζαν τη διαμονή και διαβίωση των αλλοδαπών στην Ελλάδα, η οποία τους έβλεπε ως πρόσκαιρα καλύπτοντες θέσεις εργασίας και όχι ως μόνιμα εγκατεστημένους πληθυσμούς, ακολουθώντας πολιτικές μη αφομοίωσης τους (Μουσούρου, 2003: 168-169).

Ο κύριος όγκος μεταναστών προερχόταν από τα Βαλκάνια και πιο συγκεκριμένα από την Αλβανία. Αυτό έγινε χάρη στη περιοδεία-κάλεσμα του Αντώνη Σαμαρά, Υπουργού Εξωτερικών το 1990, στα μειονοτικά χωριά της Βορείου Ηπείρου και το άνοιγμα των ελληνοαλβανικών συνόρων με τη δήλωση **“Η ελληνική πρεσβεία στα Τίρανα θα αυξήσει τη ροή των θεωρήσεων (εκδόσεις βίζας) διάρκειας μέχρι ενός έτους για τους Αλβανούς υπηκόους”**. Δεν άργησε να κατηγορηθεί για την αθρόα είσοδο Αλβανών μεταναστών (Ρουγγέρη, 2019:5). Οι μετανάστες προέρχονταν από χώρες που είχαν γεωγραφική εγγύτητα με την Ελλάδα, καθώς και ιστορικούς, πολιτισμικούς και θρησκευτικούς δεσμούς. Αφορά οικονομικούς μετανάστες, απασχολούμενοι/νες σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους. Οι άνδρες εργάζονται ως οικοδόμοι, εργαζόμενοι σε πρατήρια καυσίμων, σε πλυντήρια αυτοκινήτων ή και συνεργεία αυτοκινήτων, εργάτες στα χωράφια, εργαζόμενοι σε αρτοποιεία/ζαχαροπλαστεία. Οι γυναίκες απασχολούνται σε τομείς που άπτονται της γυναικείας φύσης τους, όπως babysitters, γηροκόμοι, αποκλειστικές νοσοκόμες, καθαρίστριες, οικιακές βοηθοί, εργαζόμενες σε εργοστάσια, ξενοδοχεία, χωράφια, κουζίνες εστιατορίων, αλλά και ως εκδιδόμενες. Οι γυναίκες μετανάστριες αποτέλεσαν τη πλειονότητα των θυμάτων σεξουαλικής εκμετάλλευσης, στο πλαίσιο του sex trafficking, αλλά και μορφών εκμετάλλευσης, όπως οι λευκοί γάμοι, η αδήλωτη οικιακή εργασία και η καταναγκαστική εργασία σε ακατάλληλες και απάνθρωπες συνθήκες. Χαρακτηρίζεται σαφώς ως ένα εξαιρετικά κρίσιμο, αλλά και ταυτόχρονα πολύπλοκο οικονομικό, κοινωνικό, ποινικό

και αστυνομικό ζήτημα (Emke-Pouliopoulos, 2003: 273), όπου δύσκολα μπορεί να αντιμετωπιστεί, όταν κυριαρχεί στα θύματα ο φόβος για τη σωματική τους ακεραιότητα, αλλά και η δυσπιστία προς τις αστυνομικές αρχές και τη κοινωνία.

Οι άνδρες, που αποτελούσαν τη πλειονότητα των οικονομικών μεταναστών, απέβλεπαν με την αρχικά παράτυπη μετακίνησή τους στην Ελλάδα στην αναζήτηση εργασίας με ελπίδα μια μόνιμη εγκατάσταση και μετέπειτα την επανένωση με τις οικογένειες τους επί ελληνικού εδάφους, αφού νομιμοποιείτο το καθεστώς διαμονής τους. Ελάχιστοι μετανάστες εκείνης της περιόδου είτε ήρθαν για εποχική εργασία, βάσει των διακρατικών συμφωνιών και της διαδικασίας μετάκλησης είτε έρχονταν στην Ελλάδα στο πλαίσιο του άτυπου δικτύου ομοεθνών, για να εργαστούν αδήλωτα με σκοπό τη συγκέντρωση χρημάτων. Όσοι δε μπορούσαν να ενταχθούν, διεκδικώντας ποιοτική εργασία, διαμονή και διαβίωση στην Ελλάδα, έφευγαν για γειτονικές ευρωπαϊκές χώρες με πιο οργανωμένο καθεστώς διαμονής και νομιμοποίησης, καθώς και καλύτερες θέσεις και όρους εργασίας, όπως στην Ιταλία και σε χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης ακόμα και στη Βόρεια Αμερική.

Τη δεκαετία του 1990 και έπειτα αρχίζουν να δημιουργούνται κοινότητες μεταναστών από Κίνα, Μπαγκλαντές, Σρι Λάνκα και Ιράν, οι οποίοι απασχολούνταν κυρίως ως εργάτες στον γεωργικό, βιομηχανικό, κατασκευαστικό τομέα ακόμα και με την οικιακή εργασία όσον αφορά τις γυναίκες. Μικρός αριθμός εξ αυτών απασχολείται με το εμπόριο, είτε το πλανόδιο είτε τη λιανική πώληση, δημιουργώντας μικρά μαγαζιά σε περιοχές-γκέτο (Ronolis & Tragaki, 2006: 101). Ταυτόχρονα, ενισχύεται και η παρουσία τόσο Φιλιππινέζων και Πακιστανών όσο κυρίως και Ινδών, όπου πληθυσμός εξ αυτών ήρθε για ad hoc σκοπό, την απασχόληση στη κατασκευή των Ολυμπιακών έργων, λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 2004. Μετά το 2003 ήρθαν στην Ελλάδα και Αφγανοί πρόσφυγες στο πλαίσιο της “αυτοτροφοδοτούμενης” μετανάστευσης από το δίκτυο ομογενών από την Ασία. Η πλειονότητα των Ασιατών απασχολείται σε επαγγέλματα χειρωνακτικά, χαμηλού κύρους, παρά τις όποιες επαγγελματικές δεξιότητες που διαθέτουν, υπό καθεστώς παρανομίας, αλλά και παραοικονομίας. Παρανομίας ως προς το καθεστώς διαμονής που χαρακτηρίζεται από μεγάλη αβεβαιότητα, καθώς οι εργοδότες δεν επιθυμούν να τους ασφαλίσουν και παραοικονομίας μέσω της ανασφάλιστης εργασίας και της απασχόλησης σε άσχημες και ανθυγιεινές εργασιακές συνθήκες (Τόντσεφ και συν., 2007: 18-19)

Ένα παράδοξο-πλεονέκτημα της μετανάστευσης την εποχή της οικονομικής κρίσης, που αφορούσε χώρες που είχαν γεωγραφική εγγύτητα με την Ελλάδα και ήταν νομιμοποιημένοι με άδειες διαμονής δεκαετούς διάρκειας, ήταν η κυκλική μετανάστευση υπηκόων Αλβανίας. Αναχωρούσαν για τα πατρία εδάφη όσο διάστημα υπήρχε όξυνση της οικονομικής κρίσης, χωρίς να επιδιώκεται οριστική ανατροπή της ζωής τους στην Ελλάδα και επέστρεφαν, αφότου η κατάσταση βελτιωνόταν, χωρίς να προκύπτει νομικό πρόβλημα στην είσοδο και διαμονή στη χώρα (Magoukis, 2013: 229).

Μεγάλο ενδιαφέρον δημιουργεί επίσης το γεγονός πως παρατηρούμε από τα χρόνια κυρίως της κρίσης και έπειτα τη μετανάστευση Ευρωπαίων (κυρίως Γερμανών και Γάλλων) συνταξιούχων και δη χαμηλοσυνταξιούχων από χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης. Προτίμησή τους αποτελούσαν οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με παραμέτρους πρωτίστως το χαμηλό κόστος ζωής και αγαθών και δευτερευόντως το κλίμα, τα ήθη, τα έθιμα, οι παραδόσεις, το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον, τη γλώσσα (Ουγγαρία, Ρουμανία, Κροατία, Βουλγαρία και Ελλάδα). Κερδίζουν τον αγώνα χώρες με πολύ χαμηλό κόστος ζωής, όπως η Βουλγαρία, που προτιμάται περισσότερο τα τελευταία χρόνια και από Έλληνες χαμηλοσυνταξιούχους που υπέστησαν περικοπές συντάξεων τη περίοδο των Μνημονίων, καθώς το κόστος ζωής δεν αντιστοιχίζεται στην Ελλάδα με το επίπεδο των μισθών, εβρισκόμενη στο ίδιο επίπεδο με την Γερμανία και υψηλότερα από τη Βουλγαρία (Συμεωνίδης, 2019: 1-2 & Ρομπόλης, Μπέτσης, 2020:3-4).

Σημαντική πτυχή της σύγχρονης ιστορίας της μετανάστευσης στην Ελλάδα του 21ου αιώνα αποτέλεσε η περίοδος 2015-2016, όπου η χώρα βρέθηκε αντιμέτωπη με μεγάλο κύμα παράτυπων μεικτών ροών σε μια εποχή όπου η Ελλάδα δοκιμαζόταν δημοσιονομικά ως προς τις δυνάμεις και την αποτελεσματικότητά της. Η Ευρώπη δέχτηκε πρωτοφανή αριθμό αφίξεων το 2015, με 857.363 παράτυπους μετανάστες και αιτούντες άσυλο να φτάνουν μόνο στην Ελλάδα μέσω Τουρκίας και 853.650 έφτασαν δια θαλάσσης, καθώς Ελλάδα και Τουρκία αποτελούσαν ασφαλείς χώρες διέλευσης και προορισμού τα τελευταία χρόνια (Kuschminder & Waidler, 2019).

Το 2015 εισήλθαν στην Ελλάδα: Σύροι (56%), Αφγανοί (25%), Ιρακινοί (10%) και άλλες εθνικότητες (9%) με τη πλειοψηφία να αφορά άνδρες σε ποσοστό 45%, παιδιά σε ποσοστό 35% και γυναίκες σε ποσοστό 20%. Το 2016 εισέρχονται: Σύροι (46,5%), Αφγανοί (24,2%), Ιρακινοί (15,2%), Πακιστανοί (4,9%), Ιρανοί (3,1%) και ένα 6% να χαρακτηρίζεται ως

απροσδιόριστο εθνικότητας (Κασιμάτη & Παναγιωτοπούλου, 2018: 97). Το 2017 συνελήφθησαν από τις αστυνομικές και λιμενικές αρχές στην Ελλάδα: Σύριοι (24,3%), Αλβανοί (19,5%), Πακιστανοί (13,6%), Ιρακινοί (12,4%), Αφγανοί, (7,1%) και λοιπές υπηκοότητες (18,6%). Το 2018 συνελήφθησαν: Σύριοι (17,1%), Ιρακινοί (14,8%), Αφγανοί (14,2%), Αλβανοί (12%), Πακιστανοί (10,8%), Τούρκοι (9,5%) και λοιπές υπηκοότητες (20%). Το 2019 συνελήφθησαν για παράτυπη είσοδο και διαμονή: Αφγανοί (26,3%), Σύριοι (17,3%), Πακιστανοί (8,5%), Αλβανοί (8,3%), Ιρακινοί (6,8%), Τούρκοι (6,5%), Παλαιστίνιοι (3,1%) και λοιπές υπηκοότητες (17,6%) (Ελληνική Αστυνομία, 2017, 2018, 2019).

Πύλες έλξης-εισόδου ήταν αφενός ο Έβρος στα χερσαία και αφετέρου τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου στα θαλάσσια σύνορα της μέχρι και πρόσφατα, αλλά σε μειωμένη ένταση από ότι το 2015-2025. Πλέον, η νότια Κρήτη (Γαύδος) έχει αναδειχθεί νέα πύλη εισόδου από το καλοκαίρι του 2025, για παράτυπους μετανάστες και πρόσφυγες που αναχωρούσαν από τα παράλια της Ανατολικής Λιβύης για την Ευρώπη. Η πλειονότητα των ροών αφορά άνδρες και ασυνόδευτα ανήλικα. Η προέλευση τη καλοκαιρινή περίοδο αφορούσε κυρίως χώρες μη προσφυγικού προφίλ (Αίγυπτος, Πακιστάν, Μπαγκλαντές), αλλά και εμπόλεμες περιοχές (Συρία, Αφγανιστάν, Σουδαν, Ιράν, Ιρακ, Παλαιστίνη κ.α.) κατάσταση που αντεστράφη τον Σεπτέμβριο με μείωση των ροών από μη προσφυγικές χώρες και υφιστάμενες ροές από εμπόλεμες χώρες (Σουδαν, Παλαιστίνη). Η είσοδος, η προέλευση και ο αριθμός των ροών μεταβάλλεται μέχρι και σήμερα, παρά την πρόσφατη εφαρμογή ποινικοκεντρικής πολιτικής κατά της παράνομης μετανάστευσης.

Επομένως, η μετανάστευση στην Ελλάδα διαθέτει μακρά παρουσία και ιστορία, σχετιζόμενη είτε με την αναζήτηση καλύτερης ποιότητας ζωής είτε με τον εξαναγκασμό των χωρών αποστολής. Μια ανάγκη και ταυτόχρονα ένας στόχος που δεν αφορούσε μια μόνο εθνικότητα. Επηρέαστηκαν τόσο οι παλαιότερες και σύγχρονες γενιές Ελλήνων, αναζητώντας διόδους αξιοποίησης των προσόντων και δυνατοτήτων τους αλλού όσο και οι Υπήκοοι Τρίτων Χωρών που διέφυγαν από τις δυσχερείς βιοτικές συνθήκες των χωρών καταγωγής, με σκοπό την εύρεση εργασίας και τόπου διαμονής, με στόχο την επανένωση ή δημιουργία οικογένειας σε οικονομικά και κοινωνικά ευημερή κράτη. Η Ελλάδα, εξ αρχής του φαινομένου, ούτε σχεδίασε ούτε εφάρμοσε οργανωμένες-στοχευμένες πολιτικές ομαλής κοινωνικής ένταξης των μεταναστευτικών πληθυσμών τόσο στο εθνικό όσο και στο τοπικό επίπεδο με τους μετανάστες να παλεύουν διαρκώς εντός ανισοτήτων για την επιβίωση τους.

2. Η μετανάστευση ως παράγοντας διακρίσεων και παρέμβασης στο εθνικό και τοπικό επίπεδο

Η μετανάστευση ως φαινόμενο και μεταβαλλόμενη κατασκευή συνιστά πλέον μια κανονικοποιημένη πτυχή στη διαμόρφωση της οργάνωσης και λειτουργίας της καθημερινότητας μιας κοινωνίας, χώρας και ενός ολόκληρου κόσμου κατ' επέκταση. Ταυτόχρονα, αποτελεί επίκαιρη εξέλιξη, επηρεασμένη από κομβικά εθνικά και παγκόσμια γεγονότα με διαφορετική ένταση και αντίκτυπο τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες προορισμού. Επιτακτικό κάλεσμα προς τα Κράτη καθίσταται η οργάνωση, διαχείριση και αξιοποίησή της, μέσω πολιτικών και δράσεων που καθορίζονται από τα συμφέροντα τόσο των χωρών αποστολής όσο και των χωρών υποδοχής.

Το μεταναστευτικό επίδικο αποτελεί κυρίως ζήτημα άσκησης εθνικής κυριαρχίας των εμπλεκόμενων ευρωπαϊκών, και όχι μόνο, κρατών σε μια ρευστή και προκλήσιμη καθημερινότητα, καθώς και επικουρική αρμοδιότητα της ΕΕ, όποτε κριθεί επείγουσα και αναγκαία. Όμως δε πρέπει να ξεχνάμε πως το τοπικό επίπεδο παίζει πιο σημαντικό και καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη της προσπάθειας των μεταναστών να ενταχθούν κοινωνικά στους τόπους εγκατάστασής τους.

Αντιμετωπίζεται από τα σύγχρονα κράτη ως ζήτημα διατάραξης της εθνικής τάξης και ασφάλειας, με τις παγκόσμιες ανακατατάξεις να οδηγούν σε αναγκαιότητα μελέτης των ανθρώπινων ροών, κυρίως από τις αρχές του 20ου αιώνα. Ο λόγος ήταν πως κάποιοι, εκμεταλλευόμενοι τη προσφυγική ή/και μεταναστευτική ιδιότητα, αποτελούν πιθανούς κινδύνους που έπρεπε να αντιμετωπιστούν άμεσα (Ασπάσιος, 2021:167), γεγονός που εντάθηκε με τη συμμετοχή στο βαρύ έγκλημα και σε τρομοκρατικά χτυπήματα, καλλιεργώντας τον φόβο και τον ρατσισμό. Επιπρόσθετα, χαρακτηρίζονταν τόσο ως απειλή για την εθνική, πολιτιστική και θρησκευτική ομοιογένεια, όσο και ως σημαντική ευκαιρία δημογραφικής, εργασιακής, οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης για τις κοινωνίες υποδοχής. Τα οφέλη της μετανάστευσης αξιοποίησαν χώρες υποδοχής, μέσω διενέργειας πολλών καμπανιών νομιμοποίησης. Κοινός παρονομαστής: η βούληση τόσο της Πολιτείας και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης όσο και των κοινωνιών υποδοχής να αναπτύξουν τις κατάλληλες πολιτικές και δράσεις για τη καταπολέμηση του ρατσισμού και των διακρίσεων, καθώς και για την ένταξη των μεταναστών στη νέα κοινωνία.

2.1. Η πρόσβαση των μεταναστών στα κοινωνικά δικαιώματα (εργασία, υγεία, στέγαση, εκπαίδευση)

Το δικαίωμα στην εργασία είναι ρευστό για τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς από ότι για τους γηγενείς ειδικά σε περιόδους κρίσεων, όπου τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας τα υφίστανται οι μετανάστες με σοβαρές επιπτώσεις στην ασφαλιστική τους προστασία, λόγω έλλειψης των απαιτούμενων ενσήμων (Tramountanis, 2022: 270-271). Οι μετανάστες/στρίες απασχολούνται κυρίως σε ανειδίκευτες θέσεις εργασίας, ανεξαρτήτως προσόντων που μπορεί να έχουν, τις οποίες οι γηγενείς αρνούνται να καλύψουν. Αίτια αποτελούν οι δυσμενείς και ευέλικτες συνθήκες εργασίας, οι χαμηλές αμοιβές, η μη σταθερότητα της απασχόλησης, αλλά και το χαμηλό τους κύρος που δε συνάδει με τη δική τους κουλτούρα, δημιουργώντας μια δυναμική αγορά εργασίας (Μαρούκης, 2009: 62, 87). Αναγκάζονται να κάνουν οποιαδήποτε εργασία προσφέρεται, καθώς χρειάζονται τα χρήματα, για να ζήσουν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους, όντας ευάλωτοι στην αλλαγή επαγγελμαμάτων που αχρηστεύουν τα προσόντα και το επίπεδο εκπαίδευσης που ήδη διαθέτουν ή αποκτούν (Hatziprokopiou, 2005: 11).

Μεγαλύτερη εργασιακή εκμετάλλευση και επισφάλεια υφίστανται οι μετανάστες, κυρίως οι παράτυποι, λόγω ανεπαρκούς γνώσης της γλώσσας, έλλειψης εγγράφων και αδυναμίας εύρεσης νόμιμης και μόνιμης απασχόλησης, με δυσκολότερη εργασιακή ένταξη να σημειώνουν οι γυναίκες μετανάστριες έναντι των ανδρών ομοεθνών τους (Psatha, 2024: 4).

Στήριξη και πληροφορίες για διαθέσιμες θέσεις εργασίας προκύπτουν πρωτίστως από τη βοήθεια και τις γνωριμίες συγγενών, φίλων, τα τοπικά δίκτυα ομοεθνών και ντόπιων (Hatziprokopiou, 2005: 12) και δευτερευόντως από τη προσωπική αναζήτηση. Υπάρχει έντονη αδήλωτη, ανασφάλιστη ή υποασφαλισμένη απασχόληση των μεταναστών που παρέμεναν στη χώρα χωρίς ανανεωμένη άδεια διαμονής, οι οποίοι εγκατέλειψαν το δευτερογενή τομέα και κατευθύνθηκαν είτε στον πρωτογενή είτε κυρίως στον τριτογενή τομέα (Tramountanis, 2022: 270-271). Η πλειονότητα των Ελλήνων αναγνωρίζει αφενός τη θετική συνεισφορά των μεταναστών στις εργασιακές ανάγκες της χώρας και αφετέρου την αρνητική επίδραση της αποχώρησής τους στη παραγωγή τομέων, όπως ο τουρισμός και η γεωργία (Psatha, 2024: 7). Το ποσοστό ανεργίας των μεταναστών κυμαινόταν στο 14,9% το 2023, παρουσιάζοντας μείωση της τάξης του 4,1% σε σχέση με το 2022 και διαφορά 4,1%, συγκριτικά με το ποσοστό ανεργίας των γηγενών. Το ποσοστό απασχόλησης έφτασε το 62,5% το 2023, σημειώνοντας αύξηση 1,6% σε σχέση με το 2022 και διαφορά 0,8%, συγκριτικά με το ποσοστό απασχόλησης των ημεδαπών (OECD, 2024: 55).

Η πρόσβαση στο δικαίωμα της υγείας, από την οποία εξαρτάται η ένταξη των μεταναστών στη κοινωνία και η ασφάλεια της δημόσιας υγείας, είναι περιορισμένη για τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς. Συμβαίνει ειδικά, όταν οι παρεχόμενες υπηρεσίες δημόσιας υγείας, στις οποίες καταφεύγουν μετανάστες χαμηλού εισοδήματος, περιορισμένης διάρκειας διαμονής και μεγαλύτερων ηλικιών είναι ελλειμματικές. Μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης υφίστανται οι μετανάστες και τα παιδιά τους που δεν έχουν ασφάλιση. Αντιμετωπίζουν εμπόδια, όπως η διαφορετική γλώσσα, η έλλειψη εμπιστοσύνης, η ελλιπής γνώση και επικοινωνία στην ελληνική γλώσσα, οι πολιτισμικές διαφορές και η έλλειψη συνέχειας στη φροντίδα (Γαλάνης και συν., 2022: 1-2). Η Ελλάδα δεν διαθέτει συνολική πολιτική για τη πρόσβαση και χρήση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης από μετανάστες, παρά την αυξημένη εισροή προσφύγων και μεταναστών τα τελευταία χρόνια. Η βάση παροχής υγειονομικής περίθαλψης συνδιαμορφώνεται μέσω φόρων, κοινωνικής ασφάλισης, ιδιωτικών και προσωπικών πληρωμών και αυτό ισχύει για τους μετανάστες που διαμένουν νόμιμα στη χώρα. Οι μετανάστες χωρίς έγγραφα δικαιούνται μόνο επείγουσα ιατρική φροντίδα και δεν έχουν δικαίωμα σε ασφάλιση υγείας (Papadaki et al., 2017: 130). Οι ανισότητες πρόσβασης στην υγεία απορρέουν από τη κοινωνική και οικονομική διαστρωμάτωση των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής, αλλά και από το επίπεδο κοινωνικής συνοχής και οικονομικής ευημερίας με τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες να υφίστανται τις αρνητικές συνέπειες στη κατάσταση υγείας τους (Douki & Spyridakis, 2024: 27, 30-31). Οι πρόσφατοι μετανάστες δεν αισθάνονται πιο υγιείς στην Ελλάδα, εν αντιθέσει με τους εγκατεστημένους μετανάστες που διαμόρφωσαν τον πληθυσμό των χωρών υποδοχής και αναφέρουν ίδια ή καλύτερη κατάσταση υγείας από τους γηγενείς. Παράγοντες που επιδρούν στην αντίληψη και τη κατάσταση υγείας είναι η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και συμπεριφοράς στις χώρες προορισμού και προέλευσης. Οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη παροχή επείγουσας υγειονομικής περίθαλψης, υπηρεσιών ψυχικής υγείας και οδοντιατρικής περίθαλψης σε όλη την ΕΕ (OECD & European Commission, 2023: 118, 122). Πιο ευάλωτοι σε σοβαρές και χρόνιες παθήσεις είναι οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί που έχουν απασχοληθεί σε βαριές, εξαντλητικές και επικίνδυνες εργασίες όλη τους τη ζωή.

Το δικαίωμα στη στέγαση δεν είναι αυτόνοτο για όλους τους μετανάστες στη χώρα υποδοχής. Το φαινόμενο του υπερπληθυσμού σε υπερπλήρη καταλύματα παρατηρείται εντονότερα στους μετανάστες από ότι στους γηγενείς, δημιουργώντας μεγάλες ανισότητες και δυσκολίες ένταξης στη κοινωνική και οικονομική ζωή με σοβαρές επιπτώσεις στη ψυχική και σωματική υγεία. Στη νότια Ευρώπη τα ποσοστά υπερπληθυσμού είναι κατά μέσο όρο

διπλάσια για τους γεννηθέντες μετανάστες εκτός ΕΕ από ότι για τους γεννηθέντες εντός ΕΕ και ειδικά οι πρόσφατοι μετανάστες έχουν διπλάσιες πιθανότητες, εν αντιθέσει με τους ήδη εγκατεστημένους, να ζήσουν σε υπερπλήρη καταλύματα (OECD & European Commission, 2023: 110). Η κατάσταση στέγασης ενός μετανάστη εξαρτάται τόσο από την κοινωνική-επαγγελματική θέση όσο και από το διαθέσιμο εισόδημα. Η επιλογή κατοικίας συνδέεται και με τον οικογενειακό προγραμματισμό, τη δομή της οικογένειας, τον τόπο εργασίας, το επίπεδο ευρύτερης κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης, τις καταναλωτικές συνήθειες, την ύπαρξη τοπικών κοινωνικών δικτύων, το επίπεδο σχέσεων με τη γειτονιά και τη πρόσβαση στην αγορά κατοικίας. Η βελτίωση της στεγαστικής κατάστασης συνδέεται με το φαινόμενο της ιδιοκατοίκησης (Balampanidis, 2020: 232-233), που για τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς δεν είναι εύκολο, εκτός και αν είναι επενδυτές ακινήτων, κατέχοντας τη golden visa. Όσοι μετανάστες με τις οικογένειές τους κατάφεραν να αγοράσουν ένα διαμέρισμα, το πέτυχαν χάρη στην αποταμίευση που έκαναν μέσα από πολύ σκληρή δουλειά, αλλά και με πρόσβαση στην αγορά δανείων (Balampanidis, 2020: 236). Η δυνατότητα τόσο ενοικίασης όσο και αγοράς διαμερίσματος ή κατοικίας από μετανάστη θα εξαρτηθεί απόλυτα από τη θετική ή αρνητική συμπεριφορά και αντίληψη του ιδιοκτήτη του ακινήτου. Σε γενικές γραμμές, οι νεοεισερχόμενοι μεταναστευτικοί πληθυσμοί, που παλεύουν να ενταχθούν μετ' εμποδίων, αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες στη πρόσβαση σε αξιοπρεπή στέγη. Ζουν σε υποβαθμισμένα διαμερίσματα ή κατοικίες παλαιάς κατασκευής, λίγων τετραγωνικών, με υποδομές υγιεινής, ασφάλειας και ιδιωτικότητας μέτριας ποιότητας, στους χαμηλότερους και αφανείς ορόφους των πολυκατοικιών. Όσοι μετανάστες δεν έχουν ενταχθεί επιτυχώς στη κοινωνία, την εργασία και τη στέγαση, υφίστανται σημαντική κοινωνική περιθωριοποίηση και αποστέρηση. Αυτό αποτυπώνεται σε στέγαση είτε σε εγκαταλελειμμένα κτίρια με κακές συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας είτε στο δρόμο, σε αυτοσχέδια καταλύματα, σε υπόγειες διαβάσεις πεζών, σε υπόγειους σταθμούς ΜΜΜ. Αποτέλεσμα αυτών είναι η έκθεσή τους σε κοινωνικό στιγματισμό, υγειονομικούς κινδύνους, λόγω της απουσίας υποδομών υγιεινής, και απειλές-επιθέσεις κατά της σωματικής τους ακεραιότητας.

Το δικαίωμα πρόσβασης στην εκπαίδευση είναι κατοχυρωμένο από το Σύνταγμα για όλα τα παιδιά που διαβιούν στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως εθνικότητας, αλλά δεν είναι δεδομένο πως όλοι/ες οι μαθητές/τριες θα καταφέρουν να ολοκληρώσουν, αν όχι και την μετα-υποχρεωτική εκπαίδευση, τουλάχιστον την υποχρεωτική τους εκπαίδευση. Η διασφάλιση της πρόσβασης των νεοαφιχθέντων ανηλίκων σε ποιοτική εκπαίδευση είναι μία από τις πιο σημαντικές

προκλήσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η ισότιμη πρόσβαση στις εκπαιδευτικές ευκαιρίες είναι καίριας σημασίας για την ατομική-προσωπική ανάπτυξη των ανηλίκων μεταναστών, προάγοντας τη συναισθηματική και κοινωνική ευεξία (Stathopoulou et al., 2025: 2). Η εκπαίδευση επιτελεί σημαντικές λειτουργίες, αποτελώντας εργαλείο κοινωνικής ένταξης, καθώς η πρόσβαση στη γνώση και τις δεξιότητες επηρεάζει τη πρόσβαση στην απασχόληση, τη κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση και ανάπτυξη (Gropas & Triantafyllidou, 2011: 399). Το σχολείο προσφέρει πλούτο γνώσεων, ανάπτυξη κριτικής αντίληψης, διαμόρφωση ολοκληρωμένης προσωπικότητας και σημαντικά εφόδια για τη ζωή, ωθώντας τους στη βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου και στη διαφυγή από τη κατάσταση των γονέων τους. Τα παιδιά που προέρχονται από μειονοτικές ομάδες με διαφορετικό πολιτισμικό, θρησκευτικό, εθνικό και γλωσσικό υπόβαθρο, είναι δεδομένο πως θα εμφανίσουν χαμηλές σχολικές επιδόσεις, δυσχεραίνοντας την εξέλιξή τους προς τις ανώτερες βαθμίδες εκπαίδευσης (Γουδήρας και συν., 2018: 249). Η πρόσβαση στη τριτοβάθμια εκπαίδευση, πόσο μάλλον η επιτυχής ολοκλήρωση της υποχρεωτικής και μετά-υποχρεωτικής εκπαίδευσης είναι πολυπαραγοντική συνθήκη. Αφενός, σχετίζεται με το βιοτικό επίπεδο, τη δομή και τις σχέσεις της οικογένειας, την αντίληψη των γονέων περί εκπαίδευσης, το φύλο, τη πρόσβαση σε ποιοτική παιδιατρική φροντίδα, τη διαπολιτισμική παιδεία των διδασκόντων, το πολιτισμικό κεφάλαιο και χάσμα. Αφετέρου, συνδέεται με τις σχολικές επιδόσεις, ως απόρροια της ποιότητας εκπαίδευσης και της απρόσκοπτης φοίτησης, το επίπεδο κοινωνικής συνοχής και οικονομικής ανάπτυξης. Η εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει μέσο ενσωμάτωσης, καλλιεργώντας τις αρχές κοινωνικής συνοχής, αλληλεγγύης, ισότητας και πλουραλισμού. Όμως μπορεί, ταυτόχρονα, να αναπαράγει προκαταλήψεις και στερεότυπα, ενισχύοντας την αντίληψη πολιτισμικής αντιπαράθεσης ή και διάφορους τύπους άμεσης και έμμεσης διάκρισης (Gropas & Triantafyllidou, 2011: 399). Ο μαθητικός πληθυσμός της χώρας έχει μεταβληθεί στο πέρας των ετών, αποκτώντας πολυπολιτισμική πολυμορφία και πολυγλωσσία. Η Πολιτεία οφείλει να μεριμνά για την ομαλή ένταξη των αλλοδαπών μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία και τη κοινωνία, αναπτύσσοντας διαπολιτισμικές δράσεις που προωθούν τη συμμετοχή και αλληλεπίδραση γηγενών και αλλοδαπών μαθητών (Ρομπόλης, 2009: 92, 95). Εύκολη ένταξη μπορεί να υπάρξει για τα αλλοδαπά παιδιά που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα και έχουν συμμετάσχει στο εκπαιδευτικό σύστημα εξ' αρχής, σε αντίθεση με τα νεοεισερχόμενα παιδιά που δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν και να μάθουν, λόγω μη γνώσης της γλώσσας (Γουδήρας και συν., 2018: 250). Οι μετανάστες ηλικίας 15-64 ετών παρουσιάζουν στην Ελλάδα το 2020 μεγαλύτερα ποσοστά χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και μικρότερα ποσοστά υψηλού μορφωτικού

επιπέδου από τους γηγενείς. Το εκπαιδευτικό επίπεδο και ο βαθμός γλωσσικής επάρκειας, κυρίως των νεοεισερχόμενων μεταναστών, στη χώρα υποδοχής επηρεάζουν τη συμμετοχή τους σε προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων, που εξασφαλίζουν ανάπτυξη δεξιοτήτων και ευκαιρίες εργασιακής εξέλιξης (OECD & European Commission, 2023: 71-72, 74).

2.2. Διαχείριση της ένταξης των μεταναστών στο εθνικό και τοπικό επίπεδο

Το Ελληνικό Κράτος αντιμετώπισε το ζήτημα των μεταναστευτικών ροών με μια επιχειρησιακή αναποτελεσματικότητα και ελλειμματική πολιτική προστασίας και ένταξης. Η πολιτική που ασκούσε ήταν περισσότερο αντι-μεταναστευτική, καθώς παρατηρείτο δυσκολία στη νομιμοποίηση, τη κοινωνική, οικονομική και εργασιακή ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Η μεταναστευτική νομοθεσία στην Ελλάδα πέρασε μέσα από πολλές φάσεις διαχείρισης του μεταναστευτικού φαινομένου με την ασφαλειοκεντρική και εργασιοκεντρική προσέγγιση να εναλλάσσονται και να καθίστανται εμφανή, ανάλογα την εκάστοτε κοινωνική, οικονομική, εργασιακή και πολιτική συγκυρία.

Η αύξηση των μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα άσκησε σημαντική επίδραση στη μεταβολή του πληθυσμού και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας (Μπάγκαβος, 2008: 29). Πρώτον, η παρουσία μεταναστών ανανέωσε το εργατικό δυναμικό και τον πληθυσμό, καθώς εισέρχονται κυρίως άνδρες νεαρής ηλικίας και υψηλής παραγωγικότητας, οι οποίοι εντάσσονται στην εργασία σε μικρότερες ηλικίες από ότι οι ημεδαποί. Δεύτερον, αυξήθηκε η συμμετοχή των γηγενών στην επίσημη εργασία, μέσω της ένταξης των Ελληνίδων στην επίσημη απασχόληση, καθώς οι μετανάστριες αναλάμβαναν την ανεπίσημη απασχόληση (οικιακή εργασία και φροντίδα ευάλωτων μελών), αντιμετωπίζοντας δυσκολίες πρόσβασης στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και κοινωνικής προστασίας.

Ζωντάνεψαν η ύπαιθρος, τα νησιά και οι ορεινές περιοχές, που είχαν εγκαταλειφθεί, με την εγκατάσταση μεταναστών και των οικογενειών τους σε μικρότερες πόλεις ή χωριά, διατηρώντας και αναπτύσσοντας παραγωγικές δραστηριότητες, π.χ. κατασκευές, μεταποίηση, τουρισμός, οικιακές υπηρεσίες, γεωργία, μέσω της φθηνής και εντατικής εργασίας (Καμάλης, 2020: 34). Η κατάσταση ανετράπη την εποχή της κρίσης, με την ερήμωση της υπαίθρου, λόγω της υψηλής ανεργίας με την Ελλάδα να μετατρέπεται από

χώρα προορισμού σε χώρα μετάβασης στην υπόλοιπη Ευρώπη. Όσοι μεταναστευτικοί πληθυσμοί της επαρχίας συνέχισαν να διαμένουν στην Ελλάδα κατά τη κρίση, είτε μετανάστευσαν στις μεγάλες πόλεις είτε συνέχιζαν να εργάζονται στην επαρχία σε αρκετά επισφαλείς συνθήκες.

Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών δεν είναι εύκολη, όταν επιτάσσει, μέσω της αφομοίωσης, τον περιορισμό ή και την αποβολή της γλώσσας και κουλτούρας, των αξιών, ηθών και εθίμων, του τρόπου ζωής της χώρας προέλευσης, για να ενσωματωθούν στη νέα πατρίδα. Ο μετανάστης θα γινόταν δεκτός στην Ελλάδα μόνο αν εκχριστιανιζόταν, υιοθετώντας ελληνικά ονόματα και ελληνοποιείτο (Παπαδοπούλου, 2011:177), πόσο μάλλον αν υιοθετούσε τον ελληνοευρωπαϊκό τρόπο ζωής που μπορεί να διέφερε από της χώρας καταγωγής. Η νομιμοποίηση του καθεστώτος διαμονής αποτελεί πάγια προϋπόθεση για την ένταξη στην αγορά εργασίας (Παπαδοπούλου, 2009: 47), παρουσιάζοντας διαφοροποίηση βάσει εθνικότητας, φύλου και επαγγέλματος των μεταναστών (Παπαδόπουλος & Φρατσέα, 2013: 73). Η νόμιμη διαμονή και εργασία συνιστούν παραμέτρους κοινωνικής ένταξης και πρόσβασης στα δικαιώματα και το σύστημα κοινωνικής προστασίας. Μη υπόστασή τους, σε συνδυασμό με τον κατακερματισμένο μηχανισμό κοινωνικής προστασίας, τις υπολειμματικές κοινωνικές πολιτικές και την υπο-εξυπηρέτηση ευάλωτων μεταναστών, μέσω γραφειοκρατίας, στερεοτύπων και διακρίσεων, μπορεί να οδηγήσει σε προνοιακή, κοινωνική περιθωριοποίηση, αλλά και κοινωνικό αποκλεισμό (Σκαμνάκης, 2009: 128, 132).

Οι εισερχόμενοι μετανάστες εντάχθηκαν στην ελληνική κοινωνία είτε από το δίκτυο ομοεθνών και της τοπικής κοινότητας, διαμορφώνοντας ένα δίκτυ ασφαλείας απέναντι στον κοινωνικό αποκλεισμό (Maroukis, 2013: 235) είτε με δική τους προσπάθεια. Περισσότερες πιθανότητες κοινωνικής ένταξης έχουν οι νόμιμοι μετανάστες, κυρίως οι παλινοστούντες και οι ομογενείς, εν αντιθέσει με τους παράνομους μετανάστες που ζουν χωρίς προστασία και υπό τον φόβο σύλληψης και απέλασης. Παρόλα αυτά και οι δυο κατηγορίες μεταναστών μπορεί να υποστούν διακρίσεις στη καθημερινότητά τους.

Η Ελλάδα μέχρι το 2013, όπου διαμορφώνεται η πρώτη Εθνική Στρατηγική Ένταξης YTX την εποχή της κρίσης, δεν έδινε λεπτομερή έμφαση στο κομμάτι της ένταξης YTX παρα μόνο σε τυπική αναφορά στους μεταναστευτικούς νόμους. Επιδιώκεται η *επιλεκτική ποιοτική μετανάστευση*, μέσω εισαγωγής κριτηρίων επιλεξιμότητας, βάσει αριθμού, πολιτισμικής συνάφειας και κοινωνικού κεφαλαίου των μεταναστών. Επίσης, τη συνδυάζει με την *αρχή*

ανταποδοτικότητα, βάσει της συμβολής στη κοινωνική ευημερία της χώρας, προσαρμογής στις ανάγκες της οικονομίας, μη εξάρτησης από κοινωνικές παροχές και οικονομικής αυτάρκειας. Θα εφαρμοζόταν, αφότου μεριμνηθεί η άνευ διακρίσεων κοινωνική και οικονομική ένταξη όσων εισήλθαν σε μικρό διάστημα αρχικά παράνομα στη χώρα και κατάφεραν να νομιμοποιηθούν, εξασφαλίζοντας ελεγχόμενη-νόμιμη μετανάστευση, ασφάλεια και κοινωνική ευημερία-συνοχή. Αυτό θα καταστεί δυνατό με την ανάθεση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών πλέον στο τοπικό επίπεδο (Τοπική Αυτοδιοίκηση) και την απόδοση καθεστώτος επί μακρόν διαμένοντος σε νόμιμα διαμένοντες μεταναστευτικούς πληθυσμούς. Προσανατολιζόταν στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και του πολιτισμού, της νομοθεσίας, της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, της διαπολιτισμικής συμπεριφοράς, την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης και την ενθάρρυνση της κοινωνικής συμμετοχής. (Υπουργείο Εσωτερικών, 2013: 24, 28, 47-49, 51, 55-57). Παρά την περιγραφή των αξόνων πολιτικής και των τομέων δράσης, το πρόγραμμα εθνικής στρατηγικής (2012-2015) έμενε στο θεωρητικό επίπεδο, μη εμφανίζοντας πρακτικό σχεδιασμό, μέσω της πρόβλεψης διάθεσης κονδυλίων ή ένταξης σε κάποιο ευρωπαϊκό πρόγραμμα στήριξης (Μπουρούτης, 2022: 66). Προβλεπόταν μόνο για τους/τις μετανάστες/τριες που απευθύνονταν ως εξυπηρετούμενοι και μελλοντικά ωφελούμενοι στις τοπικές υπηρεσίες.

Στην Ελλάδα επικρατούσε για αρκετά χρόνια η αντίληψη πως η Πολιτεία, όχι η Τοπική Αυτοδιοίκηση, είναι υπεύθυνη της χάραξης πολιτικής για την ένταξη των νόμιμων μεταναστών. Παρόλα αυτά οι δήμοι έχουν νομοθετικά αναγνωρισμένη σειρά αρμοδιοτήτων που επιδρούν σημαντικά στην ένταξη των μεταναστών. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, στο πέρας των ετών, καλείται να παρέμβει είτε εφαρμόζοντας την εθνική μεταναστευτική νομοθεσία είτε παρέχοντας υπηρεσίες στους κατοίκους της περιοχής δικαιοδοσίας, συμπεριλαμβανομένων και των νόμιμων μεταναστών. Οι υπηρεσίες των Δήμων αναλάμβαναν, το διάστημα 2001-2010, τη συγκέντρωση αιτήσεων και δικαιολογητικών για την έκδοση/ανανέωση αδειών διαμονής, προωθώντας τες στην αρμόδια υπηρεσία της Περιφέρειας που εκπροσωπούσε τη κεντρική διοίκηση. Η απόκτηση αρμοδιοτήτων που αφορούν την ένταξη στο τοπικό επίπεδο, διαμορφώθηκε μέσα από τον Κώδικα Κοινοτήτων και Δήμων το 2006 (ν. 3463/2006, άρθρο 75). Δήμοι με αυξημένη παρουσία μεταναστευτικών πληθυσμών, όπως ο Δήμος Αθηναίων, προέβησαν σε παρεμβάσεις ένταξης των μεταναστών, από τις αρχές της πρώτης δεκαετίας του 2000, μέσω διδασκαλίας ελληνικών, προγραμμάτων κατάρτισης, ιατρικών εξετάσεων, υπηρεσιών ημερήσιας

φροντίδας, παροχής συσσιτίου σε ευάλωτους, ραδιοφωνικής ή έντυπης ενημέρωσης σε διάφορες γλώσσες (Anagnostou, 2016: 32).

Στο πλαίσιο του Σχεδίου Καλλικράτης το 2010 θεσμοθετείται το Συμβούλιο Ένταξης Μεταναστών ως ένα υποχρεωτικό όργανο για τους Δήμους, έχοντας συμβουλευτικό χαρακτήρα, με συμμετοχή διορισμένων εκπροσώπων τόσο των μεταναστευτικών κοινοτήτων όσο και εκπροσώπων της Δημοτικής Αρχής. Αποτελείται από 11 μέλη, πέντε εκπρόσωποι πολυπληθών μεταναστευτικών κοινοτήτων της περιοχής, πέντε εκπρόσωποι των αρμόδιων υπηρεσιών του Δήμου και ο Δήμαρχος ή αρμόδιος Αντιδήμαρχος Κοινωνικής Πολιτικής και Αλληλεγγύης στη θέση Διευθύνοντα του ΣΕΜ, με δυνατότητα συμμετοχής και δημοσίων φορέων (Getimis, 2021: 169-170). Ο θεσμός των ΣΕΜ ενετάχθη ως κομβικός άξονας διαμόρφωσης πολιτικών κοινωνικής ένταξης μεταναστών, κατοχυρώνοντας στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς το δικαίωμα έκφρασης των κοινωνικών αναγκών, των προβλημάτων, των συνθηκών ζωής στο τοπικό επίπεδο, που επιδρούν ανασταλτικά στη κοινωνική ένταξη και παραμονή των μεταναστών στη τοπική κοινότητα (Σκαμνάκης & Πολυζωίδης, 2016: 168). Η θεσμοθέτηση του συνέπεσε και με τη νομοθέτηση του δικαιώματος εκλέγειν και εκλέγεσθαι στο τοπικό επίπεδο και για τους μετανάστες (ν. 3838/2010), όμως δεν υλοποιήθηκε, λόγω της κρίσης του ως αντισυνταγματικού από το ΣτΕ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, να υποσκάψει τη προάσπιση της ένταξης και ενεργού συμμετοχής μεταναστών στη συζήτηση ζητημάτων που τους αφορούν με τα αρμόδια όργανα των Δήμων (Anagnostou, 2016: 34). Η δημιουργία και διατήρησή του τελέστηκαν σε περίοδο που και η Τοπική Αυτοδιοίκηση δοκιμάστηκε σημαντικά από τις πολιτικές λιτότητας που προκάλεσε η οικονομική κρίση και από το κλίμα άρνησης και ρατσισμού που υπήρχε από ακροδεξιά πολιτικά και κινηματικά μορφώματα της εποχής που εναντιώνονταν στη θεσμοθέτησή του σε μεγάλους Δήμους (Getimis, 2021: 170). Μεγάλοι Δήμοι της χώρας, εκλέγοντας Δημάρχους χωρίς πολιτική προέλευση, με κοινωνική ενσυναίσθηση και ευαισθησία την εποχή της οικονομικής κρίσης, υπερμάχονταν των δικαιωμάτων και της ένταξης των μεταναστών, χιτίζοντας αντιρατσιστικό ανάχωμα στη δύναμη-επιρροή που αποκτούσε η Χρυσή Αυγή, διακατεχόμενη από ακραία αντιμεταναστευτική ιδεολογία (Anagnostou, 2016: 34).

Το 2016, διαμορφώνονται τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών, τοπικά γραφεία υπό την αρμοδιότητα των Δήμων, από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020. Ευθύνη τους η εξασφάλιση της πρόσβασης των μεταναστών σε προγράμματα και δράσεις προαγωγής της κοινωνικής

ένταξης, όπως εκμάθηση ελληνικών, οικονομική στήριξη, συμβουλευτική, καθοδήγηση σε ζητήματα στέγασης και εύρεσης απασχόλησης, παροχή κοινωνικών υπηρεσιών σε ευάλωτους μετανάστες. Τα ΚΕΜ, ως νέος θεσμός-μηχανισμός, μεριμνούν για τη κάλυψη της έλλειψης σταθερού σχεδίου ένταξης σε επίπεδο Κράτους, λειτουργώντας ως πύλη εισόδου των μεταναστών σε υποστήριξη, επείγουσα βοήθεια και προστασία καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους. Σε Δήμους που δε διαθέτουν ΚΕΜ, οι μετανάστες μπορούν να απευθυνθούν στα Κέντρα Κοινότητας, τα οποία παρέχουν εξυπηρέτηση και ενημέρωση πάνω σε επιδόματα που δικαιούνται να υποβάλουν αίτηση, σε λοιπές κοινωνικές υπηρεσίες, καθώς και διαμεσολαβούν σε υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, απασχολησιμότητας και κλινικές υγείας. Πρόσβαση δικαιούνται και μετανάστες με σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, όπως φτώχεια, αστεγία, μακροχρόνια ανεργία (Leivaditi et al., 2020: 23).

Μια εξίσου σημαντική παρέμβαση πολιτικής στο τοπικό επίπεδο και συγκεκριμένα στο κομμάτι της ενδυνάμωσης των δράσεων κοινωνικής ένταξης μεταναστών αποτέλεσε η θέσπιση του Δικτύου Πόλεων για την Ένταξη τον Ιανουάριο του 2018, ξεκινώντας από τη σύμπραξη των δύο μεγάλων Δήμων της χώρας (Αθηναίων και Θεσσαλονίκης), στο πλαίσιο υπογραφής μνημονίου συνεργασίας. Μετά από πρωτοβουλία του Δήμου Αθηναίων τη λειτουργία του Δικτύου Πόλεων για την Ένταξη υποστηρίζουν από κοινού ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, μέσω τριμερούς συνεργασίας τους με τον Δήμο Αθηναίων, από τον Απρίλιο του 2020. Αποτέλεσμα αυτής της παρέμβασης είναι να ανέλθει σήμερα ο αριθμός των Δήμων, που στέκεται αρωγός σε αυτή τη προσπάθεια, στους 26 Δήμους-μέλη. Οι Δήμοι είναι: 1) Αγίου Δημητρίου, 2) Αγιάς, 3) Αθηναίων, 4) Βέροιας, 5) Γαλατσίου, 6) Θεσσαλονίκης, 7) Δέλτα, 8) Ζωγράφου, 9) Ηρακλείου, 10) Ιωαννιτών, 11) Καβάλας, 12) Καλαμαριάς, 13) Καλλιθέας, 14) Καρδίτσας, 15) Κατερίνης, 16) Λαμιέων, 17) Λάρισας, 18) Λεβαδέων, 19) Μυτιλήνης, 20) Νεάπολης-Συκεών, 21) Πειραιά, 22) Σερρών, 23) Τήλου, 24) Τρικκαίων, 25) Τρίπολης, 26) Χανίων. Οι Δήμοι καλούνται, μέσω της λειτουργίας του θεσμού αυτού να προβούν σε διαδικασία αξιολόγησης αναγκών τους, με σκοπό οι Δήμοι να συλλέξουν τις ανάγκες τους και να χαράξουν από κοινού προτεραιότητες, στόχους και συγκεκριμένες δράσεις για την ένταξη. Οι δύο διεθνείς οργανισμοί παρέχουν στους Δήμους την απαραίτητη υποστήριξη για την ανάπτυξη μηχανισμών και πρωτοβουλιών που θα ωφελήσουν μακροπρόθεσμα τόσο τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς όσο και τις ίδιες τις κοινωνίες υποδοχής. Το Δίκτυο Πόλεων για την Ένταξη διέπεται από κάποιες αρχές, όπως αποτυπώνονται τόσο στο Μνημόνιο

Συνεργασίας των Δήμων Αθηναίων και Θεσσαλονίκης της 4ης Ιανουαρίου 1018 όσο και στη Κοινή Διακήρυξη Δημάρχων της 5ης Νοεμβρίου του ίδιου έτους. Οι αρχές αυτές είναι:

- ❖ Σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, στη διαφορετικότητα και τη πολυπολιτισμικότητα
- ❖ Προώθηση της κοινωνικής συνοχής και συμπερίληψης όλων των μεταναστών
- ❖ Προώθηση της ένταξης όλων των μεταναστών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, μέσω ευκαιριών εκπαίδευσης και εργασιακής απασχόλησης
- ❖ Προώθηση της ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινωνιών και της συμμετοχής των δημοτών στις διαδικασίες ένταξης
- ❖ Αλληλοϋποστήριξη και Συντονισμός των μελών του Δικτύου για την υλοποίηση παρεμβάσεων και δράσεων, για παροχή τεχνογνωσίας, όπως σεμινάρια, εκπαιδευτικές ημερίδες, εργαστήρια
- ❖ Αξιοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας σε τοπικό επίπεδο, συνεργασία και ανταλλαγή καλών πρακτικών, βάσει των προτεραιοτήτων που οι δήμοι-μέλη αναδεικνύουν
- ❖ Προώθηση πολιτικών με αποδεδειγμένη προστιθέμενη αξία προς όφελος της κοινωνικής συνοχής
- ❖ Ενίσχυση της εκπροσώπησης των μεταναστευτικών κοινοτήτων, μέσω της αξιοποίησης και ενδυνάμωσης τοπικών φορέων, όπως τα Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών (ΣΕΜ)
- ❖ Βελτίωση της παροχής υπηρεσιών, μέσω της υποστήριξης και επέκτασης των υπάρχουσών δομών, όπως τα Κέντρα Κοινότητας και τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών (ΚΕΜ), ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των κοινωνικών ομάδων που διαμένουν εντός των ορίων των Δήμων
- ❖ Διασφάλιση της διαφανούς λειτουργίας του Δικτύου μέσα από διαδικασίες που οι ίδιοι οι δήμοι ορίζουν και καθορισμός της θεματολογίας του Δικτύου σύμφωνα και αποκλειστικά με τις προτεραιότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- ❖ Διασφάλιση της ανοιχτής πρόσβασης σε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν σε αυτό και να αναπτύξουν πολιτικές ένταξης μεταναστών
- ❖ Επιδίωξη εξεύρεσης συνεργασιών σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο

- ❖ Παρακολούθηση και αξιολόγηση πορείας συνεργασίας των μελών και διαρκής διερεύνηση νέων αναγκών¹

Η θέσπιση ευνοϊκών πολιτικών για την ένταξη των μεταναστών στο τοπικό επίπεδο δύναται να προωθηθεί μόνο σε περίπτωση που βρίσκονται σε συμφωνία με την άποψη της πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος, με τη τοπική διοικητική κουλτούρα που επιτρέπει την εφαρμογή τους από τη τοπική διοίκηση και από την υποστήριξη που μπορεί να παράσχει η Κοινωνία των Πολιτών για τέτοιες παρεμβάσεις (Argvanitidis et al., 2021: 42).

2.3. Καλές Πρακτικές ένταξης μεταναστών στο τοπικό επίπεδο σε Ελλάδα και ΕΕ

- 1) **POLI², Κοιλάδα Σούσα, Ιταλία:** Η πρωτοβουλία POLI ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2021 από τον Δήμο Αβιλιάνα, με σκοπό την ενδυνάμωση των μεταναστών στη κοιλάδα Σουσα της Ιταλίας, βασισμένη στο μοντέλο Διάχυτης Μικρο-υποδοχής (MAD). Παρέχει πλαισιωμένη υποστήριξη προς τους μετανάστες (νομική βοήθεια, επαγγελματικός προσανατολισμός, διαμεσολάβηση για στέγαση, προσανατολισμός στις δημόσιες υπηρεσίες). Εφαρμόζει τη συμπεριληπτική προσέγγιση, προσφέροντας υποστήριξη και υπηρεσίες σε μετανάστες, αλλά και στη τοπική κοινότητα (εθελοντές, εργοδότες, ιδιοκτήτες ακινήτων) που επιθυμεί πληροφόρηση γύρω από ζητήματα σχετικά με τους μετανάστες, μεριμνώντας προς όφελος τόσο των μεταναστών όσο και της τοπικής κοινωνίας συνολικά. (Yilmaz & Conte, 2024: 16)
- 2) **BizFeira³, Σάντα Μαρία ντα Φέιρα, Πορτογαλία:** Η διαδικτυακή πλατφόρμα BizFeira δημιουργήθηκε το 2017 και αποβλέπει στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και διεθνοποίησης τοπικών επιχειρήσεων, μέσω δημιουργίας δεσμών τοπικών επιχειρηματιών με τη πορτογαλική διασπορά και με τις χώρες προέλευσης των ντόπιων μεταναστών. Αποβλέπει στην προώθηση της διεθνούς επέκτασης των τοπικών της επιχειρήσεων, μέσω ενεργού αξιοποίησης ενός σημαντικού πόρου της περιοχής: της πληθυσμιακής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας. Έχει καταφέρει να αναπτύξει επιχειρηματικές ανταλλαγές με τη πόλη Κενίτρα στο

¹ <https://www.cnigreece.gr/wp-content/uploads/vasikes-arches-diktyoy-poleon-gia-tin-entaxi.pdf>

² Portello Orientamento e Legale Immigrati

³ <https://www.bizfeira.com/pt/>

Μαρόκο, να ευαισθητοποιήσει ξένους Πρεσβευτές γύρω από τη δράση αυτή με σκοπό την ανάπτυξη συνεργασιών και με άλλα κράτη στον οικονομικό, κοινωνικό, επιστημονικό, τεχνολογικό και πολιτιστικό τομέα, να μειώσει την ανεργία από το 15% στο 5%, δημιουργώντας 6.000 θέσεις εργασίας (Council of Europe-Intercities)

3) Welcome Guide⁴ ¡Hola!, Τενερίφη, Ισπανία: Ο οδηγός καλωσορίσματος ¡Hola! σε μέγεθος τσέπης δημιουργήθηκε από την Ομάδα Συμμετοχής των Παιδιών (Amiguitos y Amiguitas), μέρος της στρατηγικής Juntas en la misma dirección (Μαζί στην ίδια κατεύθυνση) στο διάστημα Απριλίου 2016 και Φεβρουαρίου 2019. Σκοπός η βελτίωση της φιλοξενίας και η κοινωνική ένταξη μεταναστών και προσφύγων, μέσω της εκπαίδευσης και της τέχνης, με τη τελευταία να αναγνωρίζεται ως βασικός δίαυλος επικοινωνίας, παρέχοντας βασικές συμβουλές και πληροφορίες για τους νέους κατοίκους της πόλης. Κατάφερε να συγκεντρώσει σημαντικό κομμάτι φορέων της Κοινωνίας των Πολιτών που δε σχετίζονται με τη διαπολιτισμικότητα, δημιουργώντας ένα συλλογικό αίσθημα, αποτελώντας έργο συλλογικής διεργασίας και προσπάθειας με επίτευγμα την εξάπλωση μιας κουλτούρας υποδοχής των μεταναστών σε νέους τομείς της κοινωνικής ζωής. Ο οδηγός Hola εκτός από εγχειρίδιο τσέπης έχει διαμορφωθεί και σε app μεταφρασμένο σε τέσσερις γλώσσες: Αγγλικά, Αραβικά, Γερμανικά και Ισπανικά και συνεχίζει να εξελίσσεται (Council of Europe-Intercities).

4) Psychosocial Center Rostock for Refugees and Migrants⁵, Ροστοκ, Γερμανία: Το Ψυχοκοινωνικό Κέντρο ξεκίνησε να λειτουργεί από το 2015 ως αποτέλεσμα κοινής πρωτοβουλίας εθελοντών γιατρών και του τμήματος υγείας της πόλης με σκοπό τη παροχή ad hoc υποστήριξης στους υπέρογκους μετανάστες και πρόσφυγες που κατέφθαναν τότε και από το 2021 κατέχει οικονομική ανεξαρτησία, στηριζόμενο σε δωρεές ιδιωτών και συνεργαζόμενο με τη Περιφερειακή Κυβέρνηση και Ιδρύματα. Παρέχει, στο πλαίσιο εγκατάστασης, ειδική ψυχολογική συμβουλευτική και ψυχοθεραπεία σε μετανάστες και πρόσφυγες, προσεγγίζοντας ολιστικά στη κατάσταση διαβίωσης προσφέροντας υποστήριξη σε πρακτικά ζητήματα, όπως η στέγαση, η νομική επισφάλεια, η οικογενειακή επανένωση κ.α. Παρέχεται διερμηνεία, μέσω ομάδας μεταφραστών, με σκοπό τη διευκόλυνση της επικοινωνίας

⁴ <https://www.juntasenlamismadireccion.com/guia-de-acogida-hola/>

⁵ <https://psz-rostock.de/en/>

και της πρόσβασης σε υπηρεσίες, π.χ. νοσοκομεία. Σημαντικό στοιχείο είναι η αντιμετώπιση μεταναστών και προσφύγων, ανεξαρτήτως νομικού καθεστώτος ή ασφάλισης υγείας (Yilmaz & Conte, 2024: 27).

- 5) **SCOUT⁶: a aSsessing Competence fOr fUTure, Πάτρα, Ελλάδα:** Αποτελεί ένα συνεχιζόμενο ευρωπαϊκό πρόγραμμα (2017-2029), χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του προγράμματος Erasmus+, συντονισμένο από το Γερμανικό Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Ενηλίκων (DIE), Κέντρο Leibniz για τη Δια Βίου Μάθηση. Συμμετέχουν έξι χώρες μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Επαγγελματικό Κέντρο ΔΑΦΝΗ, ως συνεργάτης στην Πάτρα σε συνδυασμό με τη Στρατηγική Διαπολιτισμικής Ανάπτυξης της Πάτρας και το τοπικό σχέδιο δράσης για την ένταξη των μεταναστών. Στόχος η διευκόλυνση αξιολόγησης των προσόντων και ικανοτήτων των μεταναστών, αναπτύσσοντας εργαλεία καταγραφής και αξιολόγησης δεξιοτήτων από συμβούλους που εργάζονται στην εκπαίδευση μεταναστών, με σκοπό την εύρεση κατάλληλης απασχόλησης και εκπαίδευσης που θα αντιστοιχίζονται με τις ικανότητες τους. Η σημασία των εργαλείων SCOUT, όπως το ProfilPASS για την αξιολόγηση των προσόντων των μεταναστών, ήταν θετική και βοήθησε πολύ τους μετανάστες της Πάτρας, καθώς υποστηρίζονται, μέσω εξετάσεων, στη μάθηση των ικανοτήτων τους, στον προσδιορισμό των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων τους, αλλά και στη δημιουργία του επαγγελματικού τους φακέλου, εφόδια που τους βοήθησαν στον εντοπισμό της κατάλληλης απασχόλησης, πρακτικής άσκησης ή και εκπαιδευτικού προγράμματος. Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός πως η Πάτρα έδωσε μεγάλη σημασία στην εκπαίδευση των ενώσεων μεταναστών ως συμβούλων σχετικά με την μάθηση χρήσης των σχετικών εργαλείων και τη παροχή σχετικής αξιολόγησης. Η παρουσίαση των εργαλείων SCOUT σε εργοδοτικές οργανώσεις και ομοσπονδίες εργαζομένων είχε ως θετική συνέπεια την ενσωμάτωσή τους στα μέσα αξιολόγησης του και έχει αξιολογηθεί από το πρόγραμμα Erasmus+ ως καλύτερη πρακτική. Ως υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν, έχοντας κεντρίσει έντονα το ενδιαφέρον, καθώς είναι σημαντικές στη προσπάθεια ομαλής ένταξης των μεταναστών στις τοπικές κοινωνίες υποδοχής (Council of Europe-Intercities)

⁶ https://scout.profilpass-international.eu/index.php?article_id=127&clang=1

6) Akadimia-an Intercultural Centre for Social Integration⁷, Ιωάννινα, Ελλάδα: Το Διαπολιτισμικό Κέντρο Κοινωνικής Ένταξης είναι ένας φορέας που εδραιώθηκε από το 2021 και έχει ως στόχο τη παροχή υποστήριξης κυρίως σε μετανάστες και πρόσφυγες κατοίκους της πόλης, με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους και τη προαγωγή της αρμονικής συνύπαρξης μέσα από τη παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, διαπολιτισμικής διαμεσολάβησης-διερμηνείας σε γλώσσες, όπως Γαλλικά, Αραβικά και Φαρσί. Σημαντική είναι η δράση που αναπτύσσει στο πλαίσιο διοργάνωσης κοινωνικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων για την αλληλεπίδραση και ένταξη μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών. Επίσης, παρέχει πρόσβαση σε προγράμματα κοινωνικής προστασίας, συμβουλευτική και συνεργάζεται με άλλες υπηρεσίες και φορείς της περιοχής με σκοπό την αποτελεσματική διεκπεραίωση των πολλαπλών αναγκών των ωφελούμενων-εξυπηρετούμενων τους. Η λειτουργία του επιβλέπεται από το Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ιωαννιτών και η χρηματοδότησή του παρέχεται από το Ίδρυμα Ανοιχτής Κοινωνίας. Ως μηχανισμός αποβλέπει στην ενδυνάμωση των δικαιούχων, στην ενίσχυση της διαπολιτισμικής κατανόησης και τη διευκόλυνση της ομαλής και επιτυχούς ένταξης στη τοπική κοινωνία. Το Κέντρο μέσα από τις υπηρεσίες πολιτισμικής διαμεσολάβησης, διερμηνείας, την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και τη συνεργασία με τις δημοτικές υπηρεσίες έχει συμβάλει στη διασφάλιση της καλύτερης επικοινωνίας των διαπολιτισμικών ομάδων, την διαπολιτισμική ανταλλαγή και ενδυνάμωση τους στη διαδικασία ένταξης, μέσα από τη παροχή ολιστικής υποστήριξης (Council of Europe-Intercities)

7) Committee for Diversity and Inclusion⁸, Σταβανγκερ, Νορβηγία: Αποφασίστηκε από το Δημοτικό Συμβούλιο στο Σταβανγκερ η ίδρυση της Επιτροπής για την Πολυμορφία και Ένταξη τον Δεκέμβριο του 2023, συνεχίζοντας μέχρι σήμερα το έργο της, αποτελούμενο από εννέα μέλη (πέντε γυναίκες και τέσσερις άνδρες) με μεταναστευτικό υπόβαθρο, διαφορετικών εθνοτήτων, λόγου μετανάστευσης και ηλικιών. Αποτελεί γέφυρα μεταξύ ποικίλων μεταναστευτικών κοινοτήτων και διοίκησης και ενισχύει τη συμμετοχή των μεταναστών στη πολιτική, στη δημόσια ζωή και στη κοινωνία των πολιτών. Εργάζεται στο πλαίσιο της Στρατηγικής για την Ισότητα και τη Πολυμορφία με τα μέλη να εκφράζουν τη γνώμη τους για ζητήματα που απασχολούν τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Είναι πρωτότυπος ο τρόπος

⁷ <https://rm.coe.int/intercultural-center-for-social-integration-akadimia-municipality-of-io/1680a2f25c>

⁸ <https://i.ntnu.no/wiki/-/wiki/norsk/utvalg+for+likestilling+og+mangfold>

πρόσληψης στην εν λόγω επιτροπή, μέσω ανοιχτής πρόσκλησης υποβολής αιτήσεων, που διανεμήθηκαν από υπηρεσία του Δήμου, ομάδων στο Facebook, αλλά και τοπικών μέσων ενημέρωσης, με κριτήρια πρόσληψης τη καταγωγή από χώρες εκτός της Σκανδιναβίας, τον χρόνο για προσφορά, τη δέσμευση στη πόλη, τις καλές σχέσεις με τον μεταναστευτικό πληθυσμό και την εγγραφή τους ως κάτοικοι του Σταβανγκερ. Ακόμα πιο σημαντικό είναι το γεγονός πως δεν υπόκεινται σε κάποιον κομματικό σχηματισμό, αλλά δρουν ως ιδιώτες. Ο στόχος της Επιτροπής είναι η ενίσχυση της συμμετοχής των μεταναστών στη δημόσια ζωή της πόλης (Council of Europe-Intercities)

8) Multaka Athens⁹, Αθήνα, Ελλάδα: Το πρόγραμμα *multaka Athens* (διαπολιτισμικές περιηγήσεις στην Αθήνα) αποτελεί μια ιδιαίτερη πρωτοβουλία με σκοπό την ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου προσφέροντας τη δυνατότητα συμμετοχής τόσο κατοίκων της πόλης όσο και επισκεπτών σε βιωματικές περιηγήσεις που διαμορφώνουν μετανάστες και πρόσφυγες, αλλά και Έλληνες με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας. Το πρόγραμμα υλοποίησε η Εταιρεία Ανάπτυξης και Τουριστικής Προβολής του Δήμου Αθηναίων, αποτέλεσμα συνεργασίας και σχεδιασμού από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού και τον Δήμο Αθηναίων, ολοκληρώνοντας τον κύκλο του το 2023. Η δράση αυτή έφερε σε συνάντηση και γνωριμία τους μετανάστες και πρόσφυγες με την ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό, δίνοντας την δυνατότητα έκφρασης στοιχείων του δικού τους πολιτισμού με σκοπό την ανάπτυξη διαπολιτισμικού διαλόγου. Οι διαπολιτισμικοί περιηγητές έλαβαν ειδική επιμόρφωση και παρείχαν ξενάγηση στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά, αραβικά και φαρσί σε χώρους, όπως: στον Κεραμεικό, στην Αρχαία Αγορά, στο Επιγραφικό Μουσείο και στο Μουσείο Νεώτερου Ελληνικού Πολιτισμού με μεγάλη ανταπόκριση και επιτυχία (CNI Greece)

9) IncluCities-Διαμορφώνοντας πόλεις χωρίς αποκλεισμούς για μετανάστες (2020-2023)¹⁰, Λειβαδιά, Ελλάδα: Ο Δήμος Λεβαδέων συμμετείχε στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα IncluCities, πρωτοβουλία του Συμβουλίου Δήμων και Περιφερειών της

⁹ <https://www.cnigreece.gr/best-practices/multaka-athens-diapolitismikes-periigiseis-stin-athina-athina/>

¹⁰

<https://www.cnigreece.gr/best-practices/inclucities-diamorfonontas-poleis-choris-apokleismous-gia-metanastes-2020-2023/>

Ευρώπης με χρηματοδότηση από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης της ΕΕ, ως εκπρόσωπος των Ελληνικών Δήμων, ορισμένος από τη Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας, έχοντας βραβευτεί στη κατηγορία «Κοινωνική Αλληλεγγύη και Συνοχή - Ένταξη Προσφύγων και Μεταναστών στη Τοπική Κοινωνία» στα ΟΤΑ Awards 2019-2023, στο πλαίσιο της επιτυχούς ολοκλήρωσης του Προγράμματος IncluCities (2020-2023). Ο Δήμος Λεβαδέων υλοποίησε το πρόγραμμα με στόχο την ανταπόκριση στις ανάγκες της ευάλωτης ομάδας των υπηκόων τρίτων χωρών που αποτελούν το 2% του τοπικού πληθυσμού. Τα οφέλη από την υλοποίηση του προγράμματος και τη διαχείριση σημαντικών προκλήσεων ήταν:

- ❖ Να συσταθεί άτυπη ομάδα μεταναστών, δίνοντας την ευκαιρία να διενεργούν συναντήσεις με σκοπό την συζήτηση αιτημάτων και αναγκών και να συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων
- ❖ Να διδάσκεται η ελληνική γλώσσα, να ενισχύονται οι επαγγελματικές δεξιότητες, βελτιώνοντας το μορφωτικό επίπεδο και διευκολύνοντας τη πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας
- ❖ Να εξλειφθεί η ξενοφοβία και να αλληλεπιδράσουν οι μετανάστες με τη τοπική κοινωνία μέσα από την υλοποίηση πολιτιστικών δράσεων
- ❖ Να ενισχυθεί η συνεργασία Δήμων και τοπικών φορέων με σκοπό τη καλύτερη εξυπηρέτηση των ωφελούμενων του προγράμματος
- ❖ Να αποκτήθει πολύτιμη τεχνογνωσία από το προσωπικό που συμμετείχε στο πρόγραμμα (CNI Greece)

10) Immigration City Erlangen¹¹, Έρλανγκεν, Γερμανία: Αποτελεί μια δράση που σχεδιάστηκε και εφαρμόζεται από την άνοιξη του 2013 ως σήμερα με στόχο την αναθεώρηση των σχέσεων μεταναστών και κοινωνιών υποδοχής. Στη πόλη Έρλανγκεν έχουν πραγματοποιηθεί με επιτυχία περιηγήσεις σε μουσείο Zuwanderungsstadt Erlangen (Πόλη Μετανάστευσης Έρλανγκεν), όπου οι επισκέπτες δύνανται να γνωρίσουν την ιστορία της πόλης μέσα από την οπτική της μετανάστευσης, βιώνοντας τις συνέπειες της μετανάστευσης σε δέκα στάδια. Το μουσείο, πέραν της ξενάγησης, αποτελεί και φόρουμ συνάντησης και ανταλλαγής ιδεών γύρω από το επίδικο της μετανάστευσης, όπου εκφράζονται τόσο τα

11

[https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/-/immigration-city-erlangen?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Finterculturalcities%2Fgood-practices%3FTopic%3D25535974%](https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/-/immigration-city-erlangen?p_1_back_url=%2Fen%2Fweb%2Finterculturalcities%2Fgood-practices%3FTopic%3D25535974%2F)

προβλήματα όσο και οι ιδέες και προτείνονται λύσεις με σκοπό τη τοπική κοινωνική συνοχή. Το μουσείο διαμορφώθηκε από την Annasophia Heintze σε συνεργασία με την Ine Brehm, επικεφαλής εκπαίδευσης του μουσείου, με την υποστήριξη του μουσείου της πόλης, του τμήματος πολιτισμού, του γραφείου ένταξης και της Γερμανικής Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Προσφύγων (Council of Europe-Intercities)

11) La Bulle¹² (The Bubble), maison des Solidarités LGBTQI+, Παρίσι, Γαλλία:

Αποτελεί έναν διασυλλογικό χώρο, αποτελούμενο από επτά ενώσεις (ANKH, ARDHIS, Espace Sante Trans, Flirt, OUTrans, Wassla, XY Media), προσηλωμένο στη παροχή βοήθειας και υποστήριξης στις πιο στιγματισμένες ομάδες ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, κυρίως στους μετανάστες, σε άτομα που βιώνουν ρατσισμό, είναι οικονομικώς μειονεκτούντα, είναι εξόριστοι, σε τρανς άτομα, θύματα βίας, αλλά και άτομα με HIV. Υλοποιείται από τον Μάιο του 2023 και στεγάζεται σε χώρο που έχει παραδώσει ο Δήμος Παρισίων στο κεντρικό Παρίσι (Ιστορική συνοικία Marais) και παρέχει υποδοχή, υποστήριξη και ανταλλαγή. Περισσότερο χαρακτηρίζεται ως δράση της κοινότητας, σχεδιασμένη από και για τα ενδιαφερόμενα άτομα με τις εμπλεκόμενες οργανώσεις από το 2022 να εργάζονται απρόσκοπτα στη διαμόρφωση κοινής προσέγγισης πάνω στη ψυχολογική, υγειονομική και νομική υποστήριξη, η οποία αντιλαμβάνεται και κατανοεί τόσο την πολυμορφία της ζωής των ατόμων όσο και την ιδιαίτερη φύση των αναγκών τους. Επιπρόσθετος στόχος της δράσης του η ανάπτυξη ενός παγκόσμιου προβληματισμού γύρω από τις πολιτικές αποκλεισμού και η συνεισφορά στην συνδιαμόρφωση των πολιτικών του αύριο (Council of Europe-Intercities)

12) Towards an Inclusive Public Transport Service¹³, Δουβλίνο, Ιρλανδία:

Αποτελεί ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα στο Δουβλίνο από το 2014, με σκοπό τον πόλεμο ενάντια στον ρατσισμό και τις διακρίσεις στα μέσα μεταφοράς. Είναι προϊόν συνεργασίας του Δημοτικού Συμβουλίου του Δουβλίνου, του Συμβουλίου Μεταναστών της Ιρλανδίας, της Αρχής Ισότητας της Ιρλανδίας και εταιρών στις δημόσιες συγκοινωνίες. Αναπτύχθηκε με την εκστρατεία «Μια Πόλη, Ένας

¹² <https://www.la-bulle.net/>
<https://www.paris.fr/pages/au-22-rue-mahler-un-lieu-d-accueil-pour-les-lgbtqi-les-plus-fragiles-21250>

¹³

https://www.dublincity.ie/sites/default/files/2025-07/final-estate-management-strategy_2022-2027.pdf

Άνθρωπος» το 2010 με στόχο τη διασφάλιση πως επιβάτες και εργαζόμενοι στις δημόσιες συγκοινωνίες του Δουβλίνου δε θα ανεχτούν περιστατικά ρατσισμού και διακρίσεων. Έγιναν στο πλαίσιο αυτό καμπάνιες μεταφορών και υπαίθριας διαφήμισης, εκπαίδευση προσωπικού, καταγραφή περιστατικών ρατσισμού και ευαισθητοποίηση για τη διαπολιτισμικότητα σε όλη τη πόλη. Μέσα από την εκστρατεία αυτή δίνεται η δυνατότητα στο κοινό να αναφέρει τον ρατσισμό όπως τον βλέπει και τον βιώνει και ταυτόχρονα η πόλη του Δουβλίνου κατάρτισε νέα Στρατηγική για τη Καταπολέμηση των Αντικοινωνικών Συμπεριφορών, στην οποία ο ρατσισμός αποτελεί έγκλημα για πρώτη φορά (Council of Europe-Intercities)

Επομένως, το κομμάτι της ένταξης των μεταναστών εξακολουθεί να καθορίζεται από το κεντρικό επίπεδο, καθώς αποτελεί αδιαπραγμάτευτο ζήτημα εθνικής κυριαρχίας και τάξης. Η πρόσβαση των μεταναστών στην άσκηση των κοινωνικών τους δικαιωμάτων και κατ' επέκταση στη διαδικασία κοινωνικής ένταξης, εξακολουθεί να μην είναι αυτονόητη και απροσπέλαστη από εμπόδια και δυσκολίες. Όμως, η Τοπική Αυτοδιοίκηση τόσο στο εξωτερικό όσο κυρίως στην Ελλάδα, μέσω της θεσμικής της ενδυνάμωσης, παρεμβαίνει πιο ενεργά, στο πλαίσιο τόσο του Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών όσο και του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών, συνηγορώντας για τα αιτήματα και τις ανάγκες των μεταναστών, παρεμβαίνοντας ουσιαστικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των μεταναστών και της κοινωνίας στο τοπικό επίπεδο.

3. Μεθοδολογία

Στα προηγούμενα δύο κεφάλαια ολοκληρώθηκε η θεωρητική διερεύνηση που αφορά την ιστορία της εισερχόμενης μετανάστευσης στη νεότερη και σύγχρονη Ελλάδα, της κατάστασης πρόσβασης των μεταναστών στα κοινωνικά δικαιώματα και των ρυθμίσεων πολιτικής πάνω στις δυνατότητες της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να σχεδιάζει και να υλοποιεί παρεμβάσεις κοινωνικής ένταξης μεταναστών στο τοπικό επίπεδο. Στο επόμενο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί ο στόχος και η λειτουργία του ΚΕΜ, ως μηχανισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τη προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, καθώς και με ποιους τρόπους επηρεάζουν την υλοποίηση των δράσεων ένταξης. Σκοπός να κατανοηθεί αν οι παρεμβάσεις για την εξυπηρέτηση είναι επαρκή για την ένταξη και συμμετοχή των μεταναστών στη τοπική κοινότητα και αν η συνηγορία στο τοπικό επίπεδο αποτελεί επιπλέον πολύτιμο εργαλείο που πρέπει να υπάρχει και να εκπαιδεύει για την επίτευξη του σεβασμού των κοινωνικών δικαιωμάτων και τη προώθηση του αιτήματος για ομαλή κοινωνική συνύπαρξη.

Κρίθηκε σημαντική η χρήση βιβλιογραφίας, αρθρογραφίας και δικτυογραφίας στο θεωρητικό μέρος, καθώς και η χρήση νομικών κειμένων και αρχείων στο εμπειρικό μέρος αναφορικά με τους στόχους, τη στελέχωση και λειτουργία των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών. Ακόμα πιο σημαντική καθορίστηκε η επικοινωνία-συνεργασία με δυο ΚΕΜ της Αττικής, στο πλαίσιο της εμπειρικής έρευνας. Ερευνητικούς άξονες αποτέλεσαν η διερεύνηση των συνθηκών λειτουργίας, των παρεμβάσεων που κάνουν για τη διασφάλιση της επιτυχούς ενσωμάτωσης των μεταναστών, καθώς επίσης η εξερεύνηση, μέσω των επαγγελματιών, της σπουδαιότητας και αναγκαιότητας της γνώσης και πρακτικής εφαρμογής της συνηγορίας στο τοπικό επίπεδο, με σκοπό τη προάσπιση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με εφαρμογή της ποιοτικής μεθόδου και συγκεκριμένα με ημιδομημένες συνεντεύξεις, έχοντας μέσο συλλογής την ηχογράφιση. Για τη προστασία των προσωπικών δεδομένων των επαγγελματιών εφαρμόστηκε η διαδικασία ψευδωνυμοποίησης αυτών. Σκοπός της έρευνας ήταν η εξέταση του ρόλου των επαγγελματιών, των συνθηκών εργασίας του ΚΕΜ, των παρεχόμενων υπηρεσιών, της συνεργασίας με άλλους φορείς, τυχόν ανεπτυγμένων δράσεων ένταξης και της σπουδαιότητας της εκπαίδευσης γύρω από την εφαρμογή της συνηγορίας για καλύτερη στόχευση της ένταξης των τοπικών μεταναστευτικών πληθυσμών.

4. Εθνική Στρατηγική Ένταξης και Τοπική Αυτοδιοίκηση: Προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, μέσω των ΚΕΜ

Η ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση χαρακτηρίζεται από περιθωριακή παρουσία στη κρατική λειτουργία, λόγω του συγκεντρωτισμού αρμοδιοτήτων στο κεντρικό επίπεδο. Όμως, αλλάζει αρχικά με τη μεταπολίτευση και κυρίως από τη δεκαετία του 1980 και μετά, όπου αναβαθμίζεται θεσμικά, στο πλαίσιο της σταδιακής αποκέντρωσης. Επιτυγχάνεται με την ενίσχυση και αυτονομία των τοπικών πολιτικών και εξουσιών, αλλά και την εμπέδωση της τοπικής δημοκρατίας, μέσω της εκπροσώπησης της τοπικής κοινότητας στα τοπικά όργανα λήψης αποφάσεων (Σκαμνάκης, 2020: 94, 96, 98-99).

Μετασχηματίζεται με το Σχέδιο Καποδίστρια (ν. 2539/1997), αλλάζοντας τη γεωγραφία και θέτοντας τη θεσμική και εξουσιαστική της ενδυνάμωση ως κεντρική στόχευση. Στελεχώθηκε με υπηρεσίες και δυναμικό, αλλά όχι με οικονομική αυτονομία από το κεντρικό επίπεδο. Δυναμικότερο βήμα επετεύχθη με το Πρόγραμμα Καλλικράτης (ν. 3852/2010), όπου η Ελλάδα αποτελείται από 325 Δήμους και 13 Περιφέρειες, συγκροτώντας τον α' και β' βαθμό Τοπικής Αυτοδιοίκησης, παραχωρώντας αρμοδιότητες παροχής υπηρεσιών στους ΟΤΑ και αναπτυξιακής λειτουργίας στις Περιφέρειες. Σκοπος ήταν η αποφυγή ανάπτυξης σχέσεων πελατειακού χαρακτήρα του κράτους με πολίτες, η καλύτερη επικοινωνία-εξυπηρέτηση του πολίτη, η εξωστρέφεια, η προώθηση του δημόσιου διαλόγου και της δημόσιας λογοδοσίας, χωρίς πλήρη αυτονομία πολιτικών. (Σκαμνάκης & Πανταζόπουλος, 2014: 93-95).

Η παροχή υπηρεσιών από τον Δήμο προς τους μετανάστες βασίζεται στην ισότητα δικαιωμάτων-υποχρεώσεων, στην απαγόρευση διακρίσεων και στο σεβασμό της πολιτισμικής ταυτότητας. Αν και οι πολιτικές ένταξης μεταναστών χαράσσονται στο κεντρικό επίπεδο, δύνανται οι Δήμοι, με μεγάλο μεταναστευτικό πληθυσμό, να προωθήσουν την ένταξη είτε με προσέγγιση των ΥΤΧ για την υπαγωγή τους σε γενικές πολιτικές είτε με τη διαμόρφωση στοχευμένων προγραμμάτων, με προϋπόθεση τη χρηματοδότησή τους από ευρωπαϊκά ταμεία. Η ανάπτυξη πολιτικών συμπερίληψης εξαρτάται από το τοπικό περιβάλλον, τη δομή της τοπικής οικονομίας, την εμπειρία διαμονής στη τοπική αγορά κατοικίας και τον βαθμό κοινωνικής αποδοχής. Η ασκούμενη επιρροή του Δημάρχου ή και της πλειοψηφίας του Δημοτικού Συμβουλίου αναδεικνύεται καταλυτική για την απόφαση διαμόρφωσης παρεμβάσεων ένταξης (Anagnostou et al., 2016: 13-14).

Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2019), αναγνωρίζει το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των θεσμικών της οργάνων, όπως του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών, στην ανίχνευση των τοπικών κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων των μεταναστών, με σκοπό τη διασφάλιση ομαλής κοινωνικής ένταξης και παραμονής αυτών, καθώς και συνοχής των τοπικών κοινωνιών, μέσω της υλοποίησης των κοινωνικών αιτημάτων τους.

Για αυτό τον σκοπό εφοδιάζεται με δύο σημαντικούς μηχανισμούς, σε κρίσιμες κοινωνικο-οικονομικές περιόδους, προώθησης της ένταξης και ακρόασης των αιτημάτων των μεταναστών στο τοπικό επίπεδο. Ένα εξ' αυτών, το ΚΕΜ ως παράρτημα των Κέντρων Κοινότητας, στη φάση της κρίσης μεικτών ροών, όπου δοκιμάζεται η κοινωνική ομαλότητα. Το ΚΕΜ αποτελεί κόμβο σύνδεσης των φορέων σχεδιασμού και άσκησης κοινωνικών πολιτικών και πολιτικών ένταξης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο με τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς, προωθώντας τους στόχους της κοινωνικής ένταξης, συνοχής και ανάπτυξης.

4.1. Τοπική Αυτοδιοίκηση και ΚΕΜ μέσα από τα μάτια της Εθνικής Στρατηγικής Ένταξης (2019)

Η Εθνική Στρατηγική Ένταξης επικαιροποιείται το 2019 επ' αφορμή των εξελίξεων που είχαν προηγηθεί, λόγω της οικονομικής κρίσης, της ανόδου του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, καθώς και της κρίσης μεικτών ροών των ετών 2015/16, διακυβεύοντας τη προσπάθεια των ΥΤΧ για κοινωνική ένταξη και άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων. Είναι σημαντική η παραδοχή πως οι ΥΤΧ, καθώς και οι μετανάστες δεύτερης γενιάς υφίστανται ακόμα δυσκολίες στη προσπάθεια ένταξης τους στην εκπαίδευση, στην εργασία, στη στέγαση και στη κοινωνία, λόγω οξυμμένης ξενοφοβίας και ρατσισμού, κινδυνεύοντας με ακραία φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Επιπλέον, το θέμα της κοινωνικής ένταξης των μεταναστευτικών πληθυσμών συνιστά αναπόσπαστο τμήμα των ευρύτερων προσπαθειών σχεδιασμού και εφαρμογής ολοκληρωμένων και αποτελεσματικών πολιτικών για την αγορά εργασίας, την εκπαίδευση, τη κοινωνική πολιτική, την υγεία, την ισότητα και την ένταξη.

Επομένως, κρίνεται σημαντική η συνεργασία και ενίσχυση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και της Κοινωνίας των Πολιτών στην ανάπτυξη πολιτικών και δράσεων ένταξης των μεταναστών, για τη διαμόρφωση συνεκτικών και διαπολιτισμικών κοινωνιών, με συνέπεια την ανάγκη εκπόνησης νέας Εθνικής Στρατηγικής Ένταξης. (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 31-32)

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση (α' και β' βαθμού) χαρακτηρίζεται ως ο Πυλώνας της συγκεκριμένης στρατηγικής, χρίζοντας ενημέρωση-ευαισθητοποίηση ως προς τη θεματική της ένταξης από το Υπουργείο Εσωτερικών. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην υποδοχή και ένταξη μεταναστών κρίνεται καθοριστικός για την αποτροπή πολιτισμικών συγκρούσεων και εθνοτικής περιθωριοποίησης, προωθώντας τη θετική συνεισφορά των μεταναστών στη τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική ανάπτυξη και ευημερία. Για την υλοποίησή τους είναι απαραίτητος ο εφοδιασμός της με τη κατάλληλη τεχνογνωσία και οικονομική υποστήριξη για το σχεδιασμό ουσιαστικών δράσεων υποδοχής και ένταξης, εξισορροπώντας τα χαρακτηριστικά των μεταναστευτικών πληθυσμών με τις τοπικές ιδιαιτερότητες (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 33-34). Άλλωστε, πιο πλαισιωμένες χαρακτηρίζονται οι πολιτικές ένταξης που παράγονται στο τοπικό επίπεδο από τους τοπικούς φορείς και τις τοπικές κοινωνίες για το συμφέρον και την συνοχή-ευημερία των τοπικών κοινωνιών.

Προς ενίσχυση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θεσμοθετήθηκε το Κέντρο Ένταξης Μεταναστών (2016), ως ένα Κέντρο Κοινότητας μεταναστών, αποβλέποντας στην αυτονομία διαμόρφωσης ενεργών και στοχευμένων πολιτικών και κοινωνικών παρεμβάσεων-δράσεων ένταξης μεταναστών τοπικού χαρακτήρα, παρέχοντας ταυτόχρονα τις υπηρεσίες και την υποστήριξη που δικαιούνται ως νόμιμα διαμένοντες στη χώρα. Ο τρόπος λειτουργίας του διέπεται από τον Κώδικα Μετανάστευσης, καθώς και από τους Κανονισμούς, τις Αποφάσεις και Ανακοινώσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το ΚΕΜ αποτελεί τοπικό σημείο αναφοράς, υποδοχής, εξυπηρέτησης των μεταναστών, βάσει εξατομικευμένης προσέγγισης, με προγράμματα και υπηρεσίες που παρέχει ο Δήμος, διασυνδέοντας ταυτόχρονα τον/ην μετανάστη/τρια με τη Περιφέρεια, τις κεντρικές υπηρεσίες και λοιπούς φορείς που μεριμνούν για τη κοινωνική τους ένταξη. Καθίσταται σημαντική η ανάδειξή του, ως μηχανισμού συνεργασίας του κεντρικού επιπέδου διακυβέρνησης (Πολιτεία) με τη τοπική διακυβέρνηση (ΟΤΑ) στη προώθηση της κοινωνικής ένταξης (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019: 34-35)

Συνεπώς, η Εθνική Στρατηγική Ένταξης “ομολογεί” τη σημασία που έχει η ενεργή παρέμβαση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μέσω των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών, στη προσέγγιση των τοπικών μεταναστευτικών πληθυσμών, παρέχοντας πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα, μέσα από την ακρόαση αιτημάτων και αναγκών, τη παροχή ολιστικής εξυπηρέτησης και υποστήριξης. Και ταυτόχρονα, συνδιαμορφώνοντας στοχευμένες δράσεις

και πολιτικές που θα εξασφαλίζουν τη κοινωνική ένταξη και αρμονία γηγενών και μεταναστών στο τοπικό επίπεδο.

4.2. Θέσπιση και στόχοι του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών στο τοπικό επίπεδο

Το 2016 ψηφίζεται ο νόμος 4368 «Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις», προβλέποντας για τους ΟΤΑ τη σύσταση και λειτουργία «Κέντρου Κοινότητας» ([Εθνικό Τυπογραφείο \(Ν.4368/2016\)](#)). Το Κέντρο Κοινότητας οφείλει να παρέχει υποχρεωτικά:

- *Υποδοχή-Ενημέρωση-Υποστήριξη των πολιτών*
- *Συνεργασία με υπηρεσίες και δομές*

Επίσης, ένα Κέντρο Κοινότητας, βάσει της παρουσίας ιδιαίτερων πληθυσμών στη περιοχή δικαιοδοσίας του, δύναται να παρέχει:

- *Υπηρεσίες που θα αποσκοπούν στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και θα διασφαλίζουν τη κοινωνική ένταξη των ωφελομένων (ΕΥΣΕΚΤ, 2023: 12).*

Στο πλαίσιο επιπρόσθετου άξονα λειτουργίας του, προβλέπεται η δημιουργία Κέντρου Ένταξης Μεταναστών, Παραρτήματος του Κέντρου Κοινότητας, σε Δήμους με μεγάλη συγκέντρωση μεταναστευτικών πληθυσμών. Τα ΚΕΜ έχουν ως στόχο την:

- *Ενημέρωση, εξυπηρέτηση, συμβουλευτική στήριξη για θέματα ένταξης και δικτύωσης μεταναστών*
- *Συνεργασία και παραπομπή αιτημάτων σε άλλες σχετικές δομές, υπηρεσίες και φορείς (Σ.Ε.Μ., Συλλόγους Μεταναστών, ΜΚΟ, Κοινωνικές Υπηρεσίες)*
- *Υλοποίηση δράσεων, όπως: μαθήματα ελληνικής γλώσσας και στοιχείων ελληνικής ιστορίας και ελληνικού πολιτισμού σε ενήλικες μετανάστες και δικαιούχους διεθνούς προστασίας, διαπολιτισμικές δράσεις με έμφαση τη συνύπαρξη παιδιών και νέων αλλοδαπών και γηγενών, καθώς και δράσεις για τη προώθηση της πρόσβασης των μεταναστών στην αγορά εργασίας¹⁴.*

¹⁴ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου:

<https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/drasis-koinonikis-entaxis-se-ethniko-epipedo/kentra-entaxis-metanaston/>

Πιο συγκεκριμένα τα ΚΕΜ μεριμνούν για:

- Κοινωνική στήριξη (ενημέρωση και πρόσβαση σε κοινωνικά επιδόματα και υπηρεσίες, συμβουλευτική, σύνδεση–παραπομπές με δημόσιες Υπηρεσίες και κοινωνικές Οργανώσεις), πρόσβαση στην αγορά εργασίας (μέσω συνεργασίας με διάφορους Φορείς)
- Νομική στήριξη (ενημέρωση και υποστήριξη στην επικοινωνία με τις κατά τόπους Αποκεντρωμένες διοικήσεις για κατάθεση αιτημάτων αδειών διαμονής, νομική συμβουλευτική)
- Ψυχολογική στήριξη (συνεδρίες με ενηλίκους/ συμβουλευτική γονέων)
- Διαμεσολάβηση–διερμηνεία (αναλόγως της γλώσσας που μιλά ο εκάστοτε διαμεσολαβητής)
- Μαθήματα ελληνικής γλώσσας και στοιχείων ελληνικής ιστορίας & πολιτισμού, μαθήματα χρήσης Η/Υ¹⁵

Η συγκεκριμένη παρέμβαση δεν έγινε τυχαία εκείνη τη περίοδο. Η διαμόρφωση των ΚΕΜ συνδέεται με τη σταδιακή αποκέντρωση της ευθύνης για την ανάπτυξη πολιτικών κοινωνικής ένταξης από τη Πολιτεία, την ευαισθησία και τον ανθρωπισμό μεγάλων Δήμων της χώρας, λόγω της συγκυρίας, μεριμνώντας για την ομαλή εγκατάσταση και ένταξη κυρίως των προσφύγων και αιτούντων άσυλο που αποβιβάζονταν στα μεγάλα λιμάνια της χώρας. Όσοι δεν αποχώρησαν από την Ελλάδα από το 2016 και μετά, ήταν αναγκαίο να ενταχθούν στη τοπική κοινωνία, αλλά και να μπορούν να απευθυνθούν σε μια εξειδικευμένη δομή που θα τους παράσχει ολιστική εξυπηρέτηση και στήριξη, με εξειδικευμένους και έμπειρους επαγγελματίες να στελεχώνουν τα ΚΕΜ.

Επομένως, η δημιουργία και οι στόχοι τόσο των ΚΚ όσο κυρίως των ΚΕΜ είναι σημαντικά, για να μπορεί να παρασχεθεί, σταθερά και δομημένα, μια πολύπλευρη και ολοκληρωμένη στήριξη στη προσπάθεια που καλούνται να καταβάλλουν τόσο οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες γενικά όσο και οι μετανάστες ειδικά, για ομαλή και επιτυχή κοινωνική ένταξη στη τοπική κοινωνία. Επίσης, μέσα από τους στόχους εγγυώνται τη παροχή υποστήριξης και προστασίας προς τις ομάδες-στόχο, υψώνοντας κοινωνικό, νομικό, ψυχολογικό και πολιτισμικό ανάχωμα απέναντι στη κοινωνική αποστέρηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

¹⁵ <https://skoindaf.gr/kentra-entaxis-metanaston-kem/>

4.3. Λειτουργία των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών

Η λειτουργία ενός Κέντρου Ένταξης Μεταναστών αποτελεί συνθήκη πολλαπλών και αλληλοσυνδεόμενων συνισταμένων, όπως θα φανεί στη συνέχεια, έχοντας σημαντικό αντίκτυπο στην υπόσταση, στο εύρος των εφαρμοζόμενων στόχων και παρεμβάσεων, στην ανάπτυξη επιπλέον και στοχευμένων δράσεων, διασφαλίζοντας τη καλύτερη δυνατή ποιότητα εξυπηρέτησης και παροχής υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης και ένταξης στο τοπικό επίπεδο για τον μεταναστευτικό πληθυσμό.

Τα πρώτα ΚΕΜ έχουν διαμορφωθεί, όπως έχουμε προαναφέρει, στο πλαίσιο της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου (2014-2020) και συνεχίζεται η επέκτασή τους και στη τρέχουσα προγραμματική περίοδο (2021-2027). Το έργο των ΚΕΜ υλοποιείται στο πλαίσιο Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων μέσω του ΕΣΠΑ, με συγχρηματοδότηση εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων¹⁶ και όπως προβλέπει ο Οδηγός Εφαρμογής και Λειτουργίας των ΚΚ. Η σύσταση των ΚΕΜ στους Δήμους αποβλέπει στην αποκέντρωση τόσο αρμοδιοτήτων όσο και πόρων (;) από το κεντρικό στο τοπικό επίπεδο. Αφενός, αναγνωρίζεται πως οι Δήμοι πρέπει να είναι οι κύριοι υπεύθυνοι προώθησης της ένταξης των μεταναστών στο τοπικό γίγνεσθαι. Αφετέρου, οι Δήμοι δύνανται να προσαρμόσουν τόσο τον προϋπολογισμό όσο και τις δράσεις τους, βάσει των τοπικών αναγκών και προκλήσεων, ενισχύοντας τις εθνικές στρατηγικές ένταξης. Αυτό δε σημαίνει πως δεν υπάγονται σε οικονομικό έλεγχο από τις αρμόδιες υπηρεσίες της Περιφέρειας και των εμπλεκόμενων Υπουργείων, για την έγκριση και λήψη της αναγκαίας χρηματοδότησης, η οποία δεν είναι σταθερή και αναμένεται να αναπροσαρμοστεί ακόμα περισσότερο στα επόμενα χρόνια¹⁷. Σε πρώτη φάση η διάθεση πόρων παίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργία και στις παρεμβάσεις των ΚΕΜ, όμως δε λειτουργεί από μόνο του ανασταλτικά στη συνέχισή του. Όπως θα αποτυπωθεί στη συνέχεια υπάρχουν και άλλες παράμετροι που την επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό.

¹⁶ <https://www.espa.gr/el/Pages/staticRegionalProgrammes.aspx>

¹⁷

https://www.socialattica.gr/sites/default/files/field/file/apps/odigies_paratasis_domon_noe_11.11.2025_teliko_1.pdf

4.3.1. Στελέχωση των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών

Ένα ΚΕΜ, για να παρέχει ολοκληρωμένη εξυπηρέτηση προς τον πληθυσμό, θα πρέπει να πλαισιώνεται κατ' ελάχιστον από:

- Κοινωνικό Λειτουργό
- Νομικό
- Ψυχολόγο
- Διαπολιτισμικό Διαμεσολαβητή

Είναι εντυπωσιακό το μεγάλο εύρος καθηκόντων του/ης Κοινωνικού/ής Λειτουργού που αποτελεί τον “καπετάνιο” στο τιμόνι της ομαλής λειτουργίας του ΚΕΜ, εκτελώντας και χρέη Συντονιστή Έργου. Οι αρμοδιότητες που διαθέτει είναι στη πλειονότητά τους διοικητικού-γραφειοκρατικού χαρακτήρα, πέραν αυτών που επαφίενται στο αντικείμενο εκπαίδευσής τους. Το βέβαιο είναι το σημαντικό και δύσκολο έργο που επιτελούν για την εξυπηρέτηση, προώθηση της κοινωνικής ένταξης και πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών στο τοπικό επίπεδο. Εντύπωση κάνει η αρμοδιότητα ενεργοποίησης του ΣΕΜ, κάτι που δεν ανήκει στη δική της αρμοδιότητα, αλλά στον αρμόδιο Αντιδήμαρχο. Οι αρμοδιότητες του ΚΛ είναι:

- ❖ Η κατάρτιση Σχεδίου Λειτουργίας του Παραρτήματος σε συνεργασία με τον Συντονιστή του Κέντρου Κοινότητας
- ❖ Η τήρηση Σχεδίου Λειτουργίας, συντονισμού του προσωπικού για το σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων ένταξης μεταναστών με ευθύνη της εύρυθμης λειτουργίας του Παραρτήματος
- ❖ Η καταγραφή δεδομένων και επικαιροποίηση της βάσης δεδομένων του πληροφοριακού συστήματος
- ❖ Η τήρηση στοιχείων των δράσεων, των απαραίτητων βιβλίων, η τήρηση της συνέργειας με άλλα προγράμματα/δράσεις και η ευθύνη δημοσιότητας του ΚΕΜ
- ❖ Η διοργάνωση δράσεων ένταξης μεταναστών, με ευθύνη ανάληψης κοινωνικών ερευνών/ καταγραφών στο πεδίο

Επιπροσθέτως, μεριμνά για:

- ❖ Τη καταγραφή, αξιολόγηση κοινωνικών αναγκών των ομάδων-στόχου
- ❖ Την υποδοχή περιστατικών και διαχείρισή τους
- ❖ Τη παραπομπή περιστατικών όπου χρειάζεται/σύνδεση με αρμόδιες υπηρεσίες
- ❖ Την ανάπτυξη-αξιοποίηση της εθελοντικής προσφοράς υπηρεσιών και αγαθών
- ❖ Τη κοινωνική εργασία με ωφελούμενους των ομάδων-στόχου (ατομικό/συλλογικό επίπεδο)
- ❖ Τη διαδικασία ενεργοποίησης του Συμβουλίου Ένταξης Μεταναστών (ΣΕΜ)

Τα καθήκοντα του Νομικού είναι εγγύτερα στο αντικείμενο σπουδών του, επιτελώντας εξίσου σημαντικό ρόλο, με αυτό του Κοινωνικού Λειτουργού, στην ενημέρωση, συμβουλευτική υποστήριξη, νομική προστασία και διασφάλιση πρόσβασης των μεταναστών στα δικαιώματα που έχουν συνταγματικά κατοχυρωμένα στη χώρα και κοινωνία υποδοχής. Είναι όμως υψίστης σημασίας η ανάληψη καθηκόντων να γίνεται από Νομικό με επαρκή εξειδίκευση και στις δυο μορφές δικαίου ή τουλάχιστον στη πιο κομβική για την σταδιακή κοινωνική ένταξη των μεταναστών. Το έργο που καλείται να επιτελέσει αφορά:

- ❖ Τη παροχή συμβουλευτικής για τη μεταναστευτική νομοθεσία, τις περιπτώσεις παραβίασης ανθρωπίνων και οικονομικών-κοινωνικών δικαιωμάτων των ομάδων στόχου και διακρίσεων, ξενοφοβίας ή ρατσισμού και για εργασιακά θέματα.
- ❖ Τη προώθηση περιστατικών στο Συνήγορο του Πολίτη/Παιδιού, στις αρμόδιες υπηρεσίες και φορείς για τη παιδική προστασία, τη προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, ενδοοικογενειακής και ρατσιστικής βίας
- ❖ Την υποστήριξη και συμβουλευτική για τη σύνταξη καταστατικών για συλλόγους, οργανώσεις μεταναστών

Ο Ψυχολόγος καλείται να διασφαλίσει, μέσα από τα καθήκοντα που άπτονται του γνωστικού του αντικειμένου, ένα πολύ κρίσιμο κομμάτι στην ομαλή ένταξη και αρμονική συνύπαρξη των μεταναστών με τη τοπική κοινότητα. Έχοντας βαρύ φορτίο και επηρεασμένος/μενη άμεσα από τα ψυχολογικά βιώματα των μεταναστών, μεριμνά για την ανίχνευση περιστατικών/καταστάσεων ψυχικής κρίσης, παρέχοντας την αναγκαία ψυχολογική υποστήριξη, σε άμεση συνεργασία με αρμόδιες υπηρεσίες για την παραπομπή σοβαρών περιστατικών. Μεριμνά για την:

- ❖ Υποδοχή και διαχείριση ή παραπομπή περιστατικών
- ❖ Διενέργεια ψυχολογικών αξιολογήσεων/παροχή ψυχολογικής στήριξης σε ατομικό και οικογενειακό επίπεδο σε συνεργασία με τον διαπολιτισμικό μεσολαβητή
- ❖ Ανίχνευση περιστατικών εμπορίας και εκμετάλλευσης ατόμων, κυρίως γυναικών και ανηλίκων, κακοποίησης, βασανιστηρίων, αναπηριών, φυλακίσεων, κοινωνικής απομόνωσης και συναισθηματικών διαταραχών/παροχή στήριξης σε συνεργασία με κοινωνικές υπηρεσίες
- ❖ Στήριξη εξαρτημένων ατόμων και παραπομπή σε σχετικές δομές
- ❖ Καταγραφή ψυχοκοινωνικού προφίλ και αναγκών μεταναστών, συνεργασία με άλλους εργαζόμενους στα Κ.Ε.Μ. για δημιουργία ολοκληρωμένης εικόνας ωφελούμενων, τήρηση ιστορικού και συμπερασμάτων των συνεδριών, διασφάλιση του ιατρικού απορρήτου και των προσωπικών δεδομένων των ωφελούμενων

Ο Διαπολιτισμικός Διαμεσολαβητής αποτελεί πρόσωπο μείζονος σημασίας για τη διάδοση και επιτέλεση της αποστολής του ΚΕΜ. Μεριμνά για την αποκατάσταση των πολιτισμικών και γλωσσικών διαφορών, μέσω της παροχής διαμεσολάβησης και διερμηνείας σε μετανάστες, ντόπιους και δημοτικούς/δημοσίους υπαλλήλους, προασπίζοντας τη πρόσβαση άνευ διακρίσεων σε αγαθά και υπηρεσίες που δικαιούνται στη περιοχή διαμονής. Καθίσταται πολύτιμη η γνώση της γλώσσας, αλλά και των πολιτισμικών χαρακτηριστικών των εξυπηρετούμενων πληθυσμών, καθώς και η διαμόρφωση φιλικού και ασφαλούς κλίματος για τους εξυπηρετούμενους, για να διασφαλιστεί επιτυχής κοινωνική ένταξη στη τοπική κοινότητα. Αποστολή του είναι η:

- ❖ Επικοινωνία με τους αρμόδιους των Κ.Κ., ΚΕΜ και μεταναστών
- ❖ Δημιουργία σχέσης εμπιστοσύνης και διαλόγου μεταξύ των μελών των μεταναστευτικών κοινοτήτων και της τοπικής κοινωνίας
- ❖ Διευκόλυνση της επικοινωνίας, των επαφών μεταναστών με δημόσιους οργανισμούς, τη τοπική κοινωνία και τους τοπικούς φορείς (π.χ. Κέντρο Κοινότητας και λοιπές Κοινωνικές Υπηρεσίες, Υπηρεσίες έκδοσης αδειών διαμονής)
- ❖ Συμβολή στην εξάλειψη αρνητικών στερεοτύπων, πολιτισμικών παρεξηγήσεων και διακρίσεων και ευρύτερα στην ένταξη των ομάδων στόχου στη τοπική κοινωνία
- ❖ Εκ του σύνεγγυς επικοινωνία με την ομάδα στόχο στην περιοχή παρέμβασης¹⁸

¹⁸ https://www.eetaa.gr/eetaa/kkoinotitas/ypodeigma/sxedio_eswterikou_kanonismou_leitourgias.docx

Η απασχόληση των επαγγελματιών είναι κατά βάση πλήρης για τις ειδικότητες του Κοινωνικού Λειτουργού και Διαπολιτισμικού Διαμεσολαβητή, ενώ για τις ειδικότητες του Ψυχολόγου και Νομικού προβλέπεται μερική απασχόληση. Η παροχή εργασίας είναι εξαρτημένη με τις συμβάσεις να είναι Ιδιωτικού Δικαίου Ορισμένου Χρόνου.¹⁹

Παρατηρούμε πως και οι τέσσερις ειδικότητες είναι απαραίτητες και αλληλοσυνδεδεμένες για την ολοκληρωμένη παρέμβαση και δράση που θα προωθήσει τη κοινωνική ένταξη των μεταναστών σε στέρεες και γερές βάσεις.

Ερευνητικό ερώτημα αποτελεί το τι συμβαίνει σε ένα ΚΕΜ και τι μπορεί να επηρεάσει τον στόχο και τη δράση του στο τοπικό επίπεδο. Πρώτον, η υποστελέχωση αναδεικνύεται ως πολυπαραγοντικό ζήτημα, σοβαρό για τη πλειονότητα των ΚΕΜ. Οι ερωτώμενοι επαγγελματίες των δυο ΚΕΜ χαρακτηρίζουν την υποστελέχωση ανασταλτικό παράγοντα περαιτέρω ουσιαστικών δράσεων κοινωνικής ένταξης μεταναστών. Ένας λόγος είναι το καθεστώς απασχόλησης που επηρεάζει τον μισθό.

“Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν όλα τα ΚΕΜ αφορά στη στελέχωση. Η υποστελέχωση είναι ο παράγοντας που δεν επέτρεπε στους εργαζόμενους να κάνουν το κομμάτι της ένταξης...Υπάρχει για αυτούς που κάνουν part-time δουλειά στο ΚΕΜ το ενδεχόμενο παραίτησης, λόγω εύρεσης εργασίας πλήρους απασχόλησης.” (Ε. 2)

“Το καθεστώς απασχόλησής μου είναι μερική. Δυστυχώς, αυτό με αποθαρρύνει από το να παραμείνω στο ΚΕΜ.” (Ε. 9)

Δεύτερον, η μη προκήρυξη, οι άγονες (επανα)προκηρύξεις και οι καθυστερήσεις προσλήψεων που υπάρχουν με τις διαδικασίες του ΑΣΕΠ δυσχεραίνουν σημαντικά τη κάλυψη των κενών σε κρίσιμες θέσεις στο ΚΕΜ. Ο αντίκτυπος ήταν το ένα από τα δυο ΚΕΜ να παραμένει αυτή τη στιγμή περιορισμένο στο εύρος διαμόρφωσης πιο ενεργών πολιτικών κοινωνικής ένταξης μεταναστών και στη παροχή ολοκληρωμένης εξυπηρέτησης. λόγω της δυσκολίας που αντιμετωπίζει στη κάλυψη θέσεων, χωρίς να αποτελεί δική του υπαιτιότητα.

¹⁹ https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2025/06/Booklet_%CE%9A%CE%95%CE%9C_2024.pdf

“Η χρονοβόρα διαδικασία προσλήψεων προσωπικού, μέσω καθυστερήσεων του ΑΣΕΠ και προτεραιοποίησης του γραπτού διαγωνισμού, πήγαν πολλά ζητήματα πολύ πίσω, συμπαρασύροντας και εμάς... Η υποστελέχωση του ΚΕΜ, η υπερφόρτωση αρμοδιοτήτων, οι άγονες προκηρύξεις και παραιτήσεις πάνε πίσω το ΚΕΜ, τις δράσεις και παρεμβάσεις του” (Ε. 5)

Οι θέσεις που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη δυσκολία προσλήψεων στα περισσότερα ΚΕΜ αφορούν τη θέση του Ψυχολόγου, του Νομικού και σε κάποιες περιπτώσεις και του Διαπολιτισμικού Διαμεσολαβητή. Από τη μια, έχει να κάνει με την έλλειψη κινήτρων οικονομικού και εργασιακού χαρακτήρα. Από την άλλη έχει να κάνει με την εισαγωγή προϋποθέσεων πρόσληψης, όπως στον Νομικό να μην ασκεί μάχιμη δικηγορία και στον Διαπολιτισμικό Διαμεσολαβητή να έχει την Ελληνική ή Ευρωπαϊκή Υπηκοότητα.

“Ο νομικός έχει μεγαλύτερη δέσμευση, καθώς εκτός από τετράωρης απασχόλησης δε πρέπει να ασκεί δικηγορία. Λειτουργεί ως Νομικός Σύμβουλος. Είναι αποθαρρυντικό για κάποιον που έχει τελειώσει Νομική να μπορεί να εργαστεί στο ΚΕΜ... Ένα άλλο ζήτημα αφορούσε τον Διερμηνέα, όπου άλλοι Δήμοι είχαν δυσκολία στην εύρεση και πρόσληψη Διερμηνέα, καθώς πρέπει να έχει Ελληνική ή Ευρωπαϊκή Υπηκοότητα, για να είναι εργαζόμενος στον Δήμο και στο ΚΕΜ. Για αυτό βρέθηκε η φόρμουλα μέσω της ΕΕΤΑΑ, όπου μπορούσε να απασχολεί τους ανθρώπους με ξένη υπηκοότητα, καθώς δεν λειτουργούσε άμεσα, όπως το δημόσιο” (Ε. 5)

4.3.2. Παρεμβάσεις από τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών

Για να μπορεί να έχει σημασία η λειτουργία ενός ΚΕΜ είναι κρίσιμο να πραγματοποιεί παρεμβάσεις που θα έχουν ως μέλημα την υποστήριξη, την ένταξη και παραμονή των μεταναστών στη τοπική κοινωνία. Και τα δυο υπό διερεύνηση ΚΕΜ κάνουν αξιολογη δουλειά, έχοντας ως γνώμονα το να φύγει ο πολίτης ικανοποιημένος, γνωρίζοντας πως το αίτημά του είναι σε καλά χέρια και πως θα λάβει τη στήριξη και τον σεβασμό που χρειάζεται.

Οι κύριες παρεμβάσεις για την ένταξη και παραμονή των μεταναστών στη τοπική κοινωνία αφορούν την ενημέρωση, παραπομπή και υποστήριξη στο πλαίσιο της επιδοματικής πολιτικής και της εκμάθησης ελληνικών είτε για τη καθημερινή επικοινωνία είτε για τη συμμετοχή σε εξετάσεις πιστοποίησης ελληνομάθειας. Ακολουθούν, ανάλογα τον βαθμό

στελέχωσης, η παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και η νομική-εργασιακή συμβουλευτική, τα οποία παρέχονται στο ένα από τα δύο, υπό έρευνα, ΚΕΜ.

“Έρχονται άτομα που μένουν στον Δήμο μας, αλλά και σε όμορους δήμους. Θα αιτηθούν να κάνουν μαθήματα ελληνικών που υλοποιούνται από δυο Φιλολόγους σε πρωινά και απογευματινά τμήματα, για να τους διευκολύνουν, όπως είναι οι γυναίκες με τα παιδιά τους ή κάποιιοι που εργάζονται και να μάθουν ελληνικά με κάποια προγράμματα που υλοποιούνται...Ο στόχος των περισσότερων που έχουν βρεί δουλειά είναι να πάνε παρακάτω, για να πάρουν τη πιστοποίηση. Επίσης, γίνεται καθημερινή εξυπηρέτηση των ατόμων που θα έρθουν για επιδόματα. Είναι τα προνοιακά επιδόματα (αναπηρίας, στέγασης, ΚΕΑ, ΕΕΕ. επίδομα ανασφάλιστων υπερηλίκων, επίδομα ομογενών).” (Ε. 1)

“Ενημερώνουμε τον κόσμο σχετικά με τυχόν προγράμματα που υπάρχουν, δημιουργούμε φάκελο σε όσους δε μπορούν να δημιουργήσουν για τη συμμετοχή τους σε προγράμματα και κάνουμε και την εγγραφή τους...Μας παραπέμπουν από γειτονικό Δήμο ενήλικες που θέλουν να περάσουν στο επίπεδο ελληνομάθειας Β και εμείς παραπέμπουμε, κατόπιν εκδήλωσης ενδιαφέροντος, ενήλικες στο ΚΕΜ του γειτονικού Δήμου, για να μάθουν Αγγλικά.” (Ε. 3)

“Οτιδήποτε άλλο χρειαστούν, τρόφιμα, φαρμακευτική αγωγή, παραπέμποντας στις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου και κάνοντας συνοδεία αν χρειαστεί. Η γλώσσα είναι σημαντική γιατί έχει τύχει να πάνε σε υπηρεσία και να μη μπορούν να συνεννοηθούν, γιατί δε γνωρίζουν ούτε Αγγλικά ούτε Ελληνικά.” (Ε. 7)

“Το ΚΕΜ παρέχει και ψυχοκοινωνική υποστήριξη σε όσους έχουν πιο πολύ προσωπικά προβλήματα, όπως άγχος, κατάθλιψη.” (Ε. 4)

“Παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη, κάποιες κατευθύνσεις σε οποιοδήποτε κλάδο του Αστικού Δικαίου χρειαστεί, ώστε να σταλεί το πρόβλημα εκεί που πρέπει, στην αντίστοιχη υπηρεσία.” (Ε. 9)

Επιπρόσθετες δράσεις για τη κοινωνική ένταξη, στα υπό διερεύνηση ΚΕΜ, εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό από τη στελέχωση της δομής και με τις τέσσερις ειδικότητες για μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, διαμορφώνοντας πλήρεις παρεμβάσεις. Το ένα εξ αυτών, έχει μπορέσει να κάνει κάποιες επιπλέον παρεμβάσεις, με σκοπό την ένταξη των μεταναστών στο τοπικό γίνεσθαι, ενώ στο το άλλο δεν ήταν εφικτό, παρόλο που υπάρχει θέληση και ενδιαφέρον για να γίνουν.

“Συμμετείχαμε πρόσφατα ως ΚΕΜ σε μια έκθεση ζωγραφικής Ελλήνων και Ουκρανών ζωγράφων, μεταναστών και προσφύγων και είχε μεγάλη επιτυχία και ανταπόκριση από τον κόσμο” (Ε. 8)

“Κοινές δράσεις που κάνουμε, Κέντρο Κοινότητας και ΚΕΜ, ήταν μεταξύ άλλων η πιο πρόσφατη που αφορά στο ανοιχτό κάλεσμα που απευθύνουμε σε γηγενείς και αλλοδαπούς, με αφορμή τη παγκόσμια ημέρα ψυχικής υγείας. Υπήρχε συμμετοχή και συστήθηκε από τους τοπικούς φορείς ένα Δίκτυο Φορέων Ψυχικής Υγείας της πόλης μας...Επίσης, αυτό που κάναμε φέτος, επειδή οι περισσότεροι δεν έχουν αναγνωρισμένα πτυχία, ήταν να συνεργαστούμε με ΣΔΕΥ που τους δίνει απολυτήριο γυμνασίου και λυκείου, για να διεκδικήσουν μια καλύτερη θέση εργασίας.” (Ε. 2)

“Δεν είναι εφικτό να διαμορφώσουμε πλάνα παρέμβασης, πέραν της εκμάθησης ελληνικών με έξτρα μαθήματα πριν τη περίοδο των εξετάσεων και της κοινωνικο-προνοιακής υποστήριξης, λόγω των δύσκολων συνθηκών που έχουμε δυστυχώς στον Δήμο μας όσο περίεργο και αν είναι. Κανονικά θα έπρεπε να συμβαίνει αυτό.” (Ε. 5)

4.3.3 Συνεργασία των ΚΕΜ στο τοπικό και εθνικό επίπεδο

Η ανάπτυξη συνεργασιών και η δικτύωση των Κέντρων Ένταξης Μεταναστών αποτελούν εξίσου σημαντική παράμετρο για τη παροχή βέλτιστης ποιότητα εξυπηρέτησης των εξυπηρετούμενων και εν δυνάμει ωφελούμενων, για τη κάλυψη ελλείψεων και αναγκών που δε μπορούν τα ΚΕΜ να υλοποιήσουν, για την ανταλλαγή ιδεών, τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών, για τον καλύτερο συντονισμό δράσεων που υλοποιούνται από κοινού και την συλλογική αποτύπωση προτάσεων, την ανάδειξη προβλημάτων και την εύρεση λύσεων. Και τα δυο ΚΕΜ έχουν αναπτύξει πολύ καλές συνεργασίες τόσο με τους τοπικούς φορείς, συλλόγους και υπηρεσίες που αφορούν σε παραπομπή αιτημάτων και περιστατικών πολιτών, καθώς και με εθνικούς φορείς στο πλαίσιο τόσο εκπαίδευσης των επαγγελματιών όσο και ενημέρωσης σε ζητήματα που αφορούν τις αρμοδιότητες των ΚΕΜ πάνω στην υλοποίηση διαθέσιμων προγραμμάτων.

“Στον α΄ βαθμό η συνεργασία είναι καλή. Και υπάρχει καλή συνεργασία και με άλλα ΚΕΜ της Περιφέρειας, για οτιδήποτε χρειαστεί. Στον β΄ βαθμό, καθώς έχουμε τη Περιφέρεια εποπτεύουσα αρχή για τη χρηματοδότηση, συνεργαζόμαστε όσο καλύτερα μπορούμε να ανταποκριθούμε με βάση ό,τι προκύπτει από τις υποχρεώσεις μας...Υπάρχει καλή συνεργασία με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου κυρίως σε ζητήματα που αφορούν διευκρινίσεις για τύπους αδειών και προϋποθέσεων.” (Ε. 5)

“Έχουμε πολύ καλή συνεργασία με το Υπουργείο Εργασίας (ΚΕΑ) και το Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, με τον ΟΠΕΚΑ, με τη Διεύθυνση Αλλοδαπών, με τις τοπικές δημόσιες υπηρεσίες (ΕΦΚΑ, ΚΕΠ, ΔΥΠΑ).” (Ε. 1)

“Έχουμε πάρα πολύ καλή σχέση και συνεργασία με τον Δήμο, ο οποίος ανταποκρίνεται και βοηθάει σε ανάγκες και αιτήματα που μας εκφράζουν οι εκπρόσωποι των συλλογικοτήτων. Είναι καλή η συνεργασία με άλλα ΚΕΜ ιδίως στο κομμάτι ανταλλαγής εμπειριών, τεχνογνωσίας και πρακτικών και κάνουμε και παραπομπές σε άλλα ΚΕΜ στο πλαίσιο της συνεργασίας μας. Καλές σχέσεις έχουμε και με το ΣΕΜΠ, καθώς κάνουμε μια εργασία όλοι μαζί και πρέπει να βοηθάμε ο ένας τον άλλον με σκοπό να βγει κάποιο καλό αποτέλεσμα. Έχουμε παραπέμψει κάποιους ανθρώπους σε ΜΚΟ στο πλαίσιο προγράμματος του ΔΟΜ που αφορούσε την επ’ αμοιβή εκπαίδευση με σκοπό την ένταξη στην αγορά εργασίας” (Ε. 8)

“Έχουμε αναπτύξει τώρα στενή συνεργασία και με τη Τουρκική κοινότητα, η οποία τρέχει ένα πρόγραμμα παροχής σχολικών ειδών σε φτωχά παιδάκια ανεξαρτήτως εθνικότητας” (Ε. 3)

Η ανάπτυξη συνεργασιών με φορείς και οργανισμούς είναι αναγκαίος και για την παροχή εκπαίδευσης-επιμόρφωσης των επαγγελματιών γύρω από θεματικές που αφορούν είτε τις παρεχόμενες υπηρεσίες του ΚΕΜ, τη διαχείριση ιδιαίτερων περιστατικών στο πλαίσιο λειτουργίας και εξυπηρέτησης του ΚΕΜ είτε και τις αρμοδιότητες της ειδικότητάς τους. Σε αυτό το ερώτημα παρατηρήθηκε διάσταση απόψεων ως προς το βαθμό εκπαίδευσης-επιμόρφωσης όλων των επαγγελματιών γύρω από τις παρεχόμενες υπηρεσίες, π.χ. επιδοματική πολιτική, άδειες διαμονής, καθώς και τη διαχείριση καταστάσεων κρίσεως.

“Σχετική, στοχευμένη εκπαίδευση δεν έχει υπάρξει ποτέ. Έχει υπάρξει κατά διαστήματα, όπως είναι από το Υπουργείο Μετανάστευσης και το Τμήμα Διαπολιτισμικότητας για εξειδικευμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, περιστατικά βίας και κακοποίησης στον γυναικείο πληθυσμό. Δεν υπάρχει εκπαίδευση ούτε για τους μετανάστες ούτε για το προσωπικό πάνω στη διαχείριση και αντιμετώπιση περιστατικών κρίσεως ή στις δυσκολίες που προκύπτουν σε τέτοια περιστατικά.” (Ε. 2)

“Όχι, δεν έχουμε λάβει. Ό,τι έχει προκύψει, είναι από Πανεπιστημιακές σπουδές ή κάποιο μεταπτυχιακό...Έχουμε λάβει μόνο από το ΔΟΜ εκπαίδευση γύρω από το trafficking, που δε μας έχει τύχει στο ΚΕΜ τέτοιο περιστατικό. Είναι όμως αναγκαίο να λαμβάνουμε εκπαίδευση και από το αρμόδιο Υπουργείο πάνω σε κρίσιμα ζητήματα.” (Ε.4)

“Από την ΕΕΤΑΑ παρέχεται πιο πολύ εκπαίδευση και κατάρτιση στους διαμεσολαβητές. Αλλά υπήρχαν και κάποια εκπαιδευτικά προγράμματα κατάρτισης από την ΕΕΤΑΑ σε συνεργασία και με το Υπουργείο

Μετανάστευσης στο τμήμα διαπολιτισμού, συζητώντας, πιο πολύ διαδικτυακά, τους προβληματισμούς, τους φόβους, ιδέες για τον ρόλο τους, δυσκολίες που δε μπόρεσαν να επιλύσουν μόνοι τους” (Ε. 7)

“Ό,τι προέκυπτε κατά καιρούς πάντα το προσωπικό συμμετείχε σε εκπαιδεύσεις που γίνονταν τόσο για τα προγράμματα, τα επιδόματα όσο και για τη νομοθεσία, τις άδειες διαμονής. Όχι σε καταστάσεις διαχείρισης κρίσεων. Θα έπρεπε, αλλά η δυσκολία στελέχωσης μας καλεί να πράξουμε στο εδώ και τώρα και στο να βγει ο μήνας σε σχέση με τα επιδόματα” (Ε. 5)

“Όχι. Δεν έχω εκπαιδευτεί από κάποιο Υπουργείο ή φορέα πάνω στο κομμάτι της νομοθεσίας, των επιδομάτων και της διαχείρισης καταστάσεων κρίσεως. Ό,τι έχω μάθει ως προς τη νομοθεσία και τα επιδόματα, ήταν μέσα από τη καθημερινή εργασιακή ενασχόληση, από τους συναδέλφους στο ΚΕΜ και από προσωπική μελέτη.” (Ε. 9)

4.3.4. Θεσμική προστασία των επαγγελματιών

Για την ομαλή λειτουργία του ΚΕΜ είναι σημαντικό να διασφαλίζεται στους επαγγελματίες πως θα εργάζονται σε ένα περιβάλλον που θα τους προστατεύει φυσικά, επαγγελματικά και νομικά. Είναι ζήτημα κομβικής σημασίας η προστασία τόσο από περιστατικά αναίτιων δικαστικών διαμαχών σε βάρος των εργαζομένων μιας υπηρεσίας, επειδή εφαρμόζουν τη προβλεπόμενη νομοθεσία σε περιπτώσεις διαπίστωσης εξαπάτησης και παραπλάνησης των δημοσίων αρχών από πολίτες όσο και από περιστατικά που μπορεί να θέτουν σε κίνδυνο την σωματική ακεραιότητα και ασφάλεια εργαζομένων και πολιτών. Περισσότερο προστατευμένοι είναι οι εργαζόμενοι σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα με συμβάσεις αορίστου χρόνου παρά όσοι/ες εργάζονται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου, κάτι που είναι άδικο και αδικαιολόγητο κατά την άσκηση ίδιων καθηκόντων. Από το επίπεδο θεσμικής προστασίας εξαρτάται η ηθική, επαγγελματική αξιοπρέπεια των εργαζομένων και η παραμονή τους στις κοινωνικές δομές και υπηρεσίες.

“Είμαστε πλήρως εκτεθειμένοι. Είναι πάρα πολύ σημαντική η ύπαρξη θεσμικής προστασίας των επαγγελματιών. Η αναγκαιότητα προστασίας συνδέεται με τον τρόπο λειτουργίας των υπηρεσιών και των εργαζομένων. Είμαστε εκτεθειμένοι απέναντι σε μηνύσεις που ενδεχομένως μπορεί να κάνει ένας πολίτης. Έχει τύχει σε προηγούμενη συνάδελφο να έχει δικαστική εκκρεμότητα...Όταν μια πολίτης μας είχε φέρει πλαστό έγγραφο και όταν το παρακρατήσαμε, δεχτήκαμε μια επίθεση. Είχαμε μιλήσει με νομικό τη προηγούμενη μέρα και μας είπε πως πρέπει να κληθεί η αστυνομία και να καταγράψουμε το γεγονός σε περίπτωση μήνυσης. Καλέσαμε την αστυνομία, για να το καταγράψουμε, για να μη μπορέσει

να προχωρήσει η μήνυση μετά. Υπάρχει στα τμήματα η δυνατότητα ονομαστικής καταγραφής, όπου φαίνονται το όνομά μου, η ιδιότητά μου, το όνομα του πατέρα και της μητέρας μου, η διεύθυνση κατοικίας, οπότε σε περίπτωση που ο πολίτης ζητήσει αυτή την αναφορά, θα μπορεί να ξέρει τα πάντα για μένα. Αποστείλαμε έγγραφο στην αστυνομία ούτως ώστε να αποκαλύπτεται μόνο η ιδιότητα του εργαζομένου και όχι ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα σε τέτοια περιστατικά. Έγινε με δική μας παρέμβαση και με πολύ δυσκολία αυτό με το ΑΤ, δηλαδή, το να υπάρξει η δυνατότητα καταγραφής του ρόλου, της ιδιότητας του συναδέλφου και τα στοιχεία της υπηρεσίας. Υπάρχει πλήρης έκθεση, καθώς ο πολίτης έχει πρόσβαση σε αυτό.” (Ε. 2)

“Πριν κάποια χρόνια είχε έρθει κάποιος σε αυτό το κτήριο και φώναζε έχω HIV, άρχιζε να κοπανάει και να σπάει τα τζάμια, κρατούσε γυαλί και όλοι είχαν τρομάξει, γιατί έλεγε ο ίδιος πως έχει μια μεταδιδόμενη νόσο και ταυτόχρονα υπήρχαν πολίτες που είχαν τα ραντεβού τους, περίμεναν και ήρθαν αντιμέτωποι με αυτό και έβλεπαν έναν άνθρωπο να κρατάει ένα γυαλί και να έχει κοπεί και σου λέει που θα ρθεί αυτο το γυαλί. Δε γινόταν να μη κληθεί η Αστυνομία, γιατί όσο και να βγήκαμε όλοι με κίνδυνο της σωματικής μας ασφάλειας δε μπορούσαμε να κάνουμε κάτι άλλο. Από τη στιγμή που γίνεται μια δημόσια κλήση της υπηρεσίας μας προς μια άλλη υπηρεσία, ο Αστυνομικός θα ζητήσει τη ταυτότητα, θα κάνει καταγραφή συμβάντος και άμα η διαδικασία είναι αυτόφωρη, το κρίνει ανάλογα τη περίπτωση. Έχω δώσει τη διεύθυνση της υπηρεσίας, πάντα. Όταν όμως υπάρχει καταγραφή συμβάντος, εγώ έχω δικαίωμα να πάω να ζητήσω από την αρμόδια αστυνομική αρχή που ήρθε για αυτό, αντίγραφο του βιβλίου συμβάντων, για να το καταθέσω στην υπηρεσία, καθώς εντός τριμήνου έχει το δικαίωμα να υποβάλει μήνυση και η μια και η άλλη πλευρά. Όπως εγώ μπορώ να έχω τα στοιχεία του αντίστοιχα και εκείνος μπορεί να ζητήσει το αποδεικτικό που θα έχει τα στοιχεία μου, όπως το Ονοματεπώνυμο και τον αριθμό ταυτότητας. Είμαστε δημόσιοι λειτουργοί τα υπηρεσιακά μας στοιχεία πρέπει να αναφέρονται στον πολίτη. Υπάρχει μερική θεσμική προστασία.” (Ε. 5)

4.3.5. ΚΕΜ και κοινωνική αποδοχή των μεταναστών

Η δημιουργία ή συνέχιση της λειτουργίας και η επέκταση του κύκλου παρεμβάσεων κοινωνικής ένταξης σε ένα ΚΕΜ συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με το πως η κοινωνία αντιλαμβάνεται τους στόχους, τη σημασία, την αναγκαιότητα ομαλής και επιτυχούς ένταξης των μεταναστών στη τοπική κοινότητα, αλλά και το όφελος που έχει η κοινωνική συνοχή στη τοπική κοινωνική ανάπτυξη και ευημερία. Σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός ΚΕΜ παίζει η στάση και συμπεριφορά της τοπικής κοινωνίας απέναντι στον μεταναστευτικό πληθυσμό και ο βαθμός άσκησης θετικής ή αρνητικής επιρροής είτε στο τοπικό είτε στο εθνικό επίπεδο λήψης αποφάσεων με σκοπό τη διαμόρφωση των αναγκαίων πολιτικών και δομών

κοινωνικής ένταξης μεταναστών. Είναι θετικό το γεγονός πως η δημιουργία των υπο έρευνα ΚΕΜ δεν αντιμετώπισε τοπικές αντιδράσεις και η ένταξη των μεταναστών στη τοπική κοινωνία έγινε ομαλά και σε ελάχιστες περιπτώσεις εντοπιζόταν στερεοτυπική αντίληψη κυρίως από μεριάς υπαλλήλων προς τους μετανάστες.

“Είδα πως η πόλη τους αγκαλιάζει. Δεν έχει τόσο ρατσισμό. Βλέπω πως τους έχει αποδεχτεί πλέον η τοπική κοινωνία...Σε γενικότερες γραμμές είναι λίγα τα περιστατικά αυτά και οι υπάλληλοι συνήθως βοηθούν πάρα πολύ...Όμως, η αλλοδαπή γυναίκα μπορεί να αποτελέσει εύκολο στόχο ειδικά αν φοράει μαντίλα, σε αντίθεση με τον άνδρα αλλοδαπό που δε το καταλαβαίνουν. Υπάρχουν στερεότυπα ακόμα. Είναι στον άνθρωπο αυτό” (Ε. 6)

“Για τη δημιουργία του ΚΕΜ δεν υπήρχαν αντιδράσεις από τη τοπική κοινότητα. Το μόνο ζήτημα που είχε προκύψει κατά το παρελθόν ήταν ότι επειδή αρχικά ο χώρος στο προηγούμενο κτίριο ήταν ένας κοινός διάδρομος και στην απάντησή μας, όταν έμπαιναν οι Έλληνες πολίτες, ότι εμείς είμαστε με τους μετανάστες εκεί ήταν η δυσκολία, “εγώ δεν είμαι μετανάστης, εγώ είμαι Έλληνας πολίτης”. Όταν έρχονταν και δεν ήξεραν που να απευθυνθούν, υπήρχαν προβλήματα. Τώρα με τη διευθέτησή του δεν υπάρχει αντίρρηση” (Ε. 2)

“Δεν είχαμε κάποια δυσκολία...Ήταν καλή η αντιμετώπιση του ΚΕΜ από τη τοπική κοινωνία. Το όλο εγχείρημα που σχεδιάστηκε και υποβλήθηκε η τελική πρόταση τη προηγούμενη προγραμματική περίοδο έγινε με αφορμή τις μεταναστευτικές ροές που υπήρχαν στη πόλη μας. Η Δημοτική Αρχή είχε τη θέληση να το απεμποβάσει εν τέλει...Νομίζω πως ως δημόσια διοίκηση είμαστε καλύτερα, σε σχέση με το παρελθόν, αλλά πάντα υπάρχουν δυνατότητες βελτίωσης. Επειδή, ενδεχομένως, έχουν υπάρξει καταγγελίες και ΕΔΕ, αυτό έχει συμβάλλει στη καλύτερη εικόνα.” (Ε. 5)

Συμπερασματικά, η διασφάλιση της ομαλής και εύρυθμης λειτουργίας των ΚΕΜ αναδεικνύεται ως ένα πολυπαραγοντικό και κρίσιμο ζήτημα που θα καθορίσει το εύρος των παρεμβάσεων και δράσεων κοινωνικής ένταξης και πόσο μάλλον τον επιδιωκόμενο κοινωνικό αντίκτυπο αυτών στη κοινωνική συνοχή και ανάπτυξη.

Από τη μια πλευρά, παρατηρούμε τη πολύ δομημένη, τουλάχιστον θεωρητικά, στελέχωσή του με κομβικές ειδικότητες, όπως ο Κοινωνικός Λειτουργός, ο Διαπολιτισμικός Διαμεσολαβητής, ο Ψυχολόγος και ο Νομικός που καλούνται μέσα από τις γνώσεις και την εμπειρία τους να βάλουν το λιθαράκι τους στην υλοποίηση της προσπάθειας κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Οι παρεμβάσεις τους είναι πρωταρχικής σημασίας και αναγκαίες για τη πρόσβαση σε όσα δικαιούνται και χρειάζονται είτε αφορά τη κοινωνική-προνοιακή

υποστήριξη, την εκμάθηση ελληνικών, τη γλωσσική και πολιτισμική διαμεσολάβηση είτε τη δικτύωση με φορείς και υπηρεσίες σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, τη ψυχοκοινωνική υποστήριξη και τη νομική συμβουλευτική, ανάλογα τις ανάγκες τους. Σημαντική συμβολή στη δράση τους έχουν και οι συνεργασίες που έχουν αναπτύξει, με σκοπό την πολυεπίπεδη συνεισφορά στην επίτευξη των υπό υλοποίηση παρεμβάσεων και στον από κοινού σχεδιασμό νέων με γνώμονα τη δομημένη υποστήριξη της διαδικασίας ένταξης των μεταναστευτικών πληθυσμών. Θετικό χαρακτηρίζεται και το γεγονός πως σε μεγάλο βαθμό υπάρχει κοινωνική αποδοχή τόσο του έργου του Κέντρου Ένταξης Μεταναστών και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ευρύτερα όσο και της παρουσίας και θέλησης των μεταναστών να συμμετέχουν στο τοπικό γίγνεσθαι.

Από την άλλη, αυτό που αποτυπώνεται μέσα από την έρευνα είναι και το πως ένα ΚΕΜ μπορεί να επηρεαστεί σημαντικά στη δυνατότητα του σχεδιασμού περισσότερων δράσεων και πολιτικών κοινωνικής ένταξης από πολλούς παράγοντες. Αυτοί αφορούν την υποστελέχωση, λόγω έλλειψης κινήτρων οικονομικής και εργασιακής φύσης ή λειτουργικών αδυναμιών του θεσμού πρόσληψης προσωπικού, έχοντας άμεσο αντίκτυπο στο εύρος και τη ολοκληρωμένη πλαισίωση των παρεμβάσεων-πολιτικών ένταξης που μπορούν να υλοποιηθούν. Επίσης, η έλλειψη πρότερης υποχρεωτικής εκπαίδευσης των επαγγελματιών στο πλαίσιο των καθηκόντων που αναλαμβάνουν στα ΚΕΜ και πόσο μάλλον στη διαχείριση καταστάσεων κρίσης, παρά τις ανεπτυγμένες συνεργασίες που έχουν σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, επηρεάζει σημαντικά τόσο τη ταχύτητα ανταπόκρισης στα αιτήματα των εξυπηρετούμενων όσο και την άμεση επέμβαση στην εφαρμογή των κατάλληλων πρωτοκόλλων ανίχνευσης και διαχείρισης κρίσιμων περιστατικών. Επιπλέον, η ελλιπής ή μερική θεσμική και φυσική προστασία που υπάρχει για τους επαγγελματίες τόσο στα ΚΕΜ όσο και γενικά στις κοινωνικές δομές και υπηρεσίες κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, κλονίζουν το ηθικό και επαγγελματικό κύρος των εργαζομένων, την αξιοπιστία και ακεραιότητα του έργου και της αποστολής του φορέα, επηρεάζοντας την επιθυμία για εργασία στις εν λόγω δομές, αλλά και τη δημόσια εικόνα του θεσμού. Εξίσου σημαντικό είναι να σχεδιαστούν, με τη συμμετοχή και της τοπικής κοινωνίας, πιο ενεργές δράσεις, για την εξομάλυνση των στερεοτύπων που υφίστανται ακόμα σε ένα κομμάτι της κοινωνίας και μπορεί να επιδράσει πολύ αρνητικά στη προσπάθεια κοινωνικής ένταξης και στη προστασία του κοινωνικού δεσμού.

4.4. Παροχή εποπτείας στους επαγγελματίες των ΚΕΜ

Η εποπτεία αποτελεί μια πολύ κρίσιμη και ταυτόχρονα πολύτιμη διαδικασία στο σήμερα, η οποία πρέπει να παρέχεται σε όλους τους επαγγελματίες που εργάζονται σε δομές και υπηρεσίες που προσφέρουν υποστήριξη, προστασία και εξυπηρέτηση σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες που βρίσκονται αντιμέτωπες με τη φτώχεια, τις διακρίσεις, τον ρατσισμό, τον κοινωνικό αποκλεισμό. Μέσω της διαδικασίας θεσμοθετημένης εποπτείας στα ΚΚ και κατ' επέκταση στα ΚΕΜ μπορούν οι επαγγελματίες να απευθυνθούν σε ειδικό πάνω στο συγκεκριμένο τομέα για οτιδήποτε τους έχει προβληματίσει, λαμβάνοντας την αναγκαία βοήθεια και στήριξη για τη συνέχιση του έργου τους.

Τα οφέλη της εποπτείας είναι σημαντικά, καθώς συμβάλλει στη συναισθηματική αποφόρτιση του επαγγελματία, όταν καλείται να διαχειριστεί περιστατικά με σοβαρό ψυχικό και συναισθηματικό αντίκτυπο. Διαμορφώνει την αναγκαία ψυχική υποστήριξη και ανθεκτικότητα που χρειάζονται πολλοί επαγγελματίες πρώτης γραμμής. Επίσης, μέσα από τη κατάλληλη επαγγελματική υποστήριξη, είτε στο πλαίσιο ατομικών συνεδριών είτε και ομαδικών, αναπτύσσεται αναστοχασμός με οφέλη στη προσωπική ανάπτυξη, στη βελτίωση της αποδοτικότητας, στην εμπάθυνση σε γνώσεις και τεχνικές, καθώς και στην επεξεργασία της αλληλεπίδρασης των επαγγελματιών στα περιβάλλοντα εργασίας.²⁰

Η εποπτεία, που είναι σημαντικό να υπάρχει στις υπηρεσίες υποδοχής και εξυπηρέτησης κοινού, όσο πιο δομημένη και μεθοδική είναι τόσο μεγαλύτερες είναι και οι πιθανότητες να προστατευτεί η ψυχική, σωματική και επαγγελματική ακεραιότητα των στελεχών Πρώτης Γραμμής από το σύνδρομο επαγγελματικής εξουθένωσης (burnout), το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε εγκατάλειψη ή μη ενδιαφέρον για τέτοια επαγγέλματα. Το σύνολο των ερωτώμενων των δυο ΚΕΜ, με εξαίρεση μιας ειδικότητας εξ' αυτών, κάνουν λόγο για άτυπη και όχι θεσμοθετημένη εποπτεία, στο πλαίσιο καθημερινής συζήτησης των συναδέλφων.

“Όχι, δεν υπάρχει. Αυτό που κάνουμε και δεν είναι εποπτεία, είναι να συζητάμε ο ένας με τον άλλον, για να απαλύνουμε τους πόνους μας και να υπάρξει αποφόρτιση και αποφυγή του burnout. Θα πρέπει να υπάρχει στις περισσότερες υπηρεσίες που υποδέχονται κοινό που είναι στα όρια κοινωνικού αποκλεισμού, φτώχειας. Δεν είναι καθόλου εύκολη εργασία. Θα το έβαζα σε κοινωνικές υπηρεσίες που εξυπηρετούν τέτοιες πληθυσμιακές ομάδες” (Ε. 5)

²⁰ <https://socialpolicy.gr/2018/10=Δωρεάν+Εποπτείες+σε+Κοινωνικούς+Διευθυντές.html>

“Στο ΚΕΜ γίνεται άτυπη εποπτεία για να ξαλαφρώσουμε από τον φόρτο εργασίας και για να βρούμε λύσεις σε τυχόν ζητήματα, αλλά οι διαπολιτισμικοί διαμεσολαβητές λαμβάνουν τοπική εποπτεία, μέσω συνεδριών κατά διαστήματα, από την ΕΕΤΑΑ με παρουσία ψυχολόγου.” (Ε. 3)

Συνεπώς, η εποπτεία, η οποία δεν εφαρμόζεται, γενικά στις κοινωνικές δομές και υπηρεσίες υποδοχής και εξυπηρέτησης ευάλωτων κοινωνικά ομάδων και ειδικά στα ΚΕΜ αποτελεί σημαντική συνισταμένη στη διασφάλιση της φυσικής, πνευματικής, ψυχικής, εργασιακής υγείας και αποδοτικότητας των επαγγελματιών, αλλά και της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων και στόχων του φορέα. Δε δύναται ένας κοινωνικός φορέας ή υπηρεσία που απασχολεί εργαζόμενους επιφορτισμένους με την εξυπηρέτηση ευάλωτου πληθυσμού σε καθημερινή βάση και καλούνται να διαχειριστούν τόσο το βαρύ φόρτο εργασίας όσο και τα απρόβλεπτα περιστατικά, να μη λαμβάνουν την αναγκαία εποπτεία που δικαιούνται και χρειάζονται ειδικά στην εποχή μας και να βρίσκονται αντιμέτωποι με burnout και ματαίωση. Είναι αντιληπτό το γεγονός πως επηρεάζεται αρνητικά η αποδοτικότητα του φορέα και ο αντίκτυπος των παρεχόμενων υπηρεσιών και υλοποιούμενων παρεμβάσεων, όταν οι εργαζόμενοι του είναι ψυχικά και εργασιακά αδύναμοι, κουρασμένοι και απογοητευμένοι από την ασυνειδησία του φορέα ή του συστήματος ευρύτερα για την ασφάλεια και υγεία τους.

4.5. Συνηγορία των ΚΕΜ στο τοπικό επίπεδο

Η συνηγορία αποτελεί το μέσο εκπροσώπησης των συμφερόντων των εξυπηρετούμενων πληθυσμών στο πλαίσιο υπηρεσιών και φορέων που εργάζονται στελέχη πρώτης γραμμής με σκοπό την εξυπηρέτηση αιτημάτων, αναγκών και την επίλυση προβλημάτων των απευθυνόμενων κοινωνικών ομάδων, όπως συμβαίνει και στη περίπτωση των ΚΕΜ. Η ποιότητα της συνηγορίας είναι ζήτημα υψίστης σημασίας, για το χτίσιμο σχέσης σεβασμού και εμπιστοσύνης μεταξύ του εξυπηρετούμενου και του επαγγελματία. Η έκβασή της θα κρίνει είτε την ενίσχυση του κύρους, του ρόλο και της αξιοπιστίας τόσο του επαγγελματία όσο και του επαγγέλματος, της υπηρεσίας και του φορέα είτε την αποθάρρυνση ατόμων ή ομάδων ατόμων από το να απευθυνθούν μελλοντικά σε φορείς για την στήριξή τους, με ενδεχόμενο την κοινωνική περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό τους.

Η συνηγορία μπορεί να εφαρμοστεί με διάφορες μορφές και τεχνικές ανάλογα το αίτημα και τον αποδέκτη του αιτήματος. Στο τοπικό επίπεδο και συγκεκριμένα στο πλαίσιο των ΚΕΜ η συνηγορία ασκείται κυρίως στο τοπικό επίπεδο, μέσω παραπομπής περιστατικών σε πιο εξειδικευμένες υπηρεσίες, ενημέρωσης των εξυπηρετούμενων για διαδικασίες και προϋποθέσεις που τους αφορούν, καθώς και μέσα από τη διαπολιτισμική διαμεσολάβηση και νομική συμβουλευτική, όπου είναι εφικτό να παρασχεθεί.

“Όταν προσπαθούμε να βοηθήσουμε έναν άνθρωπο που θέλει να λάβει το επίδομά του και δε ξέρει να φτιάξει τα χαρτιά, θα καταγράψουμε γραπτώς με πολύ πληροφορία στον υπάλληλο, ώστε να καταλάβει τι μπορεί να θέλει ο εξυπηρετούμενος, ώστε ο υπάλληλος να είναι προετοιμασμένος και να καταλάβει και σε περίπτωση που ο υπάλληλος πάλι δε κατανοεί, θα υπάρχει τηλέφωνο του υπαλλήλου, για να επικοινωνήσουμε εμείς για το αίτημα του εξυπηρετούμενου.” (Ε. 1)

“Έχει τύχει ένας ηλικιωμένος άνθρωπος που κινδύνευε να τον διώξουν από το σπίτι του, επειδή χρωστούσε κάποια ενοίκια να χρειαστεί ένα οικονομικό βοήθημα από τον Δήμο. Είχε να κάνει με κάτι ξεχωριστό. Δεν είχε να κάνει με τα επιδόματα τοπικά που δίνουμε... Σε συνεργασία με την υπηρεσία του Δήμου και άλλους φορείς, επικοινωνήσαμε ένα αίτημα για έκτακτο οικονομικό βοήθημα από τον Δήμο και το καταφέραμε.” (Ε. 3)

“Μας είχε τύχει περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας, το οποίο δεν μας προέκυψε στο παρελθόν. Μιλήσαμε με το τμήμα ενδοοικογενειακής βίας, με τους αντίστοιχους φορείς που έχουν σχετική εμπειρία, παραπέμψαμε σε εξειδικευμένους φορείς και τμήματα, για να παρασχεθεί εξειδικευμένη βοήθεια. Υπήρχε υποστήριξη και ενδυνάμωση μέσω του διαμεσολαβητή, καθώς δε γνώριζε τη γλώσσα, για να μπορεί να επικοινωνεί πώς το βιώνει και το αντιμετωπίζει όλο αυτό.” (Ε. 2)

“Χρειάστηκε να κινητοποιηθούμε σε περιστατικό που αφορούσε άδεια διαμονής εξυπηρετούμενης από όμορο Δήμο...δεν της την ανανεώνουν, καθώς ο σύζυγος έχει άδεια διαμονής αορίστου χρόνου, ενώ θα πρέπει να μετατραπεί σε δεκαετούς διάρκειας...Επειδή της την απορρίπτουν, υπάρχει θέμα. Προσπαθήσαμε να το αναδείξουμε, σε συνεργασία με τη ΚΑ του όμορου Δήμου, προτείνοντας λύσεις προς το Υπουργείο, έχοντας και τη δικηγόρο της οικογένειας standby με οδηγίες που έχουν δοθεί ειδικά για την άσχημη εξέλιξη” (Ε. 9)

“Αναδείχθηκε σε γυναίκα η ανάγκη ψυχολογικής υποστήριξης, η οποία δεν γίνεται εν γνώση του συζύγου. Επειδή παρακολουθούσε ήδη μαθήματα ελληνικής γλώσσας, της είπαμε πως διαθέτουμε πια Ψυχολόγο και θα μπορούσε να σας δει, γιατί δεν είχε παραιτηθεί τότε. Εκδήλωσε το ενδιαφέρον της. Εκείνος επειδή γνωρίζει και ελέγχει όλο της το πρόγραμμα μαθημάτων ελληνικών, έχουμε εφεύρει να

βάζουμε σε ημέρες που έχει μάθημα μια ώρα επιπλέον πριν το μάθημα με την αιτιολογία διαγωνίσματος, για να μη προβληματίζεται και να είναι και εκείνη καλυμμένη απέναντι στην υποχρέωση που της έχει επιβάλλει ο σύζυγός της και να δέχεται ταυτόχρονα αυτό που εκείνη επιθυμεί” (E. 5)

Παρά το γεγονός πως οι επαγγελματίες παρέχουν συνηγορία στον μεταναστευτικό πληθυσμό στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, η πλειονότητα δηλώνει πως δε γνωρίζει και πόσο μάλλον δεν έχει εκπαιδευτεί-καταρτιστεί πάνω στη θεωρητική και πρακτική εφαρμογή της συνηγορίας. Όταν τέθηκε το ερώτημα της συνεργασίας με Πανεπιστήμια και σχολές πρώτης γραμμής, που έχουν ως πεδίο μάθησης και έρευνας το μεταναστευτικό και τη συνηγορία, στο πλαίσιο εκπαίδευσης, ανατροφοδότησης με ερευνητικά εργαλεία, γνώσεις, εμπειρίες πεδίου, τάχθηκαν υπερ. Η πλειονότητα συμφώνησε και στο κομμάτι της πρακτικής άσκησης φοιτητών στα ΚΕΜ με σκοπό την αμοιβαία μάθηση και εξέλιξη.

“Πιστεύω πως ναι, θα χρειαζόταν και θα ήταν κάτι που θα βοηθούσε πολύ. Ειδικά σε ένα πλαίσιο ανατροφοδότησης. Είμαι πολύ υπέρ σε αυτό. Θα βοηθούσε πολύ και η πρακτική άσκηση, ειδικά για τη κάλυψη κενών θέσεων από τους κατάλληλους επαγγελματίες, για να αποκτήσουν στο αντικείμενο τους και μια εμπειρία.” (E. 6)

“Όχι δε μου έχει τύχει ούτε ενημέρωση ούτε εκπαίδευση πάνω στην συνηγορία ούτε στο πλαίσιο των Πανεπιστημιακών μου σπουδών ούτε στο πλαίσιο επιμόρφωσης. Θα ήταν σημαντική και βοηθητική μια συνεργασία μεταξύ όλων των ΚΕΜ με Πανεπιστήμια στο πλαίσιο μαθήματος για τη μετανάστευση, εκπαίδευσης-επιμόρφωσης και ανατροφοδότησης των επαγγελματιών και των φοιτητών. Για πρακτική άσκηση δε πιστεύω πως θα ήταν χρήσιμο το ΚΕΜ, καθώς ασκεί πιο πολύ επιδοματική πολιτική. Θα ήταν πιο χρήσιμοι σε hotspot ή νοσοκομείο ή κέντρο ειδικής αγωγής, όπου θα μπορούσαν να δουν πιο πολλά περιστατικά.” (E. 4)

“Έπρεπε να κάνω μεταπτυχιακό. Στις Προπτυχιακές σπουδές ήταν σε αδρές γραμμές το κομμάτι της συνηγορίας ως ενότητα σε κάποιο από τα μαθήματα της Κοινωνικής Εργασίας. Δεν ήταν έστω ένα αυτόνομο μάθημα, υποχρεωτικό για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς, που θα είχε μια άλλη αξία...Βέβαια, θα ήταν σημαντική η γνώση της συνηγορίας και των τύπων της από τους επαγγελματίες, ώστε να γίνουν πιο αποδοτικοί σε αυτό που επιτελούν για τους αλλοδαπούς πολίτες. Θα ήμουν υπέρ της πρακτικής άσκησης και είναι κάτι που προβλέπεται από τον Κανονισμό Λειτουργίας του Κέντρου Κοινότητας, όμως δεν έχει ενεργοποιηθεί μέχρι στιγμής” (E. 5)

Συνεπώς, οι επαγγελματίες των ΚΕΜ ασκουν συνηγορία, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, καθώς μέλημά τους είναι η εξυπηρέτηση του πολίτη, η θετική έκβαση του αιτήματος, η κάλυψη της ανάγκης και η επίλυση των ζητημάτων που αντιμετωπίζει, οικοδομώντας σχέση εμπιστοσύνης, συνεργασίας και σεβασμού τόσο μεταξύ εξυπηρετούμενου με τον επαγγελματία όσο και με τον φορέα που ο επαγγελματίας εκπροσωπεί. Όμως, είναι σημαντικό το ότι οι περισσότερες ειδικότητες δε γνωρίζουν πως η εκπροσώπηση και διεκπεραίωση των αιτημάτων των πολιτών αποτελεί ταυτόχρονα και συνηγορία, καθώς δεν έχουν εκπαιδευτεί γύρω από τη θεωρητική και πρακτική εφαρμογή της συνηγορίας στα τρία επίπεδα παρέμβασης, κάτι που θα βοηθούσε στη διαμόρφωση πιο ενεργών δράσεων. Μεγάλο ενδιαφέρον έχει η επιθυμία για συνεργασία με Πανεπιστήμια και σχολές Πρώτης Γραμμής στο πλαίσιο εκπαίδευσης-επιμόρφωσης γύρω από τη συνηγορία και ανατροφοδότησης ακαδημαϊκών και επαγγελματιών με τεχνογνωσία, βιώματα πεδίου και καλές πρακτικές ένταξης μεταναστών στο τοπικό επίπεδο. Θετικοί τάσσονται και για τη πρακτική άσκηση φοιτητών στα ΚΕΜ, καθώς και για τη διαμόρφωση κοινών δράσεων και παρεμβάσεων κοινωνικής ευαισθητοποίησης της τοπικής κοινωνίας και κοινωνικής ένταξης των μεταναστών.

Συμπεράσματα

Τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών αποτελούν ένα σχετικά νέο θεσμικό μηχανισμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που λειτουργεί ως συνδεδετικός κρίκος μεταξύ του μεταναστευτικού πληθυσμού και της Δημοτικής Αρχής στη προώθηση του στόχου που ονομάζεται κοινωνική στήριξη, παρέμβαση και κοινωνική ένταξη των μεταναστών στη τοπική κοινωνία. Αποτελεί μια παρέμβαση που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με σκοπό να διαχειριστεί μια πολύ δύσκολη συγκυρία μετά από αρκετά χρόνια με τον κρατικό μηχανισμό να επιδεικνύει για πολλοστή φορά πολιτική και διαχειριστική ανεπάρκεια. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναγνωρίσει και να μετακυλήσει την ευθύνη στη Τοπική Διακυβέρνηση ως θεσμός κομβικής σημασίας για τη διαμόρφωση των κατάλληλων παρεμβάσεων και δράσεων με στόχο την ομαλή και εποικοδομητική πορεία των μεταναστών προς τη κοινωνική ένταξη και συμπόρευση με το τοπικό γίγνεσθαι.

Η στόχευση του έργου των ΚΕΜ, σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη κατάσταση τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο δεν είναι μόνο η κοινωνική ένταξη των μεταναστών στις τοπικές κοινότητες, αλλά και η διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και ανάπτυξης του τόπου ευρύτερα. Δεν είναι δυνατόν να επιτευχθούν, αν επικρατούν τοπικοί πληθυσμοί πολλών ταχυτήτων, κοινωνικές συγκρούσεις, διακρίσεις, ανισότητες και αποκλεισμοί, παράγοντες που επιδρούν αρνητικά στη διαδικασία κοινωνικής ένταξης, συμμετοχής, καθώς και στο χτίσιμο μιας καλύτερης κοινωνίας.

Η παρούσα εργασία επεδίωξε να μελετήσει εμπειρικά τον ρόλο και αντίκτυπο που έχει ο θεσμός των ΚΕΜ στην εφαρμογή των εθνικών πολιτικών και στρατηγικών ένταξης στο τοπικό επίπεδο, μέσω των τελούμενων παρεμβάσεων και δράσεων, των συνθηκών λειτουργίας και εργασίας των επαγγελματιών. Επιπλέον, στόχευσε στη διερεύνηση της εφαρμογής, καθώς και στη γνώση της συνηγορίας από τους επαγγελματίες, ενός πολύτιμου εργαλείου για τη εκπροσώπηση και προώθηση των αιτημάτων και αναγκών του μεταναστευτικού πληθυσμού, διασφαλίζοντας την ακρόαση, τον σεβασμό και τη προστασία των κοινωνικών τους δικαιωμάτων.

Τα Κέντρα Ένταξης Μεταναστών επιτελούν, τους στόχους και τις αρμοδιότητές τους με τον βέλτιστο δυνατό τρόπο και με όσα μέσα έχουν στη διάθεσή τους, επιδεικνύοντας υπευθυνότητα και ενδιαφέρον για τον εξυπηρετούμενο, τα αιτήματα και τις ανάγκες του με

κύριο μέλημα την εξυπηρέτηση του πολίτη, καθώς και την οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και ανθρώπινου σεβασμού. Η παρέμβαση και δράση τους είναι σημαντική, παρά τις όποιες δυσκολίες που μπορεί να αντιμετωπίζουν, αποτελώντας το ανάχωμα απέναντι στη κοινωνική απομόνωση και τον αποκλεισμό, που διαρρηγνύουν τον κοινωνικό δεσμό και καταστέλλουν τη κοινωνική πρόοδο.

Οι παρεμβάσεις που παρέχουν, όπως η εκμάθηση ελληνικών, η διεκπεραίωση αιτήσεων που αφορούν στις κοινωνικο-προνοιακές παροχές, η παροχή διαμεσολάβησης-διερμηνείας, η ψυχολογική υποστήριξη και η νομική συμβουλευτική σε ζητήματα που τους αφορούν, όποτε τη χρειάζονται και χωρίς οικονομική επιβάρυνση, αποτελούν τον πυλώνα της διασφάλισης μεθοδικής και ολοκληρωμένης προσέγγισης γύρω από τη κοινωνική ένταξη. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφέρουμε τη δικτύωση-συνεργασία που έχουν αναπτύξει τα ΚΕΜ σε τοπικό και εθνικό επίπεδο με υπηρεσίες, φορείς, συλλογικότητες και Υπουργεία, με σκοπό την υλοποίηση των προβλεπόμενων παρεμβάσεων και την συνδιαμόρφωση ενεργών δράσεων με στόχο τη πολιτισμική γνωριμία, κατανόηση και αλληλοτροφοδότηση.

Βεβαίως, η παρούσα εργασία δεν στόχευε μόνο στο να αποτυπώσει τις παρεμβάσεις και δράσεις του ΚΕΜ, αλλά και την άσκηση συνηγορίας μέσα από τις αρμοδιότητές τους, διασφαλίζοντας την επιτυχή εκπροσώπηση και έκβαση των αιτημάτων των εξυπηρετούμενων. Τα υπό διερεύνηση ΚΕΜ και κατ' επέκταση ο θεσμός των ΚΕΜ ασκεί συνηγορία σε καθημερινή βάση ανάλογα τη φύση του αιτήματος, μη γνωρίζοντας πως αυτό πράττουν στην ουσία, στο πλαίσιο της εξυπηρέτησης, ενημέρωσης, υποστήριξης και διεκπεραίωσης αιτημάτων, διερμηνείας, διαχείρισης και παραπομπής εξειδικευμένων περιστατικών στους αρμόδιους επαγγελματίες και φορείς.

Παρά το γεγονός ότι τα ΚΕΜ καταβάλλουν το μέγιστο των δυνατοτήτων τους, ουτως ώστε ο πολίτης να φεύγει ικανοποιημένος, γνωρίζοντας πως το αίτημα του θα διευθετηθεί και πως έχει κάπου να απευθυνθεί και να στηριχθεί, είναι σημαντικό να αναφερθούν και ζητήματα που έχουν εντοπιστεί και είναι αναγκαίο να επιλυθούν από τους αρμόδιους. Ένα σημαντικό ζήτημα είναι να διευθετηθεί η υποστελέχωση που απασχολεί τα ΚΚ και τα ΚΕΜ, εντοπίζοντας τη πηγή του προβλήματος και δίνοντας άμεσες λύσεις, με σκοπό την περαιτέρω ενίσχυση στοχευμένων και πολύπλευρων δράσεων. Επιπλέον, θα ήταν σημαντικό να υπάρξει προβληματισμός σε ζητήματα που δυνητικά επηρεάζουν τη καθημερινότητα των επαγγελματιών όπως, η ανάγκη για συνεχή εκπαίδευση και επιμόρφωση των επαγγελματιών

στις κοινωνικές δομές και υπηρεσίες τόσο πάνω στις τρέχουσες προκλήσεις, καλές πρακτικές, στη διαχείριση καταστάσεων κρίσης, καθώς και στο κομμάτι της συνηγορίας. Ένα άλλο ζήτημα είναι τόσο η θεσμική προστασία όσο και η εποπτεία που θεωρούν πολύ αναγκαία, καθώς αποτελούν εγγυήσεις της επαγγελματικής, πνευματικής και ψυχικής ακεραιότητας των επαγγελματιών, αλλά και του θεσμού των κοινωνικών δομών και υπηρεσιών που επίσης θα πρέπει να ληφθούν πολύ σοβαρά υπόψη από τις δημοτικές και δημόσιες αρχές.

Επομένως, η υπόθεση εργασίας που αφορούσε την υλοποίηση των στόχων κοινωνικής ένταξης μεταναστών από τα ΚΕΜ μέσω των παρεμβάσεων και της συνηγορίας στο τοπικό επίπεδο επιβεβαιώνεται, όπως ταυτόχρονα επιβεβαιώνεται και το αίτημα των επαγγελματιών για περιθώριο περαιτέρω βελτίωσης της λειτουργίας των δομών με σκοπό τη καλύτερη απόδοση των επαγγελματιών για το συμφέρον των εξυπηρετούμενων.

Μεγάλο ενδιαφέρον έχουν η επόμενη σελίδα που αποτυπώνει προτάσεις για την επίλυση των ζητημάτων που εντοπίστηκαν στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας για τη καλύτερη λειτουργία και αποτελεσματικότητα των ΚΕΜ, καθώς επίσης και το Παράρτημα που παρουσιάζει ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία γύρω από το ζήτημα των απογραφών πληθυσμού ξένης υπηκοότητας, της κλαδικής απασχόλησης αλλοδαπών, καθώς επίσης την εισερχόμενη και εξερχόμενη μετανάστευση Ελλήνων και αλλοδαπών.

Προτάσεις για το μέλλον

Στο πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας διατυπώθηκαν σημαντικές παρεμβάσεις και δράσεις, για την υποστήριξη στην ένταξη και παραμονή των μεταναστών στη τοπική κοινωνία. Ταυτόχρονα, αναδείχθηκαν και σημαντικά ζητήματα που χρήζουν επίλυσης, ούτως ώστε τα ΚΕΜ να λειτουργήσουν ακόμα καλύτερα και απρόσκοπτα για την ουσιαστικότερη προσφορά στη κοινωνική ένταξη και ανάπτυξη.

Πρωτίστως, αποτυπώθηκε η ανάγκη να διευθετηθεί το ζήτημα της υποστελέχωσης και των παραιτήσεων για λόγους οικονομικούς και εργασιακούς που δημιουργούν ζητήματα στη μεγαλύτερη απόδοση της αποστολής του ΚΕΜ. Είναι αναγκαίο να καλυφθούν τα απαιτούμενα κενά στις θέσεις, μέσω της μεταβολής του καθεστώτος απασχόλησης νομικών και ψυχολόγων από μερική σε πλήρη και της θετικής μεταβολής των αμοιβών κατ' επέκταση. Στόχος, η δημιουργία ευνοϊκών κινήτρων για τη συνέχιση της συνεργασίας τους με το ΚΕΜ. Εκτός αυτού, θα ήταν σημαντικό να διασφαλιστεί για τους υπαλλήλους του ΚΕΜ μια σταθερότητα και μονιμότητα στην απασχόλησή τους, με τη μετατροπή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου, για όσους επαγγελματίες αποκτούν μια μίνιμουμ προϋπηρεσία στο ΚΕΜ. Επίσης, θα ήταν σημαντικό να σταματήσουν οι καθυστερήσεις που δημιουργούνται στις προσλήψεις, λόγω του τρόπου λειτουργίας του ΑΣΕΠ. Θα επιτυγχανόταν είτε με τη προτεραιοποίηση των προσλήψεων σε κλάδους που έχουν κενά και χρειάζονται άμεσα κάλυψη, είτε με την παραχώρηση στους Δήμους της διαδικασίας θέσπισης των κριτηρίων πρόσληψης, της συνέντευξης και της τοποθέτησης των υπαλλήλων στις θέσεις που χρειάζονται πλήρωση. Επίσης, να προσληφθεί διοικητικός υπάλληλος Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης, με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας με τον Δήμο, με σκοπό να αποφευχθεί η υπερφόρτωση των επαγγελματιών με επιπρόσθετες αρμοδιότητες, ούτως ώστε να ασχοληθούν εξ ολοκλήρου με σχεδιασμό τοπικών δράσεων-προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης.

Δεύτερον, είναι σημαντικό οι νεοπροσληφθέντες να εκπαιδεύονται σε ότι αφορά την ερμηνεία και εφαρμογή της νομοθεσίας στο πεδίο αρμοδιότητάς τους ή στο πλαίσιο καθηκόντων του ΚΕΜ, πριν την ανάληψη των καθηκόντων τους. Στόχευση η ενίσχυση των γνωστικών αντανακλαστικών τους. Επιπλέον, τα αρμόδια Υπουργεία σε συνεργασία με Περιφέρειες και Δήμους που έχουν εγκατεστημένο ΚΕΜ να αναπτύξουν από κοινού δράσεις,

με σκοπό την εκπαίδευση-επιμόρφωση των επαγγελματιών στα πρωτόκολλα ανίχνευσης και διαχείρισης καταστάσεων κρίσεως, με την εφαρμογή τοπικών δεικτών αξιολόγησης επιπέδου ένταξης ή ευαλωτότητας των μεταναστευτικών πληθυσμών.

Τρίτον, είναι αναγκαίο η Πολιτεία να λάβει σοβαρά υπ' όψιν τη διαμόρφωση ενός θεσμικού πλαισίου που θα διασφαλίζει με νομική πρόβλεψη τη προστασία και των συμβασιούχων επαγγελματιών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους από περιστατικά καταχρηστικής άσκησης ποινικών διώξεων, λόγω εφαρμογής του νόμου. Δε δύνανται οι επαγγελματίες να δρουν, χωρίς ειδική νομική κάλυψη, όταν τηρούν τα νόμιμα σε υποθέσεις παραπλάνησης των δημοσίων αρχών από πολίτες και να μεριμνούν ενστικτωδώς, για τη προστασία της επαγγελματικής τους υπόληψης. Ένας τρόπος είναι η διαμόρφωση ειδικών ταυτοτήτων για εργαζόμενους σε Κοινωνικές Δομές, με αναγραφή ονόματος, επωνύμου και ειδικού αριθμού ταυτοποίησης στοιχείων του επαγγελματία προς αποφυγή έκθεσης ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, π.χ. αστυνομικής ταυτότητας, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν κακόβουλα. Ένα άλλο πρωτόκολλο θα ήταν η πρόσβαση στα αποδεικτικά καταγραφής συμβάντων να γίνονται από τους συνηγόρους των αντιδίκων, με πρωθύστερη την υπογραφή ειδικού εγγράφου, για τη προστασία των προσωπικών δεδομένων και την ανάληψη ευθυνών σε περίπτωση κατάχρησής τους από τον αντίδικο. Επίσης, να διαμορφωθεί για τους επαγγελματίες μια ειδική πλατφόρμα καταγγελιών που θα διασυνδέεται τόσο με τη νομική υπηρεσία του Δήμου, την Αστυνομία και την αρμόδια Εισαγγελική Αρχή, για την άμεση νομική κάλυψη κατά την αναφορά ύποπτων περιστατικών.

Τέταρτον, είναι αναγκαία η εφαρμογή της εποπτείας, με σκοπό την ανατροφοδότηση με τεχνογνωσία, συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, για την αποφυγή του burnout, μέσω της σύστασης ειδικής υπηρεσίας εποπτών στα Κέντρα Κοινότητας που θα απαρτίζεται από έμπειρο Κοινωνικό Λειτουργό ή/και Ψυχολόγο με μακρά σταδιοδρομία στη παροχή υπηρεσιών προστασίας και ένταξης σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Μια εναλλακτική είναι η συμμετοχή συνταξιούχων ΚΛ και Ψυχολόγων, πρώην εργαζόμενων στα Κέντρα Κοινότητας με σύμβαση έργου στη διαδικασία εποπτείας των επαγγελματιών. Άλλη εναλλακτική είναι ο Δήμος να μεριμνήσει για την εκπαίδευση και πιστοποίηση του Συντονιστή-ΚΛ ή/και του Ψυχολόγου στην παροχή εποπτείας στις κοινωνικές υπηρεσίες, αναλαμβάνοντας και καθήκοντα επόπτη.

Πέμπτον, είναι σημαντικό να αναπτυχθεί ένα δίκτυο συνεργασιών των ΚΕΜ με Πανεπιστήμια και σχολές Πρώτης Γραμμής, όπως τα τμήματα Κοινωνικής Πολιτικής, Κοινωνικής Εργασίας, Ψυχολογίας, Κοινωνιολογίας και Νομικής. Θα μπορούσε να αναπτυχθεί μνημόνιο συνεργασίας, με σκοπό την ανατροφοδότηση των επαγγελματιών από ακαδημαϊκούς με ερευνητικά εργαλεία, γνώσεις και τεχνικές και των ακαδημαϊκών και φοιτητών/τριών με εμπειρίες και προβληματισμούς από το πεδίο του μεταναστευτικού. Συνεργασία θα μπορούσε να αναπτυχθεί, με τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για τους επαγγελματίες σε θέματα που αφορούν την εξέλιξη και τις προκλήσεις του μεταναστευτικού επιπέδου, καθώς και στη θεωρητική και πρακτική εφαρμογή της συνηγορίας σε μικρο, μέσο και μακροεπίπεδο, για τη προώθηση της κοινωνικής ευαισθητοποίησης, της γνωριμίας γηγενών και μεταναστών με αποτέλεσμα τη κοινωνική ένταξη.

Πηγές - Βιβλιογραφία

A´ Αρχεία

Βασικές αρχές Δικτύου Πόλεων για την Ένταξη

Εσωτερικός Κανονισμός Κέντρων Κοινότητας

Οδηγός Εφαρμογής και Λειτουργίας Κέντρων Κοινότητας

Εθνική Στρατηγική για την ένταξη πολιτών τρίτων χωρών της Γενικής Γραμματείας Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εσωτερικών, 2013

Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, 2019

B´ Νόμοι

Νόμος 2539/1997 (ΦΕΚ 244/Α/04.12.1997) “Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Αυτοδιοίκησης (Καποδίστριας)”

Νόμος 3852/2010 (ΦΕΚ 87/Α/07.06.2010) “Νέα Αρχιτεκτονική της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης”

Νόμος 4368/2016 (ΦΕΚ 21/Α/21.02.2016) “Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις”

Βιβλιογραφία

Ξενογλώσσα

Anagnostou, D. (2016). Local government and migrant integration in Europe and in Greece. Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP)

<https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2016/07/LOMIGRAS.report.No1-1.pdf>

Anagnostou, D., Kontogianni, A., Skleparis, D., & Tzogopoulos, G., (2016), Local government and migrant integration in Greece, Athens: HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN AND FOREIGN POLICY (ELIAMEP)

https://www.researchgate.net/profile/Dimitris-Skleparis/publication/310414395_Local_Government_and_Migrant_Integration_in_Greece/links/Local-Government-and-Migrant-Integration-in-Greece.pdf

Arvanitidis, P., Desli, A., Gourgoulianni, S., Papagiannitsis, G., & Vergou, P., (2021), Attitudes towards refugees & immigrants in Greece: a national-local comparative analysis, *European Journal of Geography*, 12 (3), 39-55. <https://doi.org/10.48088/ejg.p.arv.12.3.39.55>

Balampanidis, D., (2019). Housing Pathways of Immigrants in the City of Athens: From Homelessness to Homeownership. Considering Contextual Factors and Human Agency. *Housing, Theory and Society*, 37(2), 230–250.

<https://doi.org/10.1080/14036096.2019.1600016>

Cholezas, I., & Tsakloglou, P. (2009). The economic impact of immigration in Greece: taking stock of the existing evidence. *Southeast European and Black Sea Studies*, 9(1–2), 77–104.

<https://doi.org/10.1080/14683850902723439>

Douki, S., & Spyridakis, E., (2024). Inequalities in Access to Health Services: The Case of Greece. *HAPSc Policy Briefs Series*, 5(2), 26–33. <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.40777>

Emke-Poulopoulos, I., (2003), Trafficking in women and girls for the sex trade: The case of Greece, *The Greek Review of Social Research*, 110, 271-309

<https://doi.org/10.12681/grsr.9175>

Getimis, P. (2021). Local State-Society Relations in Greece. In: Teles, F., Gendźwił, A., Stănuș, C., Heinelt, H. (eds) *Close Ties in European Local Governance*. Palgrave Studies in Sub-National Governance. Palgrave Macmillan, Cham.

https://doi.org/10.1007/978-3-030-44794-6_12

Gropas, R., & Triandafyllidou, A., (2011). Greek education policy and the challenge of migration: an ‘intercultural’ view of assimilation. *Race Ethnicity and Education*, 14(3), 399–419. <https://doi.org/10.1080/13613324.2010.543394>

Hatziprokopiou, P., (2005), Immigrants' integration and social change: Greece as a multicultural society, 2nd London School of Economics Symposium on Modern Greece
https://www.academia.edu/download/31804865/Panos_Hatziprokopiou_paper.pdf

Kapsalis, A., (2020), Crisis, Migration and Labour in Greece: Challenges, Contradictions and Management, Amid Precarity and a Fragile Social Equilibrium, Greece: Rosa Luxemburg Stiftung
https://www.academia.edu/90473177/CRISIS_MIGRATION_AND_LABOUR_IN_GREECE

Kuschminder, K., & Waidler, J., (2019), At Europe’s frontline: factors determining migrants decision making for onwards migration from Greece and Turkey. *Migration and Development*, 9(2), 188–208. <https://doi.org/10.1080/21632324.2019.1601829>

Leivaditi, N., Papatzani, E., Ilias, A., & Petracou, E. (2020). Integration Policies, Practices and Experiences – Greece Country Report. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3886993>

Maroukis, T., (2013), Economic crisis and migrants’ employment: a view from Greece in comparative perspective, *Policy Studies*, 34 (2), 221-237
<https://doi.org/10.1080/01442872.2013.767589>

Mylonas, H., & Vogli, E. (2024). Suppress or Support? Great Powers and Revolutionary Agency in the Greek War of Independence. *Nationalism and Ethnic Politics*, 30(4), 449–467.
<https://doi.org/10.1080/13537113.2024.2365052>

OECD/European Commission (2023), Indicators of Immigrant Integration 2023: Settling In, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1d5020a6-en>.

OECD (2024), International Migration Outlook 2024, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/50b0353e-en>.

Psatha-Pantazi, M., (2024), “Equality on paper”: refugee and migrant integration in Greece, Policy Paper #174/2024, Athens: HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN & FOREIGN POLICY (ELIAMEP)
<https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2024/12/Policy-paper-174-EN-Pantazi-Psatha-final.pdf>

Papadakaki, M., Lionis, C., Saridaki, A., Dowrick, C., de Brún, T., O’Reilly-de Brún, M., MacFarlane, A., (2017). Exploring barriers to primary care for migrants in Greece in times of

austerity: Perspectives of service providers. *European Journal of General Practice*, 23(1), 129–135. <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1307336>

Papadopoulos, A. G., & Fratsea, L. M., (2015). Facets of African immigrants' mobility in Greece: Between transnationalism and integration. In 10th Panhellenic Geographical Conference, Greece.

https://www.researchgate.net/profile/Apostolos-Papadopoulos/publication/317598462_Facets_of_African_immigrants'_mobility_in_Greece_Between_transnationalism_and_integration/links/Facets-of-African-immigrants-mobility-in-Greece-Between-transnationalism-and-integration.pdf

Rovolis, A., & Tragaki, A., (2006), Ethnic characteristics and geographical distribution of immigrants in Greece, *European Urban and Regional Studies*, 13(2), 99-111

<https://academia.edu/download/89624749/096977640606252120220814-1-1mdf172.pdf>

Stathopoulou, T., Adamopoulou, E., Zirganou-Kazolea, L., et al., (2025), Doomed to fail? A qualitative exploration of teachers' perspectives on refugee students' access to education and educational experiences in Greece. *Genus* 81, 4. <https://doi.org/10.1186/s41118-025-00241-8>

Yilmaz, S. & Conte, C. (2024), Local Strategies for Effective Migrant and Refugee Integration, Migration Policy Group

https://whole-comm.eu/wp-content/uploads/2024/02/Toolbox_whole_comm.pdf

Ελληνόγλωσση

Ασπάσιος, Δ., (2021), Τα μεταβαλλόμενα χαρακτηριστικά και οι οικονομικές συνέπειες της μετανάστευσης από τις βαλκανικές χώρες προς την Ελλάδα: Η περίπτωση της Αλβανίας, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Μακεδονίας

Βαμβούρη Χ. (2020). Ζητήματα επαναπόδοσης της ελληνικής ιθαγένειας και περιουσιών στους Έλληνες πολιτικούς πρόσφυγες του εμφυλίου πολέμου. *Peri Istorias*, 5, 116–120.

<https://doi.org/10.12681/P.I.24847>

Βόγλη, Ε., (2009), Η ελληνική πολιτική απέναντι στους απόδημους Έλληνες κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. In Greek Research in Australia: Proceedings of the Eighth Biennial International Conference of Greek Studies (pp. 661-67).

https://www.academia.edu/download/43163871/5_5_Article_Vogli_Greek_Diaspora_Policy_during_the_first_half_of_the_20th_century.pdf

Γαλάνης, Π., Σίσκου, Ο., Κωνσταντακοπούλου, Ο., Αγγελόπουλος, Γ., Φανού, Α., & Καϊτελίδου, Δ., (2022). Πρόσβαση των μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας. Archives of Hellenic Medicine/Arxeia Ellinikis Iatrikes, 39(3).

<http://www.mednet.gr/archives/2022-3/pdf/419.pdf>

Γουδήρας, Δ., Βαλκάνος, Ε., Μάρδας, Γ. & Μάρδας, Δ., (2018), Σύγχρονα Θέματα Κοινωνικής Πολιτικής (Μετανάστευση, Ανάπτυξη-Κρίση, Εκπαίδευση, Θεσμικό Πλαίσιο), Θεσσαλονίκη: Ζυγός

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., (2006), Μετανάστευση και πληθυσμός στην Ελλάδα, Ιδρυματικό Αποθετήριο Πανεπιστημίου Μακεδονίας, <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/13595>

Κασμάτη, Ε., & Παναγιωτοπούλου, Ρ., (2018), Μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2017: Μια περιγραφική καταγραφή, Περιοδικό Οικονομικές Εξελίξεις, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών

https://www.researchgate.net/publication/324602471_Metanasteutikes_kai_prosphygikes_roes_sten_Ellada_ten_periodo_2015-2017_Mia_perigraphike_katagraphe

Καρακατσούλη, Α., (2016). "Μαχητές της ελευθερίας" και 1821: Η Ελληνική Επανάσταση στη διεθνική της διάσταση

https://www.academia.edu/download/43499678/MAXHTES_Introduction.pdf

Καψάλης, Α., (2017), Μετανάστευση και εργασία στη σύγχρονη Ελλάδα (διδακτορική διατριβή), Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

<http://dx.doi.org/10.12681/eadd/41813>

Λαμπριανίδης, Λ., (2020), Οικονομική Γεωγραφία: Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα (έκτη ανατύπωση), Αθήνα: Πατάκη

Μαρούκης, Θ., (2009), Οικονομική Μετανάστευση στην Ελλάδα: Αγορά Εργασίας και Κοινωνική Ένταξη, Αθήνα: Παπαζήση

Μουσούρου, Λ., (2003), Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη (πρώτη ανατύπωση), Αθήνα: Gutenberg

Μπάγκαβος, Χ. (2008), Μετανάστευση και Αγορά Εργασίας. Στο Χ. Μπάγκαβος, Δ. Παπαδοπούλου & Μ. Συμεωνάκη (επιμ.), Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα (Μελέτες 29), Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

Μπουρούτης, Α., (2022), Μετανάστευση και στρατηγικές για την ένταξη στην Ελλάδα: Η εμπειρία των ετών 2015-2022, Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, (47), 57–84.

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/hpsa/article/view/31862>

Παπαδόπουλος, Α. & Φρατσέα, Λ., (2013). Κοινωνική και Επαγγελματική κινητικότητα των μεταναστών υπό το πρίσμα της ένταξής τους στις τοπικές αγορές εργασίας, Γεωγραφίες, 22 (1), 73-90.

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/geographies/article/view/33229/25339>

Παπαδόπουλος Σ. Ι. (1989). Βασικά χαρακτηριστικά των απελευθερωτικών αγώνων των Ελλήνων της Μακεδονίας από τη μεγάλη Ελληνική Επανάσταση του 1821 ως την απελευθέρωση της. Μακεδονικά, 27(1), 19–31 <https://doi.org/10.12681/makedonika.91>

Παπαδοπούλου, Δ., (2009). The influence of legal stay on the social integration of immigrants in Greece. Social Cohesion and Development, 4(1), 45–62.

<https://doi.org/10.12681/scad.8905>

Παπαδοπούλου, Δ., (2011), Κοινωνιολογία του αποκλεισμού στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, Αθήνα: Τόπος

Ρομπόλης, Σ., (2009), Η Μετανάστευση από και προς την Ελλάδα: Απολογισμοί και Προοπτικές, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Σκαμνάκης, X., (2009), Welfare marginalization of immigrant population and social protection mechanisms. *Social Cohesion and Development*, 4(1), 127–138. <https://doi.org/10.12681/scad.8910>

Σκαμνάκης X., & Πανταζόπουλος Σ., (2014), Κοινωνική προστασία και τοπική αυτοδιοίκηση, η εξέλιξη ενός διπλού ελλείμματος. *Περιφέρεια | Regional Integration: Politics, Economics, Governance*, 4(4), 89–116. <https://doi.org/10.12681/rp.18509>

Σκαμνάκης X., & Πολυζωίδης Π. (2016). Migrant Integration Councils (MICs): The incomplete functioning of an important institution for the local government. *Social Cohesion and Development*, 8(2), 165–176. <https://doi.org/10.12681/scad.9022>

Σκαμνάκης, X., (2020), *Η Κοινωνική Πολιτική στην Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα: Διόνικος

Σφοίνη, Α., (2024), Μνείες Φιλελλήνων και σημασιοδοτήσεις του Φιλελληνισμού στην Ελλάδα κατά τον 19ο αιώνα. *The Gleaner*, (30), 663–682 <https://doi.org/10.12681/er.36160>

Τόντσεφ, Π., Μαρκούτσογλου, Μ., Κάσσου, Μ., Μόσχοβος, Α., & Πτωχός, Γ., (2007), *Ασιάτες Μετανάστες στην Ελλάδα: Προέλευση, Παρόν, Προοπτικές*, Τμήμα Ασιατικών Σπουδών, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων. <https://idos.gr/wp-content/uploads/2015/12/Greek-Report-on-Asian-Migrants-13-2-07.pdf>

Χριστόπουλος, Δ., (2019), *Ποιός είναι Έλληνας πολίτης: Δύο αιώνες ιθαγένεια (δεύτερη εμπλουτισμένη έκδοση)*, Αθήνα: Βιβλιόραμα

Χουλιάρας, Α., & Πετρόπουλος, Σ., (2015), *Η Αφρική και οι Άλλοι, Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις*. <https://dx.doi.org/10.57713/kallipos-779>

Αρθρογραφία

Κομνηγός, Β., (2025, Μάρτιος 6), Μελίνα Μερκούρη: 31 χρόνια από τον θάνατο της μεγάλης Ελληνίδας, *ertnews*, σ.2 <https://www.ertnews.gr/anadromes/melina-merkouri-31-xronia-apo-ton-thanato-tis-megalis-elinidas/>

Μαρίνου, Α., (2025, Ιούνιος 3), Brain drain: 8 στους 10 Έλληνες δεν επιθυμούν να επιστρέψουν- Πώς επιδρά η ηλικία και ο μισθός, *insider*, σ.1

<https://www.insider.gr/tax-labour/367397/brain-drain-8-stoys-10-ellines-den-epithymoyn-na-epistrepsoyn-pos-epidra-i-ilikia>

Μάρκου, Μ., (2026, Φεβρουάριος 18), Πώς το «brain drain» θα μετατραπεί σε «brain gain», Ναυτεμπορική, σ. 2

<https://www.naftemporiki.gr/afieromata/the-n-society/2074348/pos-to-brain-drain-tha-metatr-apei-se-brain-gain/>

Μιχαηλίδης, Δ., (2025, Μάρτιος 27), Αντιστροφή Τάσης στη Μετανάστευση των Ελλήνων Πολιτών, Greece in Figures:

<https://www.greeceinfigures.com/data-insights/antistrophe-tases-ste-metanasteuse-ton-elleno-n-politon/>

Πατελάκης, Α., (2021, Αύγουστος 30), Οι πολιτικοί πρόσφυγες επιστρέφουν στην πατρίδα, Καθημερινή, σ. 6

<https://www.kathimerini.gr/society/561478306/oi-politikoι-prosfyges-epistrefoyn-stin-patrida/>

Ρομπόλης, Σ. & Μπέτσης, Β. (2020, Ιανουάριος 20), Η μετανάστευση των Ευρωπαίων χαμηλοσυνταξιούχων, Εφημερίδα των Συντακτών, σ. 3-4

https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/228427_i-metanasteysi-ton-eyropaion-hamilosyntaxioyh-on

Ρουγγέρη, Ν., (2019), Ο τοξικός Αντώνης Σαμαράς, Documento, σ.5, <https://www.documentonews.gr/article/o-toxikos-antwnhs-samaras/>

Συμεωνίδης, Κ. (2019, Σεπτέμβριος 12), Γερμανοί συνταξιούχοι μεταναστεύουν στη ΝΑ Ευρώπη, DW, σ. 1-2

<https://www.dw.com/el/a-50386071>

Δικτυογραφία

Δίκτυο Πόλεων για την Ένταξη, <https://www.cnigreece.gr/>

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, <https://www.ekt.gr/el/press-releases/30484>

Εθνικό Τυπογραφείο, <https://search.et.gr/el/search-legislation/>

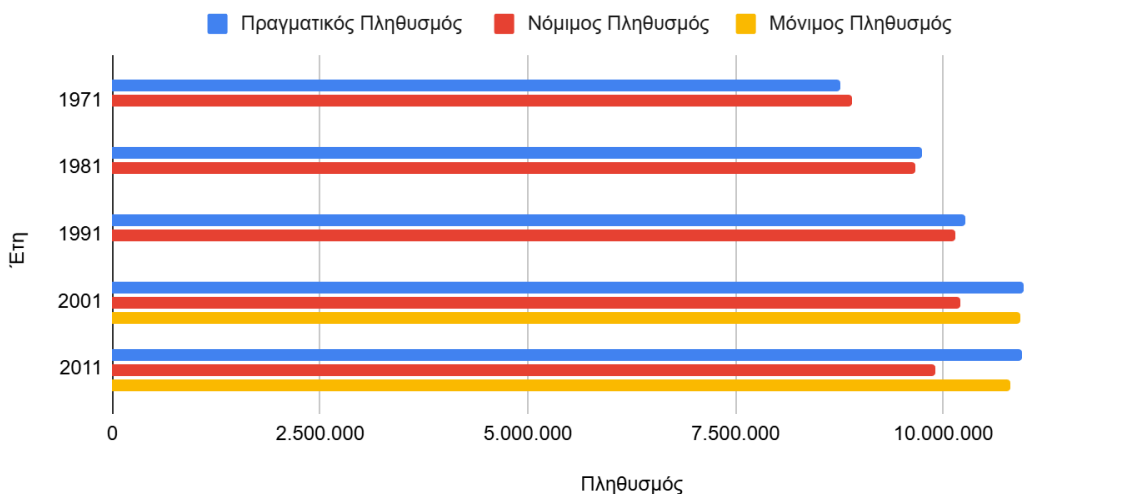
Ελληνική Αστυνομία, Στατιστικά στοιχεία παράνομης μετανάστευσης, <https://www.astynomia.gr/statistik-es-petirides/statistika-stoicheia-2/statistika-stoicheia-paranom-is-metanastefsis/>

ΕΣΠΑ, Περιφερειακά Προγράμματα, <https://www.espa.gr/el/Pages/staticRegionalProgrammes.aspx>

Council of Europe-Intercities, <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/good-practices>

Παράρτημα

Γράφημα 1: Απογραφή πληθυσμού Ελλάδας ετών 1971 - 2011 (πραγματικός, νόμιμος και μόνιμος)

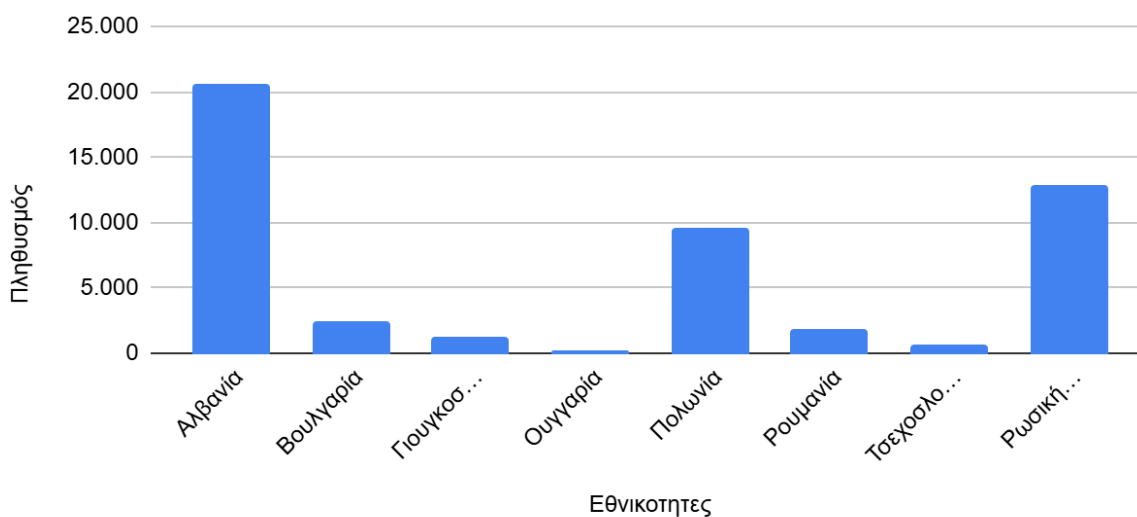


Πηγή: ΕΕΤΑΑ- Πίνακες Απογραφών Πληθυσμού

<https://www.eetaa.gr/metavoies-stin-t-a/fek-apografon-plithysmou-1971-2011/>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσαΐ)

Γράφημα 2: Απογραφή πληθυσμού Ελλάδας κατά υπηκοότητα Βαλκανικών και Ανατολικοευρωπαϊκών χωρών αμφοτέρων φύλων και όλων των ηλικιών (1991)

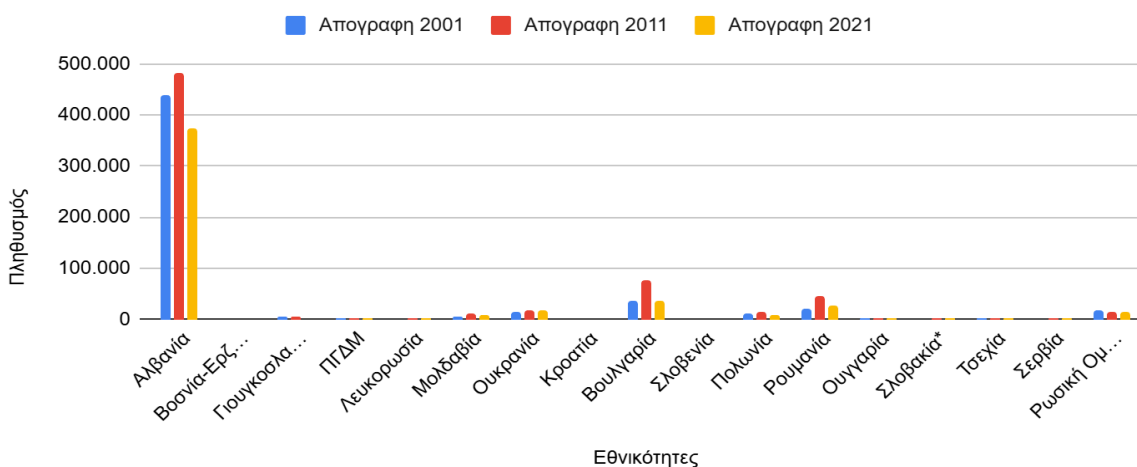


Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ), Απογραφή 1991

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/1991>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσαΐ)

Γράφημα 3: Απογραφή συνολικού πληθυσμού Ελλάδας κατά υπηκοότητα χωρών Βαλκανίων και Ανατολικής Ευρώπης (2001, 2011, 2021)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ), Απογραφές 2001, 2011 και 2021

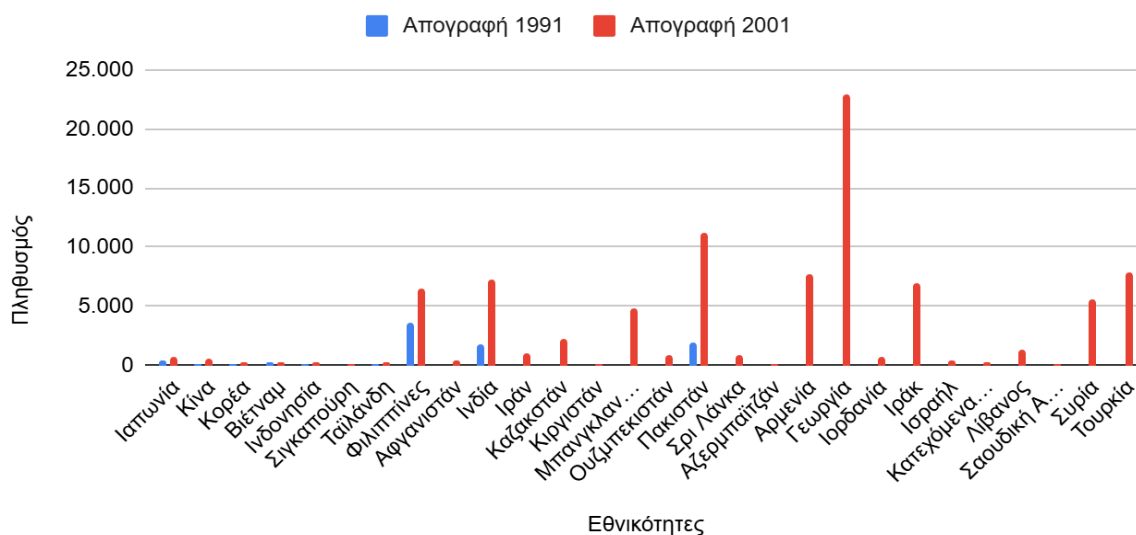
<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2001>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2021>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 4: Απογραφή συνολικού πληθυσμού Ελλάδας τα έτη 1991 και 2001 κατά υπηκοότητα χωρών Ασίας αμφοτέρων φύλων και όλων των ηλικιών



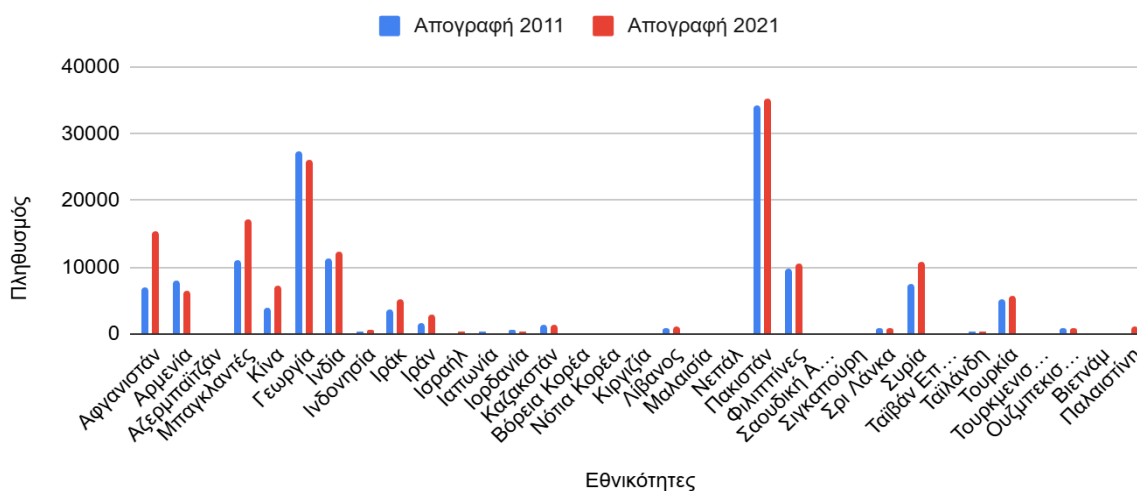
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ), Απογραφή Ασιατών υπηκόων στην Ελλάδα (1991, 2001)

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/1991>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2001>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 5: Απογραφή πληθυσμού Ελλάδας κατά υπηκοότητα χωρών Ασίας (2011, 2021)



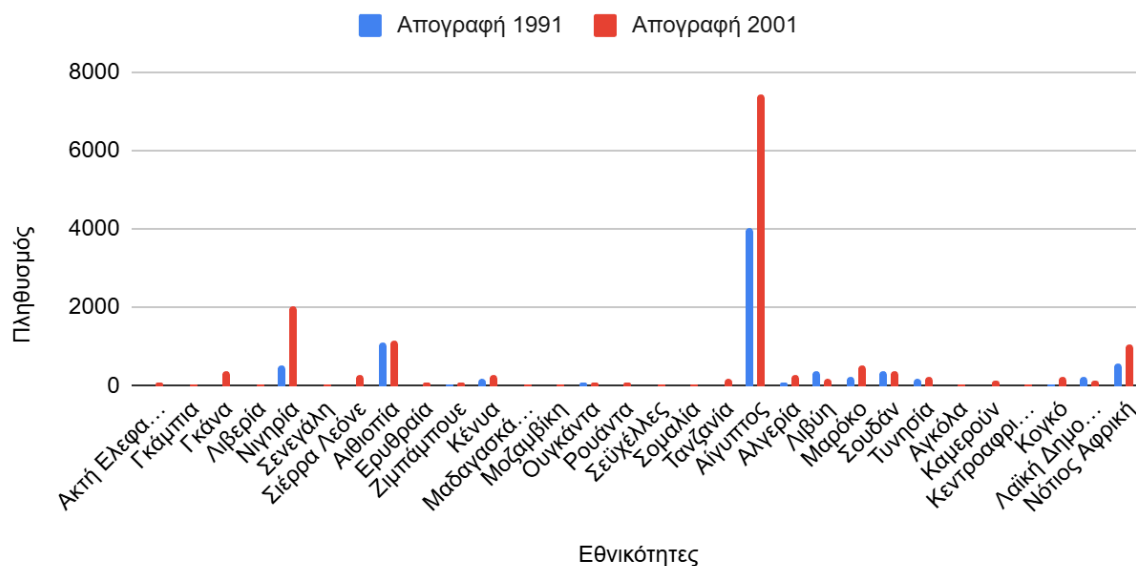
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ), Απογραφή πληθυσμού Ασιατικής υπηκοότητας στην Ελλάδα (2011, 2021)

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2021>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 6: Απογραφή συνολικού πληθυσμού Ελλάδας κατά υπηκοότητα χωρών Αφρικής αμφοτέρων φύλων και όλων των ηλικιών (1991, 2001)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ), Απογραφή πληθυσμού ασιατικής υπηκοότητας στην Ελλάδα (1991, 2001)

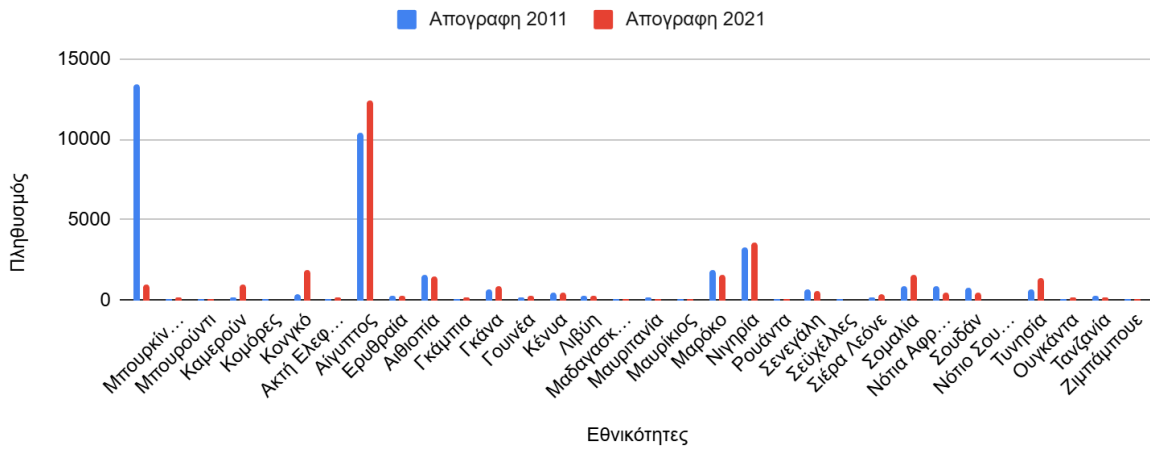
<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/1991>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2001>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 7: Απογραφή συνολικού πληθυσμού Ελλάδας κατά υπηκοότητα χωρών Αφρικής (2011, 2021)

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ



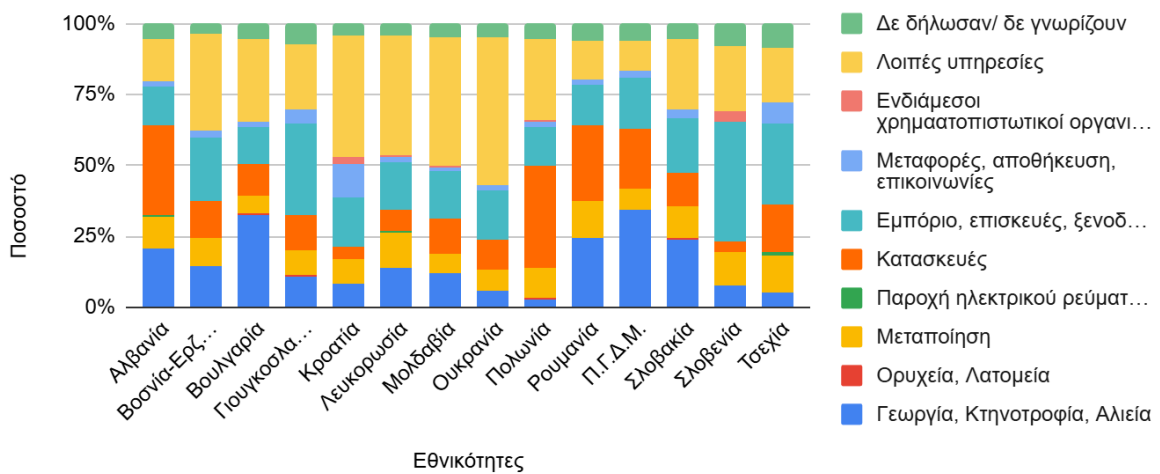
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ), Απογραφή πληθυσμού ασιατικής υπηκοότητας στην Ελλάδα (2011, 2021)

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2011>

<https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SAM03/2021>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάι)

Γράφημα 8: Κλάδοι απασχόλησης υπηκόων χωρών Βαλκανίων και Ανατολικής Ευρώπης (2001)



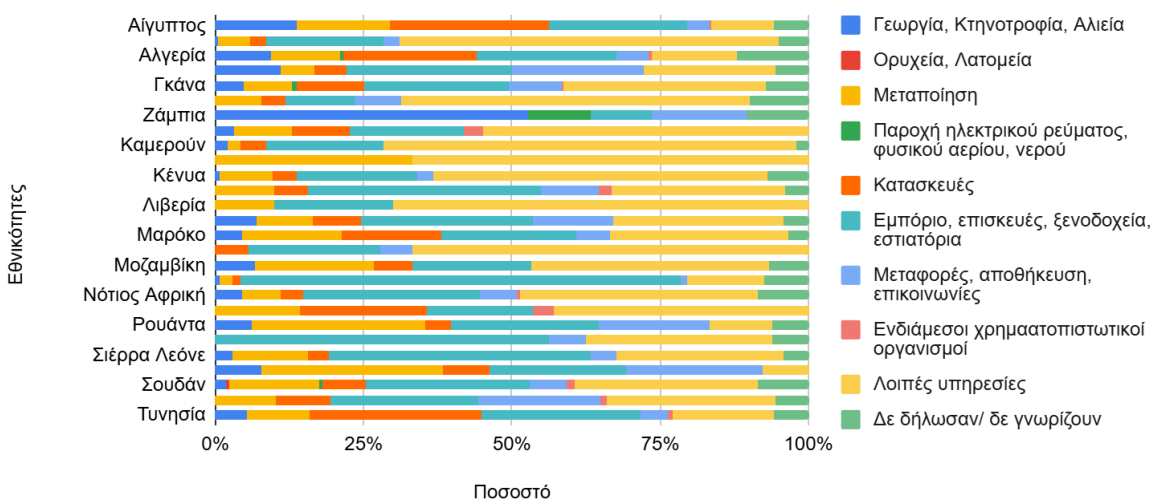
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ)

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE

[Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. el](#)

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάι)

Γράφημα 9: Κλάδοι απασχόλησης υπηκόων χωρών Αφρικής (2001)



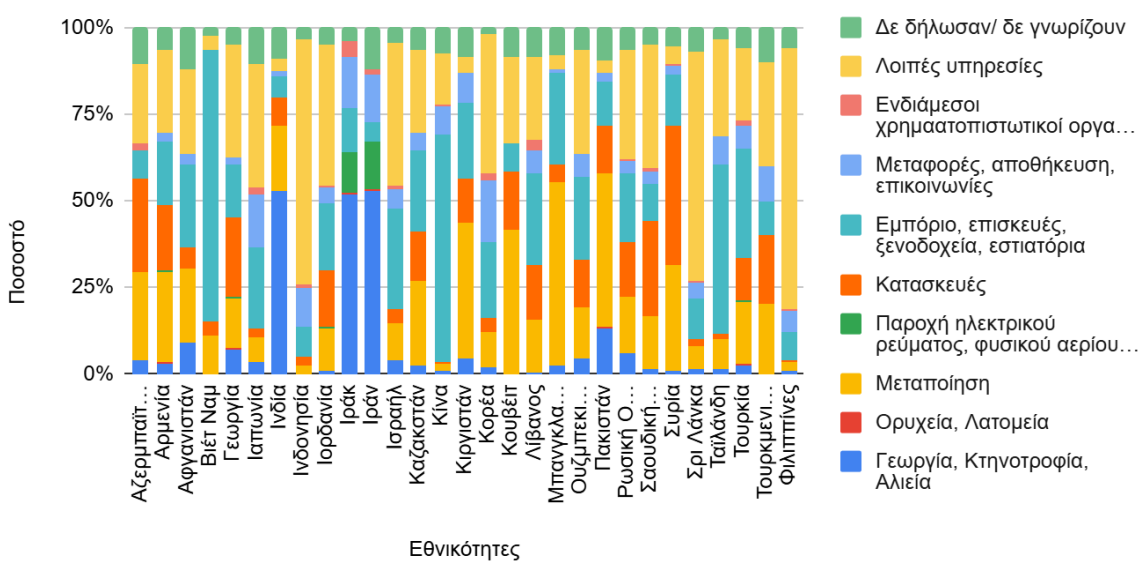
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ),

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE

[Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. el](#)

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσαί)

Γράφημα 10: Κλάδοι δραστηριότητας υπηκόων χωρών Ασίας (2001)



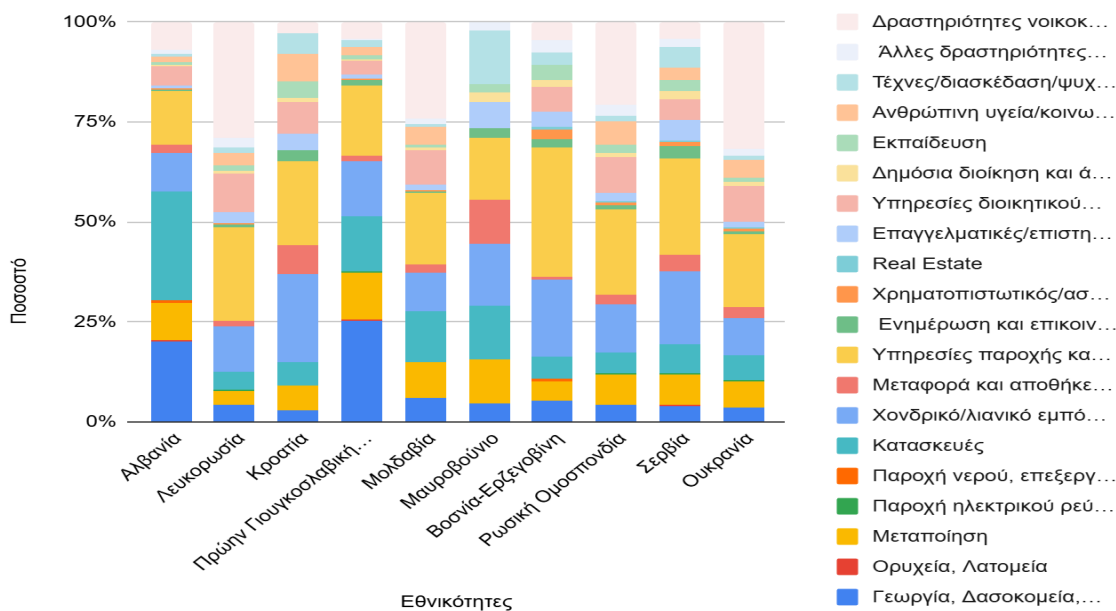
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ)

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE

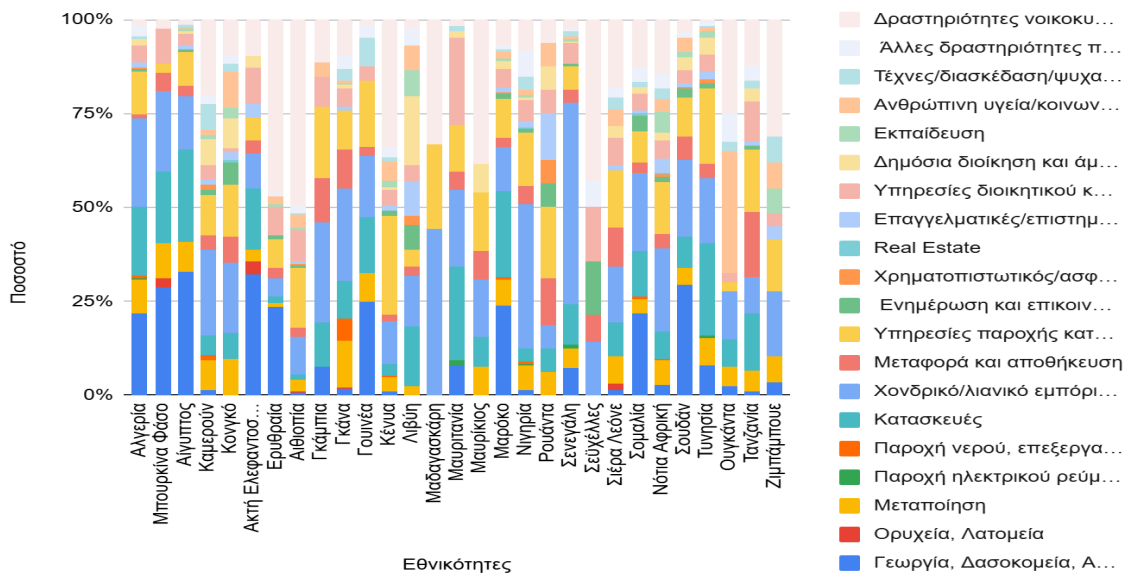
[Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. el](#)

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσαί)

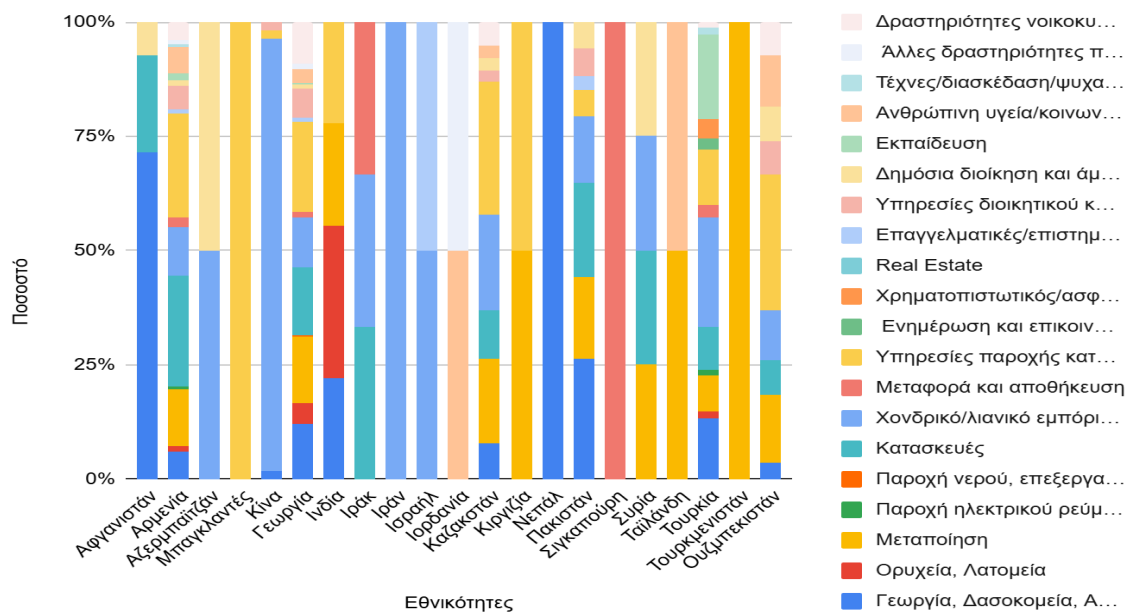
Γράφημα 11: Κλαδική απασχόληση υπηκόων χωρών Βαλκανίων και Ανατολικής Ευρώπης (2011)



Γράφημα 12: Κλαδική απασχόληση αλλοδαπών υπηκόων χωρών Αφρικής (2011)



Γράφημα 13: Κλαδική απασχόληση υπηκόων χωρών Ασίας (2011)

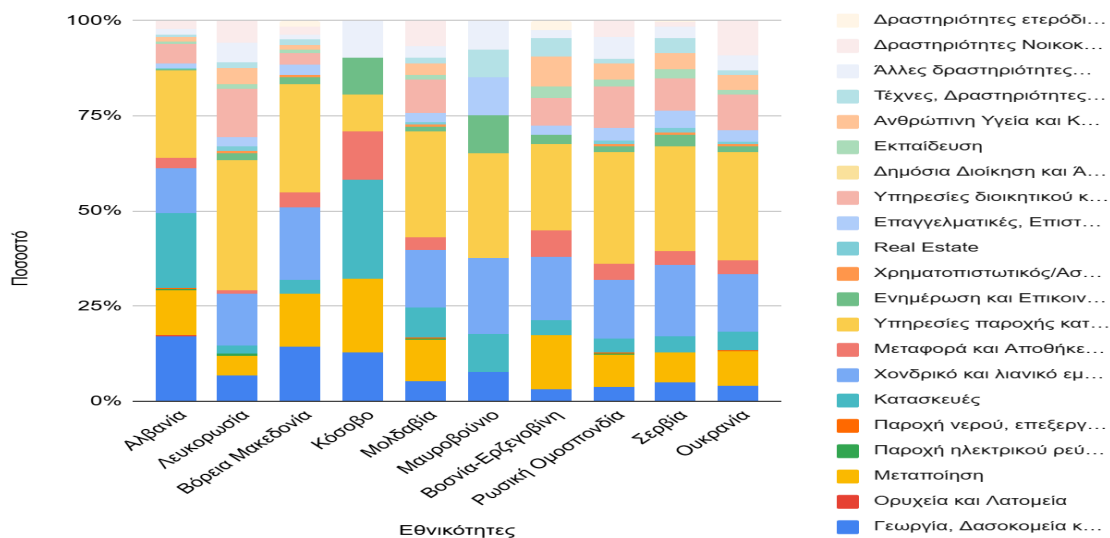


Πηγή ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ)

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publications_portlet_INSTANCE_Απογραφή_Πληθυσμού_2011_Απασχολούμενοι_κατά_κλάδο_οικονομικής_δραστηριότητας_και_υπηκοότητα.e

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάι)

Γράφημα 14: Κλαδική απασχόληση υπηκόων χωρών Βαλκανίων και Ανατολικής Ευρώπης (2021)

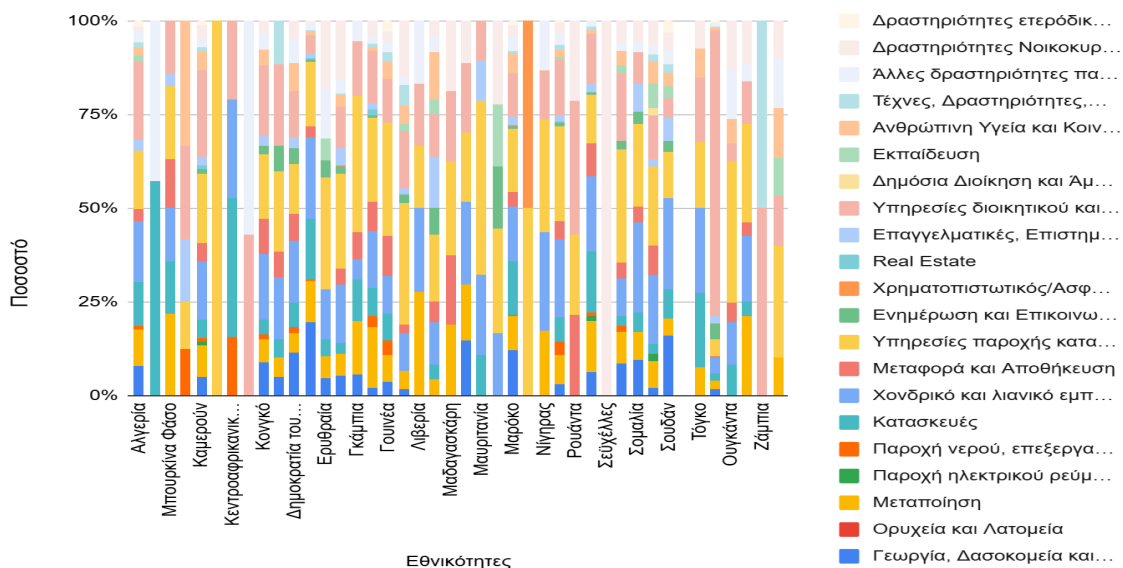


Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (πρώην ΕΣΥΕ)

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_Απογραφή_Πληθυσμού_2021_Απασχολούμενοι_κατά_κλάδο_οικονομικής_δραστηριότητας_και_ιθαγένεια.e

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάι)

Γράφημα 15: Κλαδική απασχόληση υπηκόων χωρών Αφρικής (2021)

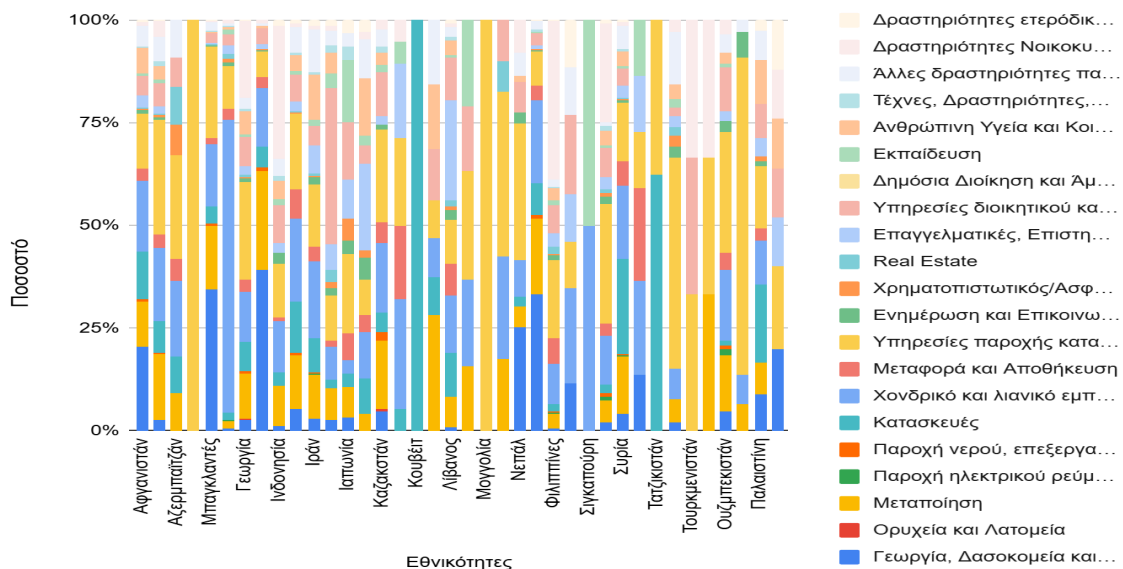


Πηγή ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ)

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_Απογραφή_Πληθυσμού_2021_Απασχολούμενοι_κατά_κλάδο_οικονομικής_δραστηριότητας_και_ιθαγένεια.el

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 16: Κλαδική απασχόληση υπηκόων χωρών Ασίας (2021)

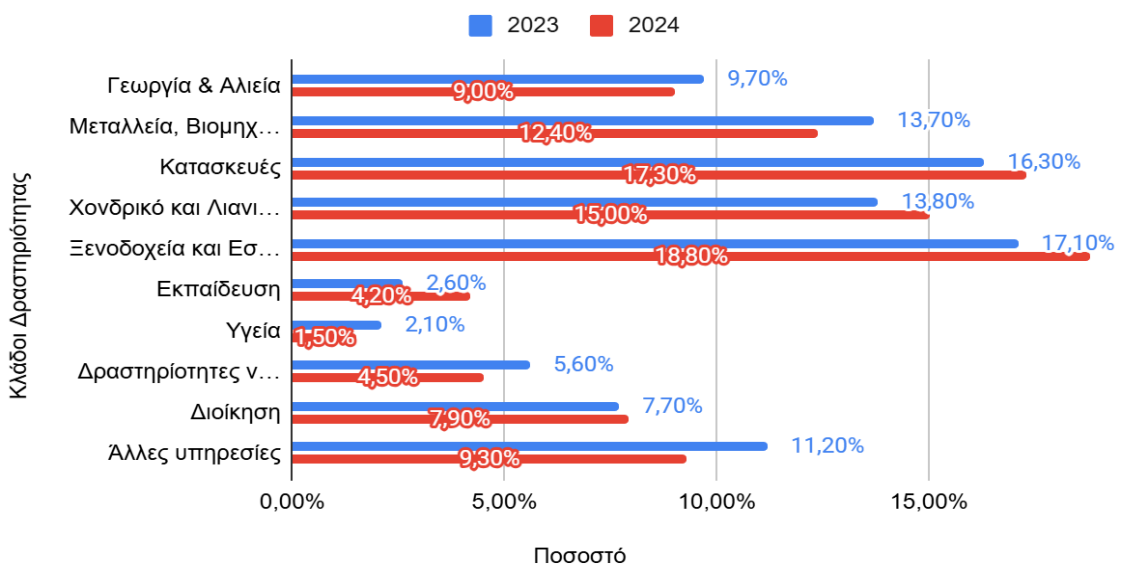


Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Πρώην ΕΣΥΕ)

https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=documents_WAR_publicationsportlet_INSTANCE_Απογραφή_Πληθυσμού_2021_Απασχολούμενοι_κατά_κλάδο_οικονομικής_δραστηριότητας_και_ιθαγένεια.el

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 17: Κλαδική απασχόληση μεταναστών στην Ελλάδα (2023, 2024)



Πηγές: OECD/ ΟΟΣΑ (2024), Απασχόληση μεταναστών ανα κλάδο, σ. 83

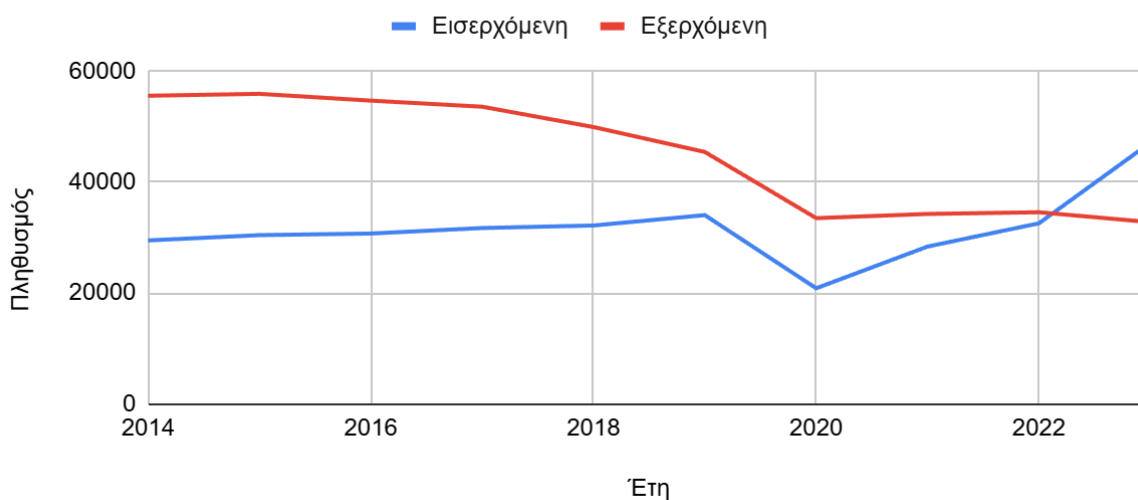
<https://doi.org/10.1787/50b0353e-en>

OECD/ ΟΟΣΑ (2025), Απασχόληση μεταναστών ανα κλάδο, σ. 90

<https://doi.org/10.1787/ae26c893-en>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

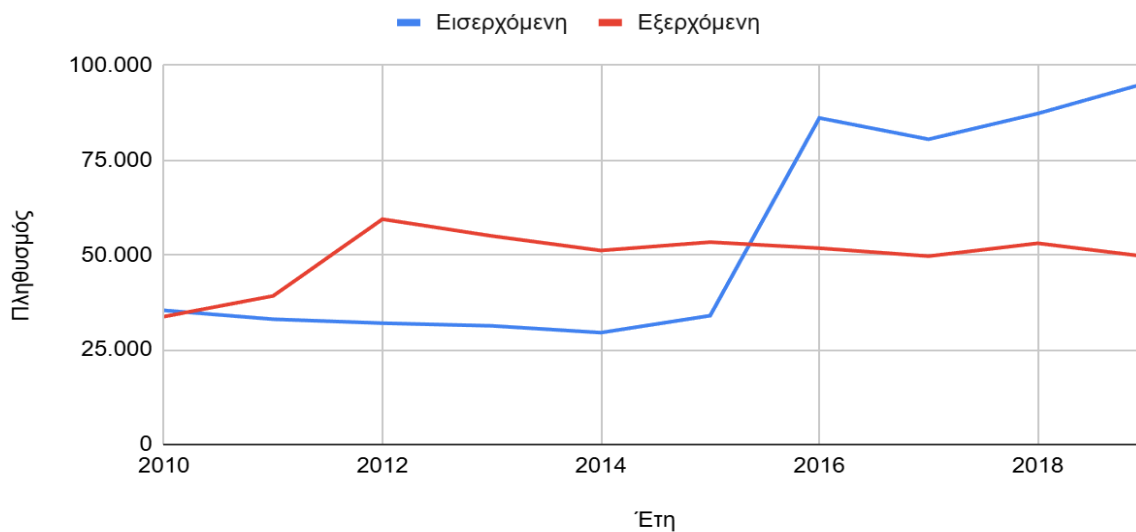
Γράφημα 18: Εισερχόμενη και εξερχόμενη μετανάστευση Ελλήνων πολιτών (2014-2023)



Πηγή: Eurostat (https://doi.org/10.2908/MIGR_IMM1CTZ & https://doi.org/10.2908/MIGR_EMI1CTZ)

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάϊ)

Γράφημα 19: Εισερχόμενη και εξερχόμενη μετανάστευση αλλοδαπών (2010-2019)



Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Εισερχόμενη και εξερχόμενη μετανάστευση αλλοδαπών

<https://www.statistics.gr/demography/bloc-3a.html?lang=el>

(Επεξεργασία: Ανδρονίκη Ρουτσάι)